

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΑΜΠΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

Μια εμπειρική ανάλυση της επίδρασης του κανονιστικού πλαισίου της
αγοράς προϊόντων στην επιχειρηματικότητα

Περίληψη

Η έρευνα αυτή αναλύει πως οι περιορισμοί και οι ρυθμίσεις των κρατών επηρεάζουν τον ρυθμό αλλά και τον τύπο της επιχειρηματικότητας σε μία χώρα. Εξετάζονται ρυθμίσεις όπως ο κρατικός έλεγχος, τομέας αγοράς προϊόντων, η εσωτερική αγορά σε επίπεδο κράτους, εμπόδια επιχειρηματικότητας, εμπορίου και επενδύσεων και ο βαθμός με τον οποίο υποστηρίζουν κυβερνητικά προγράμματα την επιχειρηματική δραστηριότητα.

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία θα εξετάσει τους περιορισμούς και τις ρυθμίσεις που αφορούν την επιχειρηματικότητα σε ένα μεγάλο δείγμα χωρών, ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων από όλο τον κόσμο. Τα δεδομένα για τους περιορισμούς συλλέχθηκαν από το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας (GEM). Επίσης, αντλήθηκαν δεδομένα από την παγκόσμια τράπεζα για τη δημιουργία ενός δείκτη μέτρησης επιχειρηματικότητας που αφορά τον αριθμό των επιχειρήσεων που ξεκίνησαν σε χρονική διάρκεια 7 ετών και κατάφεραν να συνεχίσουν την δραστηριότητα τους. Με τη βοήθεια του δείκτη και ενός μοντέλου παλινδρόμησης θα εφαρμοστεί η επεξεργασία και η εξαγωγή των αποτελεσμάτων σχετικά με το βαθμό που επηρεάζεται η επιχειρηματικότητα.

Πίνακας περιεχομένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	4
Εισαγωγή.....	4
1.2 Μορφές Επιχειρηματικότητας.....	7
1.3 Επιχειρηματικά χαρακτηριστικά.....	10
1.4 Κοινωνική και Συνεργατική Επιχειρηματικότητα.....	11
1.5 Επιχειρηματικότητα, Μικρομεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις.....	12
1.6 Γενικοί Παράγοντες που επηρεάζουν την Επιχειρηματικότητα – Μελέτες.....	14
1.6.1 Επιχειρηματικότητα και εκπαίδευση.....	14
1.6.2 Επιχειρηματικότητα και φύλο.....	15
1.6.3 Επιχειρηματικότητα και παράγοντες προσωπικότητας.....	15
1.7 Σχέση επιχειρηματικότητας και ανάπτυξης.....	16
1.8 Επιχειρηματικό Περιβάλλον.....	18
1.8.1 Σημαντικότητα Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος.....	20
1.8.2 Κατηγορίες Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος.....	21
1.8.3 Οικονομικό Περιβάλλον.....	21
1.8.4 Μη Οικονομικό Περιβάλλον.....	23
1.9 Παγκόσμιο παρατηρητήριο επιχειρηματικότητας (GEM).....	26
1.10 Δείκτης Επιχειρηματικότητας Παγκόσμιας Τράπεζας.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	30
2.1 Ανάλυση Ερευνών – Επιχειρηματικότητα και εκπαίδευση.....	30
2.2 Φύλο και Επιχειρηματικότητα.....	36
2.4 Διαφορές που αποδίδονται σε περιβαλλοντικούς παράγοντες.....	40
2.5 Επιχειρηματικότητα και ανεργία.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	45
3.1 Παράγοντες και Ρυθμιστικοί κανόνες Επιχειρηματικότητας.....	45
3.2 Ανάλυση παραγόντων και ρυθμίσεων.....	53
3.2.1 Ανεξάρτητες μεταβλητές.....	53
3.2.2 Μεταβλητές ελέγχου.....	60
3.3 Στατιστική ανάλυση των ρυθμιστικών κανόνων.....	67
Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα – προτάσεις.....	77
Βιβλιογραφία.....	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Γενικά

Εισαγωγή

Η επιχειρηματικότητα είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο το οποίο δεν έχει έναν ακριβή ορισμό, καθώς ο κάθε επιχειρηματίας επιχειρεί διαφορετικά χωρίς βεβαιότητα για το τελικό αποτέλεσμα της προσπάθειας.

Με τον όρο επιχείρηση καλούμε μια αυτοτελή οικονομική μονάδα που συνδυάζει συστηματικά τους συντελεστές της παραγωγής, δηλαδή τη φύση, την εργασία και το κεφάλαιο, με διαφορετικούς τρόπους, με τελικό στόχο την παραγωγή υλικών αγαθών και την παροχή υπηρεσιών που συμβάλλουν αμέσως ή εμμέσως στην κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών. Από τον παραπάνω ορισμό γίνεται φανερό ότι τα στοιχεία που συνιστούν την επιχείρηση είναι:

- Οι συντελεστές της παραγωγής (εργασία, έδαφος και κεφάλαιο) ανεξάρτητα του ποσοστού συμμετοχής τους.
- Ο συστηματικός και διαρκής συνδυασμός των συντελεστών της παραγωγής, δηλαδή η εφαρμογή της οικονομικής αρχής.
- Ο σκοπός που επιδιώκει η επιχείρηση, αναφέρεται στην πραγματοποίηση κέρδους με την προμήθεια ή παραγωγή και τη διάθεση αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά ικανοποιώντας τις ανθρώπινες ανάγκες (Καραγιάννης, Κορρές, Ζαρίφης, 2001).

Μία άλλη εξήγηση είναι πως μια νέα επιχείρηση εκφράζεται μέσα από τη θέση της στην αγορά αλλά και από το αν έχει επιτύχει κάποιο συγκεκριμένο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Με βάση τους Johnson, Scholes, Whittington,(2011) “η επιχειρηματικότητα υιοθετείτε:

μέσα από τη στρατηγική κατεύθυνση η οποία δίνει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την επιχείρηση, αλλά και μέσω της διάταξης των πόρων της μέσα σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, με στόχο να ανταποκριθεί στις ανάγκες των αγορών και να ικανοποιήσει τις ανάγκες των βασικών ομάδων ενδιαφερόμενων”.

Οι ανθρώπινες ανάγκες διαφέρουν από κοινωνία σε κοινωνία, αλλά και μεταξύ των ατόμων της ίδιας κοινωνίας και καλύπτονται από την παραγωγή και προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών.

Η ύπαρξη επιχειρηματικών μονάδων συμβάλλει σημαντικά στην παραγωγή και προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών. Στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς, οι αποφάσεις για την παραγωγή και προμήθεια αγαθών λαμβάνονται αφενός από τους καταναλωτές που διαμορφώνουν τη ζήτηση και αφετέρου από τους προμηθευτές-παραγωγούς που διαμορφώνουν την παραγωγή και προμήθεια των αγαθών και υπηρεσιών. Επίσης οι αποφάσεις για το ποια αγαθά και υπηρεσίες θα παραχθούν και θα διανεμηθούν εξαρτώνται από τη διαθεσιμότητα και τις τιμές των συντελεστών παραγωγής ή πόρων. Πιο συγκεκριμένα, οι αμοιβές των παραγωγικών συντελεστών διαρθρώνονται ως εξής:

- Η τιμή για τις υπηρεσίες εδάφους καλείται έγγειος πρόσοδος.
- Η τιμή για τις υπηρεσίες κεφαλαίου καλείται πρόσοδος ή τόκος.
- Η τιμή για τις υπηρεσίες εργασίας καλείται μισθός ή ημερομίσθιο.
- Η τιμή για τις υπηρεσίες του επιχειρηματία καλείται αμοιβή του επιχειρηματία.

Οι επιχειρηματικές και παραγωγικές δραστηριότητες βασίζονται στις σύγχρονες μορφές οργάνωσης και διοίκησης. Σύμφωνα με άλλον ορισμό, η επιχειρηματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο από τον παθητικό εκείνο παραγωγικό συντελεστή που προθυμοποιείται να δημιουργήσει και να καινοτομήσει, κάτω από συνθήκες αβεβαιότητας και κινδύνου, ώστε να μπορέσει να εισπράξει μια αμοιβή που αντιστοιχεί στο καθαρό κέρδος.

Πιο συγκεκριμένα, για την υλοποίηση μιας επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας έχουν σημασία διάφορα χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα:

- Συνήθως υπάρχει ένα μεγάλο αρχικό κόστος επένδυσης για την υλοποίηση και τη λειτουργία μιας επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας.
- Η υλοποίηση μιας επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας, παράλληλα με τον στόχο του κέρδους, ενέχει και τα στοιχεία της αβεβαιότητας και του κινδύνου που

αντανακλούν τους παράγοντες και τα στοιχεία του εσωτερικού και του εξωτερικού περιβάλλοντος της επιχείρησης.

- Η υλοποίηση μιας επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας συνήθως βασίζεται στον χαρακτήρα ιδιωτικής επένδυσης ή επιχειρηματικής πρωτοβουλίας.
- Η υλοποίηση μιας επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας βασίζεται στην αξιοποίηση και σωστή εκμετάλλευση των πόρων, δηλαδή των πρώτων υλών, του κεφαλαίου-επένδυσης, του ανθρώπινου δυναμικού, της τεχνολογίας-τεχνογνωσίας και της σωστής διαχείρισης.
- Η «απόσβεση» μιας επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας, δηλαδή η επανείσπραξη του αρχικού επενδυθέντος κεφαλαίου, αφορά κυρίως το μελλοντικό χρονικό διάστημα.
- Οι επιχειρήσεις και οι επιχειρηματικές και παραγωγικές δραστηριότητες έχουν πολλαπλά, θετικά, πολλαπλασιαστικά οφέλη στην αγορά, την οικονομική ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής, στο βιοτικό επίπεδο και στην κοινωνική ανάπτυξη. Η χρηματοδότηση αποτελεί βασικό παράγοντα για την υλοποίηση μιας επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας. Οι πηγές χρηματοδότησης μπορούν να διαχωριστούν και να καταταχθούν στις ακόλουθες βασικές κατηγορίες:
- Πηγές που εξυπηρετούνται από τα ίδια ή προσωπικά ή επιχειρηματικά ή μετοχικά κεφάλαια και από τις ιδιωτικές επενδύσεις και συνήθως αφορούν την υλοποίηση μιας συγκεκριμένης επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας.
- Πηγές που σχετίζονται και εξυπηρετούνται από τον δημόσιο χαρακτήρα και συνήθως αφορούν τα περισσότερα πολιτιστικά αγαθά, ακόμη και όταν δεν είναι αυστηρά δημόσια. Σε αυτή την κατηγορία υπάγονται: η αγορά του διαφημιστικού χώρου και χρόνου, η επιχειρηματική χορηγία, η προώθηση μέσω της τέχνης πολιτικών, θρησκευτικών ή ιδεολογικών θέσεων.
- Πηγές που σχετίζονται με τις ιδιωτικές επενδύσεις και συνήθως αφορούν τις εγχώριες ή ξένες, άμεσες ή έμμεσες ιδιωτικές επενδύσεις.
- Πηγές που σχετίζονται με τις νέες μορφές χρηματοοικονομικής διαχείρισης και συνήθως αφορούν τη διαχείριση συμβολαίων (forfeiting & factoring), τη χρηματοδοτική εκμίσθωση (leasing), αλλά περαιτέρω τις εταιρίες συμμετοχικών κεφαλαίων (venture capital)
- Δημόσιοι φορείς, όπως για παράδειγμα κράτος, τοπική αυτοδιοίκηση, ιδρύματα που δραστηριοποιούνται για λογαριασμό του κοινωνικού συνόλου και χρηματοδοτούν δραστηριότητες που κρίνουν ως κοινής ωφελείας ή ως δημόσια επένδυση μέσω της χορηγίας, των δωρεών, των επιδοτήσεων.

Σε αντίθεση με την καταναλωτική αγορά, η επενδυτική αγορά δεν περιορίζεται μονάχα από τις προσωπικές καταναλωτικές δυνατότητες του αγοραστή, καθώς με την εισαγωγή της τεχνολογίας και των νέων καινοτομικών προϊόντων έχει απεριόριστες δυνατότητες ανάπτυξης.

Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει τις μορφές, τα χαρακτηριστικά, τις σχέσεις επιχειρηματικότητας-ανάπτυξης, το επιχειρηματικό περιβάλλον, τη σημαντικότητα του ,τις κατηγορίες του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Η επιχειρηματικότητα αποτελεί βασικό στοιχείο της οικονομίας της γνώσης και αυτό γιατί η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας είναι συνάρτηση, εξαρτάται και προσδιορίζεται μεταξύ άλλων παραγόντων και από την επιχειρηματικότητα. Οι νέες επιχειρήσεις συμβάλλουν στη δημιουργία νέων ευκαιριών, στην αύξηση του εθνικού πλούτου, θέσεων απασχόλησης, καινοτομίας στις διαδικασίες παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών.

Αυξάνουν την ανταγωνιστική πίεση, αναγκάζοντας τις υπάρχουσες επιχειρήσεις να αντιδράσουν βελτιώνοντας την αποδοτικότητα ή την εισαγωγή καινοτόμων προϊόντων, ενισχύοντας έτσι την ανάπτυξη και την παραγωγικότητα.

1.2 Μορφές Επιχειρηματικότητας

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα (Global Entrepreneurship Monitor, GEM), υπάρχουν τέσσερις μορφές επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων (Ιωαννίδης, Γιωτόπουλος, 2014). Η πρώτη είναι η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας. Η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας αναφέρεται σε εκείνους που εμπλέκονται στην επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικών σταδίων επειδή επιθυμούσαν να αξιοποιήσουν μία ευκαιρία, είτε για λόγους εργασιακής ανεξαρτησίας, είτε για λόγους αύξησης του εισοδήματός τους. Σε κάθε περίπτωση, η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας δε συνδέεται με την έλλειψη εναλλακτικών επιλογών απασχόλησης και τη συντήρηση του εισοδήματος του επιχειρηματία.

Η δεύτερη είναι η επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων με υψηλές προσδοκίες μεγέθυνσης, η οποία αναφέρεται στους νέους επιχειρηματίες (επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικών σταδίων), οι οποίοι αναμένουν να απασχολήσουν το λιγότερο 20 άτομα στα επόμενα πέντε έτη λειτουργίας της επιχείρησης.

Επίσης, υπάρχει και η επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικών σταδίων με προσανατολισμό σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι επιχειρηματίες εκείνοι που θεωρούν ότι το προϊόν και/ η υπηρεσία που παρέχουν δεν προσφέρεται από πολλές επιχειρήσεις και συνεπώς αποτελεί κάτι καινούργιο για ορισμένους καταναλωτές. Τέλος, υπάρχει και η επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικών σταδίων με εξωστρεφή προσανατολισμό, κατηγορία στην οποία εντάσσονται οι επιχειρηματίες εκείνοι που θεωρούν ότι το λιγότερο του 25% των πελατών τους προέρχεται από το εξωτερικό.

Επίσης, η επιχειρηματικότητα διακρίνεται σε αμιγή και μικτή (Γκαγκάτσιος, 2011). Η αμιγής επιχειρηματικότητα είναι εκείνη «που εξασκείται χωρίς ο επιχειρηματίας να διαθέτει άλλα παραγωγικά μέσα (πχ. μηχανήματα), αλλά μόνο από την προσωπική του συμβολή . Η αμιγής επιχειρηματικότητα περιλαμβάνει εκείνες τις δραστηριότητες που δεν μπορούν εξίσου αποτελεσματικά με τον επιχειρηματία να πραγματοποιηθούν από μισθωτούς υπαλλήλους ή άλλους φορείς (π.χ. δημόσιες υπηρεσίες)». Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη μορφή επιχειρηματικότητας διαδραματίζει η προσωπικότητα του επιχειρηματία και τα χαρακτηριστικά αυτής, τα οποία εκφράζονται μέσα από τη σύλληψη μίας ιδέας.

Επιπλέον, θα πρέπει να τονιστεί ότι σπάνια συναντάται η αμιγής επιχειρηματικότητα, δεδομένου ότι ο επιχειρηματίας αναλαμβάνει δραστηριότητες που δε θα μπορούσαν να αναληφθούν από άλλα άτομα, χωρίς να υπάρχει κάποια αρνητική επίπτωση στο αποτέλεσμα της επιχειρηματικότητας. Έτσι, στην πράξη συνήθως συναντάται η μικτή επιχειρηματικότητα, η οποία «ασκείται όταν ο επιχειρηματίας δραστηριοποιείται αναλαμβάνοντας και ρόλους που εύκολα μπορούν να υλοποιηθούν από άλλα άτομα ή φορείς της οικονομίας (διοικητικά στελέχη, τραπεζικό σύστημα κ.λπ.)» (Γκαγκάτσιος, 2011).

Η επιχειρηματικότητα αυτή μπορεί να διακριθεί σε μικτή επιχειρηματικότητα εργαζομένων και σε μικτή επιχειρηματικότητα κεφαλαιούχων. Η μικτή επιχειρηματικότητα εργαζομένων αναφέρεται στις δραστηριότητες εκείνες που θα μπορούσαν να αναληφθούν από άλλα άτομα (π.χ. εργαζομένους), χωρίς να υπάρχει αρνητικό αντίκτυπο στην αποτελεσματικότητα της επιχείρησης. Η συγκεκριμένη μορφή επιχειρηματικότητας εφαρμόζεται στην περίπτωση της ίδρυσης μίας επιχείρησης, κυρίως στις μη ανεπτυγμένες χώρες, όπου ο επιχειρηματίας

αναλαμβάνει διάφορες δραστηριότητες, επειδή δε διαθέτει ειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Τρεις είναι οι κύριοι λόγοι για τους οποίους η συγκεκριμένη μορφή επιχειρηματικότητας τείνει να εκλείψει σήμερα στις προηγμένες χώρες:

α) ο επιχειρηματίας συνήθως δεν είναι τέλειος γνώστης διαφόρων ειδικών θεμάτων (λογιστικά, τεχνικά ζητήματα κ.α.)

β) υπάρχει εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό καθώς το εκπαιδευτικό σύστημα δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να αποκτήσουν τις κατάλληλες γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες

γ) είναι περισσότερο αποδοτικό για την επιχείρηση ο επιχειρηματίας να αφιερώνει χρόνο στον προσδιορισμό επιχειρηματικών ευκαιριών, δηλαδή ευκαιριών για την επίτευξη κέρδους.

Υπάρχει και η μικτή επιχειρηματικότητα κεφαλαιούχων, την οποία «ασκεί το άτομο που προχωρά στην αξιοποίηση της επιχειρηματικής ιδέας του, παρέχοντας κεφάλαια στην υπό ίδρυση ή νεοϊδρυθείσα επιχείρησή του». Δύο είναι οι κύριοι λόγοι για τους οποίους η συγκεκριμένη μορφή επιχειρηματικότητας τείνει να εκλείψει σήμερα:

α) υπάρχουν περισσότερες δυνατότητες άντλησης κεφαλαίων από το χρηματοπιστωτικό σύστημα και τα διάφορα σχήματα επιχειρηματικής συνεργασίας.

β) είναι περισσότερο διακριτός ο διαχωρισμός ρόλων και προτιμήσεων μεταξύ κεφαλαιούχων και επιχειρηματιών – επενδυτών. Σύμφωνα με μία ακόμη διάκριση, η επιχειρηματικότητα μπορεί να είναι επιχειρηματικότητα ευκαιρίας ή επιχειρηματικότητα ανάγκης. Η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας «αναφέρεται στην επιχειρηματικότητα που έχει ως κίνητρο κυρίως την αξιοποίηση μιας επιχειρηματικής ευκαιρίας που εντοπίζεται από το άτομο και αξιολογείται στο πλαίσιο του οικονομικού περιβάλλοντός του και η οποία προκρίνεται ικανή είτε να οδηγήσει σε αύξηση του εισοδήματός του, είτε να προσφέρει εργασιακή ανεξαρτησία», ενώ η επιχειρηματικότητα ανάγκης «αναφέρεται στην περίπτωση όπου το άτομο ωθείται στην ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας λόγω έλλειψης

άλλων επιλογών εργασίας, δυσαρέσκειας με την υπάρχουσα απασχόληση, φόβου για πιθανή απόλυση βραχυπρόθεσμα με στόχο απλώς τη διατήρηση του εισοδήματός του, το οποίο «απειλείται» με συρρίκνωση» (Ιωαννίδης και Γιωτόπουλος, 2015, σελ. 17).

1.3 Επιχειρηματικά χαρακτηριστικά

Ο σύγχρονος επιχειρηματίας πρέπει να έχει γνώσεις και ικανότητες που πρέπει να περιλαμβάνουν όχι μονάχα τα απλά χαρακτηριστικά της τυπικής εργασίας, αλλά επίσης και ιδιαίτερες εξειδικευμένες γνώσεις διαχείρισης, οργάνωσης και management που να μπορούν να οδηγήσουν την επιχείρηση στην αύξηση της παραγωγικής διαδικασίας, την κερδοφορία, τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξή της. Ο επιτυχημένος επιχειρηματίας πρέπει να διαθέτει τα ακόλουθα βασικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 1.3 και συντελούν στην επιτυχία και ανάπτυξη της επιχείρησης (Ιωαννίδης, 2001):

- **Γνώσεις & Δεξιότητες:** Οι γνώσεις και δεξιότητες θεωρούνται απαραίτητες για την επιτυχία μιας επιχειρηματικής ιδέας και για να μπορέσει η επιχείρηση να ανταποκριθεί στις σύγχρονες απαιτήσεις και ανάγκες της αγοράς
- **Εργατικότητα:** Η εργατικότητα θεωρείται αναγκαία, καθόσον οι γνώσεις και οι επιχειρηματικές ικανότητες μπορεί να υπάρχουν και σε κάποια άλλα άτομα, αλλά μπορεί να μείνουν αναξιοποίητες εάν δεν συνδυαστούν με σκληρή εργασία.
- **Ικανότητα οργάνωσης, διοίκησης και προγραμματισμού:** Οι γνώσεις και ικανότητες του management θεωρούνται ιδιαίτερα αναγκαίες για να μπορέσει ο επιχειρηματίας να ανταποκριθεί στην οργάνωση και διοίκηση της επιχείρησης, αλλά και στον σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και στην επίτευξη των στόχων που έχει θέσει και να μπορέσει να πετύχει την ανάπτυξη και εξέλιξη της επιχείρησης.
- **Αισιοδοξία και ζήλο για δημιουργία:** Ο ζήλος για δημιουργία και επιτυχία, η θέληση, η δύναμη και η ισχυρή επιτυχία είναι βασικά συστατικά της προσωπικότητας στους επιτυχημένους επιχειρηματίες.
- **Προσαρμοστικότητα, ευελιξία & ικανότητα επικοινωνίας:** Η ικανότητα τόσο της επικοινωνίας όσο και η ικανότητα του επιχειρηματία να αναπροσαρμόζει τον τρόπο δράσης

του στις νέες συνθήκες και να ενσωματώνει νέες πρακτικές και στοιχεία θεωρούνται βασικά στοιχεία για την επιτυχία των στόχων του επιχειρηματία και την ανάπτυξη της επιχείρησης.

- Υπευθυνότητα και αντικειμενικότητα: Ο επιχειρηματίας πρέπει να ενεργεί με αντικειμενικό τρόπο και με συνέπεια και υπευθυνότητα στις δεσμεύσεις και στο περιβάλλον που έχει αναλάβει κατά την άσκηση της επιχειρηματικής του δραστηριότητας και για τους σκοπούς που έχει θέσει.

Εντιμότητα: Η εντιμότητα θεωρείται βασικός παράγοντας για την καθιέρωση της φήμης του επιχειρηματία και επηρεάζει ανάλογα μακροχρόνια την κερδοφορία, ανάπτυξη και εξέλιξη της επιχείρησης.

1.4 Κοινωνική και Συνεργατική Επιχειρηματικότητα

Η πιο αποδοτική μορφή επιχειρηματικότητας είναι αυτή που αναπτύσσεται από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Εντούτοις, η δραστηριότητα αυτή μπορεί να λάβει χώρα σε δημόσιες επιχειρήσεις, σε συνεταιριστικές ενώσεις ή και σε συνεργατικές επιχειρήσεις, σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς κ.λπ. Εκτός από την επιχειρηματικότητα των ιδιωτικών επιχειρήσεων έχουμε τις εξής μορφές (Καραγιάννης, 1999):

- Κοινωνική επιχειρηματικότητα που στοχεύει κυρίως στο να εξυπηρετήσει και να καλύψει κάποιες κοινωνικές και ανθρωπιστικές ανάγκες. Επειδή η κοινωνία μετασχηματίζεται διαρκώς και επειδή μεταβάλλονται συνεχώς οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, η επιχειρηματική δραστηριότητα θα πρέπει να μεταβάλλεται διαρκώς αντίστοιχα. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα, εάν λειτουργήσει αποτελεσματικά, μπορεί να πετύχει τους στόχους της και να εξυπηρετήσει διάφορους κοινωνικούς και φιλανθρωπικούς στόχους, όπως για παράδειγμα κάνει η UNICEF.

- Συνεργατική επιχειρηματικότητα που βασίζεται στη συνεργασία μιας ομάδας ατόμων και αποσκοπεί κυρίως στα οφέλη των συνεταιρισμένων ατόμων και εφαρμόζεται ιδιαίτερα σε συγκεκριμένους παραγωγικούς κλάδους, όπως για παράδειγμα στην γεωργία και κτηνοτροφία.

1.5 Επιχειρηματικότητα, Μικρομεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις

Όπως αναφέραμε, από άποψη μεγέθους οι επιχειρήσεις μπορούν να διακριθούν σε μικρές, μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις. Ανάλογα με το μέγεθος καθορίζεται η επιχειρηματική και η διοικητική πρακτική που εφαρμόζουν. Τα κριτήρια για τον διαχωρισμό των επιχειρήσεων μπορεί να είναι ποσοτικά και ποιοτικά (Πολυχρονόπουλος, Κορρές, 2005):

(α) Ποσοτικά κριτήρια

- Η αξία του συνόλου του ενεργητικού.
- Το συνολικό απασχολούμενο κεφάλαιο.
- Το μέγεθος του ιδίου κεφαλαίου.
- Διάφορα φυσικά ή τεχνικά μεγέθη, όπως για παράδειγμα η ιπποδύναμη των μηχανημάτων, η στρεμματική έκταση κ.λπ.
- Το ετήσιο ύψος πωλήσεων, δηλαδή ο τζίρος ή κύκλος εργασιών.
- Ο αριθμός των απασχολουμένων.
- Το είδος των προσφερόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών και ο τομέας που δραστηριοποιούνται.

(β) Ποιοτικά κριτήρια

- Τρόπος διοίκησης.
- Οργάνωση.
- Τρόπος χρηματοδότησης.
- Θέση στην αγορά.

Σύμφωνα με τα εμπειρικά δεδομένα, οι ΜμΕ, Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους τύπους οργάνωσης επιχειρηματικής δράσης. Ο αριθμός των

ΜμΕ, σε σχέση με το σύνολο των επιχειρηματικών μονάδων μιας χώρας, είναι ιδιαίτερα υψηλός, καθώς επίσης και η συνεισφορά τους στην παραγωγική δυναμικότητα που τις καθιστά ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη. Για την ελληνική οικονομία οι ΜμΕ έχουν ιδιαίτερη σημασία, λόγω του μεγάλου αριθμού τους και της σημαντικής απασχόλησης εργατικού δυναμικού.

Όταν αναφερόμαστε σε μια μικρομεσαία επιχείρηση συνήθως περιγράφουμε μια επιχείρηση που έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Το κεφάλαιο της επιχείρησης ανήκει σε ένα άτομο ή σε μια μικρή ομάδα ατόμων.
- Η επιχείρηση καλύπτει ένα μικρό μερίδιο της εγχώριας αγοράς και δεν διαθέτει ειδικό τμήμα έρευνας & ανάπτυξης.
- Ο επιχειρηματίας ταυτίζεται συνήθως με τον διευθυντή και διαχειριστή της επιχείρησης και δεν διαθέτει εξειδικευμένα διευθυντικά στελέχη.
- Η επιχείρηση συνήθως είναι εντάσεως εργασίας, δηλαδή βασίζεται περισσότερο στην εργασία και στην προσωπική εργασία.
- Η επιχείρηση δεν έχει την δυνατότητα να επηρεάσει τις τιμές της αγοράς.
- Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις μπορούν να δραστηριοποιούνται σε βασικούς τομείς, όπως για παράδειγμα στο λιανικό εμπόριο, στον αγροτικό τομέα, στη μεταποίηση, στο χονδρικό εμπόριο κ.λπ.
- Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις επίσης μπορούν να δραστηριοποιούνται σε παραδοσιακούς τομείς όπου παράγουν προϊόντα για τις τοπικές και εγχώριες αγορές, καθώς επίσης επιχειρήσεις που παράγουν κατόπιν συμβολαίων και συμφωνιών με άλλες επιχειρήσεις, και τέλος οι ανεξάρτητες επιχειρήσεις που παράγουν για λογαριασμό τους και ασχολούνται με το λιανικό εμπόριο. Το ύψος των κεφαλαίων που επενδύονται σε μια επιχείρηση εξαρτάται ουσιαστικά από τη δραστηριότητα της επιχείρησης, και για τον λόγο αυτόν είναι φυσικό να παρατηρούνται σημαντικές διαφορές από τη μια επιχείρηση στην άλλη, κυρίως όταν πρόκειται για μεσαίες επιχειρήσεις. Σχετικά με το θέμα του ορισμού των ΜμΕ είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί ότι ο ορισμός των ΜμΕ επιβάλλεται να προσαρμόζεται κάθε φορά ανάλογα με τις μεταβολές που επέρχονται στη διάρθρωση και στο μέγεθος των επιχειρήσεων, όπως επίσης επιβάλλεται να χρησιμοποιούνται καταλληλότερα και

εξειδικευμένα κριτήρια, ποσοτικά και ποιοτικά ορισμού των ΜμΕ, όταν λαμβάνονται ειδικά αναπτυξιακά ή διοικητικά μέτρα.

1.6 Γενικοί Παράγοντες που επηρεάζουν την Επιχειρηματικότητα – Μελέτες

1.6.1 Επιχειρηματικότητα και εκπαίδευση

Έρευνες όπως των Liñán, Rodríguez, Rueda, Cantuche το 2011, σχετίζουν την επιχειρηματικότητα με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων, και τη συμβολή του συγκεκριμένου επιπέδου ως προς την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, τη σημασία της εξειδικευμένης εκπαίδευσης σε αντικείμενα επιχειρηματικότητας στην ίδρυση και ανάπτυξη επιχειρήσεων και στην ενίσχυση των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων των ατόμων. Επίσης μελετάται η συμβολή της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και ιδιαίτερα στους απόφοιτους αυτής, καθώς οι τελευταίοι, συνήθως, βρίσκονται στο στάδιο της επιλογής επαγγέλματος ή της δημιουργίας μιας νέας επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Επιπλέον, δεν έχει αναδειχθεί ο ρόλος της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού επιπέδου τις διαφορές που παρουσιάζουν τα δύο φύλα στην επιχειρηματικότητα, δεν έχει διερευνηθεί εάν η εκπαίδευση και το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα μπορούν να συμβάλουν στην άμβλυνση των παρατηρούμενων διαφορών στην ανδρική και γυναικεία επιχειρηματικότητα, όπως επίσης και στις προθέσεις αυτών για την ίδρυση μιας επιχείρησης.

1.6.2 Επιχειρηματικότητα και φύλο

Μελετάται η υφιστάμενη κατάσταση σχετικά με τις διαφορές των ανδρών και των γυναικών στην επιχειρηματική τους δραστηριοποίηση, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο (Brush, Bruin, Welter 2009). Ερευνούν την επίδραση που ασκούν τα προσωπικά χαρακτηριστικά και οι περιβαλλοντικοί παράγοντες. Τέλος, διερευνώνται οι διαφορές που παρατηρούνται στις επιχειρηματικές προθέσεις των ανδρών και των γυναικών.

Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής αναπτύχθηκαν σημαντικές θεωρίες, οι οποίες προσπαθούν να εξηγήσουν το φαινόμενο της επιχειρηματικότητας και ειδικότερα, γιατί ορισμένα άτομα οδηγούνται στην ίδρυση και ανάπτυξη επιχειρήσεων σε αντίθεση με άλλα. Ορισμένες από τις βασικές θεωρίες και τις προσεγγίσεις που υποστηρίχθηκαν είναι: Η θεωρία της προσωπικότητας (personality theory)

- Η θεωρία της συμπεριφοράς (behavioural theory)
- Οι οικονομικές προσεγγίσεις (economic approaches)
- Οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις (sociological approaches)
- Η γνωστική προσέγγιση (cognitive approach)

1.6.3 Επιχειρηματικότητα και παράγοντες προσωπικότητας

Οι Wilson, Kickull, Marlino σε έρευνα που δημοσιεύθηκε το 2009, εστιάζουν στη συσχέτιση μεταξύ της ανάληψης επιχειρηματικής δραστηριότητας και των χαρακτηριστικών των επιχειρηματιών.

Για την ερμηνεία του φαινομένου της επιχειρηματικότητας αναπτύχθηκαν θεωρίες και προσεγγίσεις οι οποίες προσπάθησαν να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους ορισμένα άτομα ιδρύουν επιχειρήσεις και άλλα όχι. Η πρώτη θεωρία που υποστηρίχθηκε είναι αυτή της προσωπικότητας και σύμφωνα με την οποία, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, όπως η ανάγκη για την επίτευξη των στόχων, η εσωτερική έδρα ελέγχου, οι προσωπικές αξίες, η ικανότητα για αυτοέλεγχο, η τάση ενός ατόμου για ανάληψη

κινδύνου, η υποκίνηση και η δημιουργικότητα, μπορούν να ερμηνεύσουν τις διαφορές των επιχειρηματιών από τους υπόλοιπους ανθρώπους.

Μία ακόμη θεωρία είναι αυτή της συμπεριφοράς (Robinson, Stimpson, Huefner, Hunt, 1991), σύμφωνα με την οποία η συμπεριφορά ενός ατόμου, οι ικανότητες και οι ιδιότητές του το οδηγούν στην ανάληψη επιχειρηματικής δράσης.

1.7 Σχέση επιχειρηματικότητας και ανάπτυξης

Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι η οικονομική ανάπτυξη εμφανίζεται όχι λόγω των εξελίξεων και αλλαγών στην τεχνολογία, την παραγωγικότητα και τους διαθέσιμους πόρους, αλλά γιατί οι επιχειρηματίες είναι αυτοί που βελτιώνουν την τεχνολογία, την οργάνωση και τις διαδικασίες, γίνονται παραγωγοί και καινοτόμοι, αναγκάζοντας όσες επιχειρήσεις δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις αλλαγές αυτές να διακόψουν τη λειτουργία τους (Schaper, Volery, 2007).

Διάφοροι συγγραφείς έχουν τονίσει διαφορετικές πτυχές της επιχειρηματικότητας. Ο Schumpeter (1934), τόνισε τη δημιουργική συνιστώσα. Για τον Schumpeter, επιχειρηματίας είναι ο άνθρωπος που κατορθώνει να κάνει νέα πράγματα και όχι εκείνος που τα εφευρίσκει. Σύμφωνα με αυτόν, η εκμετάλλευση των ευκαιριών κέρδους επιτυγχάνεται όταν ο επιχειρηματίας δραστηριοποιείται στις παρακάτω καινοτομικές ενέργειες:

- Στην είσοδο στην αγορά ενός νέου ή καλύτερου ποιοτικά αγαθού.
- Στη χρησιμοποίηση μίας νέας ή βελτιωμένης μεθόδου παραγωγής μικρότερου κόστους.
- Στη δημιουργία μίας νέας αγοράς.
- Στη χρησιμοποίηση νέων βελτιωμένων μορφών οργάνωσης της επιχείρησης με μικρότερο κόστος.

Ωστόσο, επιχειρηματικότητα εκτός των άλλων σημαίνει και γνώση διαχείρισης κινδύνων. Ενώ στην έννοια του Schumpeter η ανάληψη κινδύνων δεν αποτελεί συστατικό στοιχείο, ο Knight (1921) υπογράμμισε τον ρόλο του επιχειρηματία όσον

αφορά τον κίνδυνο σε ένα πλαίσιο στο οποίο η επιχειρηματικότητα μπορεί να διαχωριστεί από τον έλεγχο της επιχείρησης.

Σύμφωνα με τον Knight, η πραγματική δράση της επιχειρηματικότητας είναι η ανάληψη κινδύνων που προέρχονται από την αβεβαιότητα που κυριαρχεί στην οικονομική ζωή. Η αβεβαιότητα μπορεί να προέρχεται από τις παρακάτω συνθήκες:

- Τη μεταβολή των κοινωνικοοικονομικών μεταβλητών (π.χ. μεταβολή ζήτησης των προϊόντων, διεθνείς συγκυρίες, ξαφνική αλλαγή κρατικής οικονομικής πολιτικής κ.λπ.)
- Την ατελή γνώση (πληροφόρηση) των επιχειρηματιών για τις τρέχουσες και τις μελλοντικές συνθήκες. Ο επιχειρηματίας αντιμετωπίζει τους παραπάνω κινδύνους που δεν μπορούν να προβλεφθούν ούτε να υπολογισθούν και που κανείς άλλος δεν αναλαμβάνει, με σκοπό να εισπράξει μια αμοιβή ακαθόριστου ύψους.

Πιο πρόσφατα, ο Schultz (1980) επέλεξε να ορίσει την επιχειρηματικότητα ως την ικανότητα αντιμετώπισης των ανισορροπιών και όχι της ικανότητας αντιμετώπισης της αβεβαιότητας. Ο κίνδυνος δεν εντάσσεται σε αυτή την έννοια της επιχειρηματικότητας.

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία (Freytag, Thurik, 2006) η επιχειρηματικότητα σχετίζεται με τους παρακάτω παράγοντες:

- Τη συνεχή αναζήτηση νέων πεδίων δράσης, που προσδίδει στον επιχειρηματία, κεντρικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία.
- Την ύπαρξη οράματος για νέες δραστηριότητες, τη διάδοσή του στους συνεργάτες ώστε να το ενστερνιστούν και τη σύνδεσή του με τις καθημερινές εργασιακές δραστηριότητες, ώστε να δίνει σ' αυτές νόημα.
- Την ανάληψη του επιχειρηματικού κινδύνου που μόνο ο επιχειρηματίας μπορεί να αναλάβει.
- Τη διαμόρφωση στόχων και σχεδίων καθώς και την ικανότητα υλοποίησής τους στο πλαίσιο συγκεκριμένου χρονικού ορίζοντα με σύγχρονες μεθόδους.
- Τη μετατόπιση του κέντρου βάρους από την διαχείριση και τον έλεγχο στη δημιουργικότητα και την καινοτομία.
- Την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων σε διεθνές επίπεδο και την ικανότητά τους να κατακτούν ή να δημιουργούν νέες αγορές.

- Την παρακολούθηση του περιβάλλοντος, την αντιμετώπιση των απειλών και των περιορισμών και την αξιοποίηση των ευκαιριών που υπάρχουν σ' αυτό
- Την απαραίτητη γνώση που θα παράσχει στον επιχειρηματία τη δυνατότητα κατανόησης, υιοθέτησης και αξιοποίησης νέων ιδεών, καινοτομιών και σύγχρονων τεχνολογικών μεθόδων που αλλάζουν ριζικά δραστηριότητες, διαμορφώνουν νέα προϊόντα κ.ά.

1.8 Επιχειρηματικό Περιβάλλον

Η κατανόηση του περιβάλλοντος εντός του οποίου πρέπει να λειτουργεί η επιχείρηση είναι πολύ σημαντική για την επιτυχή λειτουργία μιας επιχειρηματικής μονάδας σε οποιοδήποτε μέρος, σύμφωνα με τον Zahra το 1993. Γιατί, το περιβάλλον αποτελείται από παράγοντες που επηρεάζουν σχεδόν κάθε πτυχή της επιχείρησης, είτε πρόκειται για τη φύση της, την τοποθεσία της, τις τιμές των προϊόντων, το σύστημα διανομής ή τις πολιτικές προσωπικού. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να μάθουμε σχετικά με τις διάφορες συνιστώσες του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, οι οποίες συνίστανται στην οικονομική πτυχή, τις κοινωνικό -πολιτιστικές πτυχές, το πολιτικό πλαίσιο, τις νομικές πτυχές και τις τεχνολογικές πτυχές κλπ.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η επιτυχία κάθε επιχείρησης εξαρτάται από την προσαρμογή της στο περιβάλλον εντός του οποίου λειτουργεί. Για παράδειγμα, όταν υπάρχει αλλαγή στις κυβερνητικές πολιτικές, η επιχείρηση πρέπει να κάνει τις απαραίτητες αλλαγές για να προσαρμοστεί στις νέες πολιτικές. Ομοίως, μια αλλαγή στην τεχνολογία μπορεί να καταστήσει τα υπάρχοντα προϊόντα παρωχημένα, όπως είδαμε

παραδείγματος χάρη πως η έγχρωμη τηλεόραση έχει κάνει την ασπρόμαυρη τηλεόραση εκτός μόδας. Και πάλι, η αλλαγή της μόδας των πελατών μπορεί να μεταβάλει τη ζήτηση στην αγορά για ένα συγκεκριμένο προϊόν, π.χ. η ζήτηση για τζιν μείωσε την πώληση άλλων παραδοσιακών ενδυμάτων. Όλες αυτές οι πτυχές είναι εξωτερικοί παράγοντες που είναι πέρα από τον έλεγχο της επιχείρησης. Έτσι οι επιχειρηματικές μονάδες πρέπει να προσαρμοστούν στις αλλαγές αυτές προκειμένου να επιβιώσουν και να επιτύχουν στην επιχείρηση.

Ως εκ τούτου, είναι πολύ απαραίτητο να έχουμε μια σαφή κατανόηση της έννοιας του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της φύσης των διαφόρων συνιστωσών της.

Ο όρος «επιχειρηματικό περιβάλλον» σημαίνει εξωτερικές δυνάμεις, παράγοντες και θεσμούς που είναι πέρα από τον έλεγχο της επιχείρησης και επηρεάζουν τη λειτουργία μιας επιχείρησης (Hornsby, Kuratko, Zahra 2002).

Αυτές περιλαμβάνουν τους πελάτες, τους ανταγωνιστές, τους προμηθευτές, την κυβέρνηση και τους κοινωνικούς, πολιτικούς, νομικούς και τεχνολογικούς παράγοντες κ.λπ.

Ενώ ορισμένοι από αυτούς τους παράγοντες ή δυνάμεις μπορεί να έχουν άμεση επιρροή στην επιχείρηση, άλλοι μπορεί να λειτουργούν έμμεσα. Έτσι, το επιχειρηματικό περιβάλλον μπορεί να οριστεί ως το συνολικό περιβάλλον, το οποίο έχει άμεση ή έμμεση σχέση με το περιβάλλον και τη λειτουργία της επιχείρησης.

Μπορεί επίσης να οριστεί ως σύνολο εξωτερικών παραγόντων, όπως οικονομικοί παράγοντες, κοινωνικοί παράγοντες, πολιτικοί και νομικοί παράγοντες, δημογραφικοί παράγοντες, τεχνικές παράγοντες, κλπ., οι οποίες είναι ανεξέλεγκτες και επηρεάζουν τις επιχειρηματικές αποφάσεις μιας επιχείρησης.

Με βάση την παραπάνω συζήτηση, τα χαρακτηριστικά του επιχειρηματικού περιβάλλοντος μπορούν να συνοψιστούν ως εξής.

(α) Το επιχειρηματικό περιβάλλον είναι το άθροισμα όλων των παραγόντων που ανήκουν στην επιχείρηση και επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία τους.

(β) Καλύπτει παράγοντες και δυνάμεις όπως οι πελάτες, οι ανταγωνιστές, οι προμηθευτές, η κυβέρνηση και οι κοινωνικές, πολιτιστικές, πολιτικές, τεχνολογικές και νομικές συνθήκες.

(γ) Το επιχειρηματικό περιβάλλον είναι δυναμικής φύσης, δηλαδή σημαίνει ότι συνεχίζει να αλλάζει.

δ) Οι αλλαγές στο επιχειρηματικό περιβάλλον είναι απρόβλεπτες. Είναι πολύ δύσκολο να προβλεφθεί η ακριβής φύση των μελλοντικών γεγονότων και οι αλλαγές στον οικονομικό και τον κοινωνικό τομέα περιβάλλον.

(ε) Το επιχειρηματικό περιβάλλον διαφέρει από τόπο σε τόπο, από περιοχή σε περιοχή και χώρα σε χώρα. Οι πολιτικές συνθήκες στην Ελλάδα διαφέρουν από εκείνες στη Γερμανία ή στην Ινδία. Η γεύση και οι αξίες που αγαπούν οι άνθρωποι στην Ελλάδα και την Γερμανία ποικίλλουν σημαντικά.

1.8.1 Σημαντικότητα Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος

Υπάρχει μια στενή και συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ της επιχείρησης και του περιβάλλοντος της. Αυτή η αλληλεπίδραση συμβάλλει στην ενίσχυση της επιχείρησης και στην αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων της (Zahra 1993). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το επιχειρηματικό περιβάλλον είναι πολύπλευρο, πολύπλοκο και δυναμικό και έχει σημαντικές επιπτώσεις στην επιβίωση και την ανάπτυξη της επιχείρησης. Για την σωστή κατανόηση του κοινωνικού, πολιτικού, νομικού και οικονομικού περιβάλλοντος βοηθείται η επιχείρηση με τους ακόλουθους τρόπους:

(α) Προσδιορισμός ευκαιριών και απειλών: Η αλληλεπίδραση μεταξύ της επιχείρησης και του περιβάλλοντος της θα εντοπίσει ευκαιρίες και απειλές για την επιχείρηση. Βοηθά τις επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τις προκλήσεις.

(β) Δίνοντας κατευθύνσεις για την ανάπτυξη: Η αλληλεπίδραση με το περιβάλλον οδηγεί στο άνοιγμα νέων ορίων ανάπτυξης για τις επιχειρήσεις. Επιτρέπει στην επιχείρηση να εντοπίζει τους τομείς ανάπτυξης και επέκτασης των δραστηριοτήτων τους.

(γ) Συνεχής Εκμάθηση: Η περιβαλλοντική ανάλυση καθιστά ευκολότερη την αποστολή των διευθυντών για αντιμετώπιση επιχειρηματικών προκλήσεων. Οι διαχειριστές έχουν κίνητρο να ενημερώνουν συνεχώς τις γνώσεις, την κατανόηση και τις δεξιότητές τους για να ανταποκριθούν στις προβλεπόμενες αλλαγές στον τομέα των επιχειρήσεων.

(δ) Δημιουργία Εικόνας: Η κατανόηση του περιβάλλοντος βοηθά τις επιχειρηματικές οργανώσεις να βελτιώσουν την εικόνα τους δείχνοντας την ευαισθησία τους στο περιβάλλον μέσα στο οποίο βρίσκονται δουλεύουν. Για παράδειγμα, λόγω της έλλειψης ενέργειας, πολλές εταιρείες έχουν εγκαταστήσει μονάδες δέσμευσης ενέργειας (CPP) στα εργοστάσιά τους για να καλύψουν τις δικές τους απαιτήσεις ισχύος.

(ε) Διαγωνισμός συναντήσεων: Βοηθά τις επιχειρήσεις να αναλύουν τις στρατηγικές των ανταγωνιστών και να διαμορφώνουν ανάλογα τις δικές τους στρατηγικές.

(στ) Προσδιορισμός της αντοχής και της αδυναμίας της επιχείρησης: Το επιχειρηματικό περιβάλλον συμβάλλει στον εντοπισμό των ατομικών πλεονεκτημάτων και αδυναμιών ενόψει των τεχνολογικών και παγκόσμιων εξελίξεων.

1.8.2 Κατηγορίες Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος

Περιορίζοντας το επιχειρηματικό περιβάλλον σε ανεξέλεγκτους εξωτερικούς παράγοντες, μπορεί να χαρακτηριστεί ως οικονομικό περιβάλλον και μη οικονομικό περιβάλλον.

Το οικονομικό περιβάλλον περιλαμβάνει οικονομικές συνθήκες, οικονομικές πολιτικές και οικονομικό σύστημα της χώρας.

Το μη οικονομικό περιβάλλον περιλαμβάνει κοινωνικό, πολιτικό, νομικό, τεχνολογικό, δημογραφικό και φυσικό περιβάλλον. Όλα αυτά έχουν σχέση με τις στρατηγικές που υιοθετούν οι επιχειρήσεις και οποιαδήποτε αλλαγή σε αυτές τις περιοχές είναι πιθανό να έχει εκτεταμένο αντίκτυπο στις δραστηριότητές τους.

Για τη μελέτη αυτών μία ιδιαίτερα αποτελεσματική μέθοδος είναι η ανάλυση Pest.

1.8.3 Οικονομικό Περιβάλλον

Η επιβίωση και η επιτυχία κάθε επιχείρησης εξαρτώνται πλήρως από το οικονομικό της περιβάλλον(Toma, Grigore, Marinescu, 2013). Οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν το οικονομικό περιβάλλον είναι:

(α) Οικονομικές συνθήκες: Οι οικονομικές συνθήκες ενός έθνους αναφέρονται σε μια σειρά οικονομικών παραγόντων που έχουν μεγάλη επιρροή στις επιχειρηματικές οργανώσεις και τις δραστηριότητές τους. Αυτά περιλαμβάνουν το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, το κατά κεφαλήν εισόδημα, τις αγορές αγαθών και υπηρεσιών, τη διαθεσιμότητα κεφαλαίου, το συναλλαγματικό αποθεματικό, την ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου, τη η κεφαλαιαγορά κ.λπ. Όλα αυτά συμβάλλουν στη βελτίωση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης.

β) Οικονομικές πολιτικές: Όλες οι επιχειρηματικές δραστηριότητες και οι επιχειρήσεις επηρεάζονται άμεσα από τις οικονομικές πολιτικές που πλαισιώνει η κυβέρνηση από καιρό σε καιρό. Ορισμένες από τις σημαντικές οικονομικές πολιτικές είναι:

θ) Βιομηχανική πολιτική

ii) Φορολογική πολιτική

iii) Νομισματική πολιτική

iv) Πολιτική εξωτερικών επενδύσεων

(v) Πολιτική εξαγωγών-εισαγωγών

Η κυβέρνηση συνεχίζει να αλλάζει αυτές τις πολιτικές από καιρό σε καιρό ενόψει των εξελίξεων που συμβαίνουν στο οικονομικό σενάριο, της μεταβαλλόμενης απαίτησης. Κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα πρέπει να λειτουργεί αυστηρά στο πλαίσιο του πολιτικού πλαισίου και να ανταποκριθεί στις αλλαγές που επέρχονται.

Σημαντικές οικονομικές πολιτικές:

(i) Βιομηχανική πολιτική: Η βιομηχανική πολιτική της κυβέρνησης καλύπτει

όλες αυτές τις αρχές, πολιτικές, τους κανόνες, κανονισμούς και διαδικασίες που κατευθύνουν και ελέγχουν τις βιομηχανικές επιχειρήσεις της χώρας και διαμορφώνουν το πρότυπο της βιομηχανικής ανάπτυξης.

(ii) Φορολογική πολιτική: Περιλαμβάνει κυβερνητική πολιτική όσον αφορά το κοινό

τις δαπάνες, τη φορολογία και το δημόσιο χρέος.

(iii) Νομισματική πολιτική: Περιλαμβάνει όλες αυτές τις δραστηριότητες και παρεμβάσεις

που αποσκοπούν στην ομαλή προσφορά πίστωσης στην επιχείρηση και στην τόνωση του εμπορίου και της βιομηχανίας.

iv) Εξωτερική επενδυτική πολιτική: Η πολιτική αυτή αποσκοπεί στη ρύθμιση της

εισροής ξένων επενδύσεων σε διάφορους τομείς για επιτάχυνση της

βιομηχανικής ανάπτυξης και να επωφεληθούν από τη σύγχρονη τεχνολογία.

v) Πολιτική εξαγωγών-εισαγωγών (πολιτική Exim): Στόχος της είναι η αύξηση των εξαγωγών και η γεφύρωση του χάσματος μεταξύ εμπειρογνομόνων και εισαγωγών. Μέσα από αυτή την πολιτική, η κυβέρνηση ανακοινώνει διάφορες εισφορές.

1.8.4 Μη Οικονομικό Περιβάλλον

Τα διάφορα στοιχεία του μη οικονομικού περιβάλλοντος είναι τα εξής:

α) Κοινωνικό περιβάλλον

Το κοινωνικό περιβάλλον των επιχειρήσεων περιλαμβάνει κοινωνικούς παράγοντες όπως τα έθιμα, τις παραδόσεις, τις αξίες, τις πεποιθήσεις, τη φτώχεια, την παιδεία, το προσδόκιμο ζωής. Πρόκειται για την κοινωνική δομή και τις αξίες που οι εταιρείες αγαπούν να ασκούν σημαντική επιρροή στη λειτουργία των επιχειρήσεων. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια των εορταστικών εποχών όπως τα Χριστούγεννα υπάρχει αύξηση της ζήτησης για νέα ρούχα, γλυκά, φρούτα, λουλούδια. Οι καταναλωτές γίνονται όλο και περισσότερο συνειδητοί στην ποιότητα των προϊόντων. Λόγω αλλαγής στην οικογενειακή σύνθεση, έχει αυξηθεί η ζήτηση για τα διάφορα είδη οικιακών αγαθών. Μπορεί να σημειωθεί ότι τα καταναλωτικά πρότυπα, το ντύσιμο και οι μορφές διαβίωσης των ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές δομές και πολιτισμό ποικίλλουν σημαντικά.

β) Πολιτικό περιβάλλον

Αυτό περιλαμβάνει το πολιτικό σύστημα, τις κυβερνητικές πολιτικές και τη στάση απέναντι στην επιχειρηματική κοινότητα και τον συνδικαλισμό. Όλες αυτές οι πτυχές έχουν σχέση με τις στρατηγικές που υιοθετήθηκαν από τις επιχειρήσεις. Η σταθερότητα της κυβέρνησης επηρεάζει επίσης σε μεγάλο βαθμό τις επιχειρηματικές και συναφείς δραστηριότητες. Λαμβάνει τη μορφή ενός μηνύματος δύναμης, εμπιστοσύνης σε διάφορα ενδιαφέροντα ομάδες και επενδυτές. Επιπλέον, η ιδεολογία του πολιτικού κόμματος επηρεάζει επίσης την επιχειρηματική οργάνωση και τις λειτουργίες της. Οι απεργίες, οι αποκλεισμοί και οι εργασιακές διαφορές επηρεάζουν αρνητικά τις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Ωστόσο, με το ανταγωνιστικό επιχειρηματικό περιβάλλον, τα συνδικάτα δείχνουν μεγάλη ωριμότητα και άρχισαν να συμβάλλουν θετικά στην επιτυχία της επιχειρηματικής οργάνωσης και των δραστηριοτήτων της μέσω της συμμετοχής των εργαζομένων στη διοίκηση.

(γ) Νομικό περιβάλλον

Αυτό αναφέρεται σε σύνολο νόμων, κανονισμών που επηρεάζουν τις επιχειρηματικές οργανώσεις και τις δραστηριότητές τους. Κάθε επιχειρηματική οργάνωση πρέπει να υπακούει και να εργάζεται στο πλαίσιο του νόμου.

δ) Τεχνολογικό περιβάλλον

Το τεχνολογικό περιβάλλον περιλαμβάνει τις μεθόδους, τις τεχνικές και τις προσεγγίσεις που υιοθετούνται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών και τη διανομή τους. Τα διαφορετικά τεχνολογικά περιβάλλοντα διαφόρων χωρών επηρεάζουν τον σχεδιασμό των προϊόντων. Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ και σε πολλές άλλες χώρες οι ηλεκτρικές συσκευές σχεδιάζονται για 110 βολτ. Αλλά όταν αυτά γίνονται για την Ινδία, πρέπει να είναι 220 βολτ. Στη σύγχρονη ανταγωνιστική εποχή, ο ρυθμός των τεχνολογικών αλλαγών είναι πολύ γρήγορος. Ως εκ τούτου, προκειμένου να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν στην αγορά, μια επιχείρηση πρέπει να υιοθετήσει τις τεχνολογικές αλλαγές από καιρό σε καιρό. Μπορεί να σημειωθεί ότι η επιστημονική έρευνα για τη βελτίωση και την καινοτομία σε προϊόντα και υπηρεσίες αποτελεί τακτική δραστηριότητα στις περισσότερες μεγάλες βιομηχανικές οργανώσεις.

ε) Δημογραφικό περιβάλλον

Αυτό αναφέρεται στο μέγεθος, την πυκνότητα, τη διανομή και τον ρυθμό ανάπτυξης του πληθυσμού. Όλοι αυτοί οι παράγοντες έχουν άμεση σχέση με τη ζήτηση για διάφορα αγαθά και υπηρεσίες. Για παράδειγμα, μια χώρα όπου ο πληθυσμός είναι υψηλός και τα παιδιά αποτελούν μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, τότε υπάρχει μεγαλύτερη ζήτηση για προϊόντα μωρών. Ομοίως, η ζήτηση των κατοίκων των πόλεων είναι διαφορετική από τον πληθυσμό των αγροτικών περιοχών. Η υψηλή άνοδος του πληθυσμού δείχνει

την εύκολη διαθεσιμότητα εργασίας. Αυτά ενθαρρύνουν τις επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν τεχνικές παραγωγής υψηλής έντασης εργασίας.

Επιπλέον, η διαθεσιμότητα δεξιοτήτων εργασίας σε ορισμένους τομείς παρακινεί τις επιχειρήσεις να δημιουργήσουν τις μονάδες τους σε αυτή την περιοχή. Για παράδειγμα, οι επιχειρηματικές μονάδες από την Αμερική, τον Καναδά, την Αυστραλία, τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, έρχονται στην Ινδία λόγω της εύκολης διαθεσιμότητας εξειδικευμένου ανθρωπίνου δυναμικού. Έτσι, μια επιχείρηση που παρακολουθεί τις αλλαγές στο δημογραφικό μέτωπο και τις διαβάζει με ακρίβεια θα βρει ευκαιρίες να χτυπήσει στα κατώφλια της.

στ) Φυσικό περιβάλλον

Το φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνει γεωγραφικούς και οικολογικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Αυτοί οι παράγοντες περιλαμβάνουν τη διαθεσιμότητα φυσικών πόρων, τον καιρό και την κλιματική κατάσταση, την τοποθεσία, τους τοπογραφικούς παράγοντες. Η επιχείρηση επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη φύση του φυσικού περιβάλλοντος. Πάντα θεωρείται καλύτερα να δημιουργηθεί μονάδα παραγωγής κοντά στις πηγές εισόδου. Επιπλέον, οι κυβερνητικές πολιτικές για τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας, έχουν την ευθύνη της διατήρησης των φυσικών πόρων.

ζ) Παγκόσμια διάσταση

Η διάσταση αυτή περιλαμβάνει όλους τους παράγοντες που αφορούν τις νέες αγορές διεθνώς, τις ήδη υπάρχουσες διεθνείς αγορές που αλλάζουν, τα διεθνή πολιτικά και πολιτισμικά δρώμενα, όπως επίσης και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε αγοράς. (Παπαδάκης, 2007)

Υπάρχουν τέσσερις κύριοι τρόποι με τους οποίους η ανάλυση PEST μπορεί να συμβάλλει στη στρατηγική ανάλυση.

Η καταγραφή όλων των παραγόντων της εξωτερικής ανάλυσης μπορεί να χρησιμεύσει, όχι μόνο σαν ένας κατάλογος από όπου η επιχείρηση μπορεί να αντλήσει πληροφορίες αλλά οι παράγοντες αυτοί μπορούν να λειτουργήσουν ως μεταβλητές κάποιου μοντέλου που θα χρησιμεύει τόσο στην ανάλυση πληροφοριών, όσο και στη συνολική καθοδήγηση της στρατηγικής ανάλυσης για την αναγνώριση των σημαντικών επιρροών του εξωτερικού περιβάλλοντος στην επιχείρηση και στους ανταγωνιστές της.

Η κάθε επιχείρηση θα πρέπει να επιλέξει ένα μίνιμουμ των κυριότερων παραγόντων του εξωτερικού περιβάλλοντος που επηρεάζουν αυτήν και τους ανταγωνιστές της, άρα και τη στρατηγική της θέση.

Η εξωτερική μακρό - ανάλυση (ανάλυση PEST) πρέπει να χρησιμοποιείται και για την αναγνώριση «μακροπρόθεσμων οδηγιών νέων αλλαγών».

Η ανάλυση PEST μπορεί να οδηγήσει στην εξέταση των παραγόντων εκείνων, που ιστορικά (και μελλοντικά), επηρεάζουν περισσότερο τη συγκεκριμένη επιχείρηση, ή / και τον κλάδο στον οποίο λειτουργεί η επιχείρηση αυτή (impact analysis).

1.9 Παγκόσμιο παρατηρητήριο επιχειρηματικότητας (GEM)

Οι ομαδικές ή διαπροσωπικές σχέσεις αφορούν στις σχέσεις των επιχειρηματιών με ομάδες ή άλλους ανθρώπους. Είναι το λεγόμενο κοινωνικό κεφάλαιο, η ικανότητα που έχουν οι άνθρωποι να επωφελούνται από τα δίκτυα και τη συμμετοχή τους σε οργανώσεις (Portes, 1998), η υποστήριξη και η επιρροή των φίλων και της οικογένειας, οι κοινωνικές δεξιότητες του ατόμου (Baron, 2007), αλλά και οι διάφορες τάσεις και δυνάμεις, όπως είναι οι καταναλωτικές συνήθειες που υπάρχουν σε μια κοινωνία και επηρεάζουν την επιχειρηματική δραστηριότητα.

Τέλος, παράγοντες που σχετίζονται με την προσωπικότητα και τα χαρακτηριστικά του ατόμου είναι η ηλικία, το φύλο και η μόρφωση, ενώ όπως υποστηρίζει η Gaddam (2007), οι δημογραφικές αλλαγές αποτελούν σημαντική πηγή μακροπρόθεσμης κοινωνικής αλλαγής.

Οι van Gelderen, Thurik, Bosma (2006) υποστηρίζουν ότι οι επίδοξοι επιχειρηματίες που προχώρησαν στην υλοποίηση της ιδέας τους είχαν περισσότερες πιθανότητες σε σχέση με εκείνους που την εγκατέλειψαν για να απασχοληθούν πλήρως στις επιχειρήσεις ή να είναι οι ίδιοι παραγωγοί. Θεωρούν ότι οι επιτυχημένοι ιδρυτές επένδυσαν λιγότερα χρήματα στο ξεκίνημα της επιχείρησής τους και έπαιρναν λιγότερο ριψοκίνδυνες αποφάσεις. Ο Henley (2007), μελετώντας τις διαφορές μεταξύ αυτών που κάνουν το βήμα να ιδρύσουν επιχείρηση και αυτών που απλά σκοπεύουν να το κάνουν (στη Μεγάλη Βρετανία), κατέληξε ότι όσοι απλά σκοπεύουν να ιδρύσουν επιχείρηση έχουν περισσότερες πιθανότητες να ανήκουν σε κάποια εθνική μειονότητα, να είναι διαζευγμένοι και να έχουν χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο.

Επίσης, σε ό,τι αφορά τις διαφορές μεταξύ των επίδοξων επιχειρηματιών, αυτών που κάνουν το βήμα και ιδρύουν επιχείρηση και αυτών που την εγκαταλείπουν, οι διαφορές είναι μικρές, ενώ σύμφωνα με τον ίδιο, όσοι σκέφτονται να γίνουν αυτοαπασχολούμενοι δεν διαφέρουν πολύ από αυτούς που τελικά γίνονται (Storey, Greene, 2010). Το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα (GEM), που μελετά την έννοια της επιχειρηματικότητας, εστιάζει στο άτομο που επιχειρεί, δηλαδή τον επιχειρηματία και στις δραστηριότητες, τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του, εξετάζει δηλαδή την επιχειρηματική συμπεριφορά ολοκληρωμένα.

Σύμφωνα με το GEM, οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα αποτελούν τις διαστάσεις του επιχειρηματικού πλαισίου (entrepreneurial framework conditions). Οι διαστάσεις αυτές επιδρούν και στις τρεις πλευρές της επιχειρηματικότητας, ήτοι τις επιχειρηματικές στάσεις και αντιλήψεις, την επιχειρηματική δραστηριότητα και τις 92 επιχειρηματικές φιλοδοξίες (IOBE, 2010). Οι διαστάσεις αυτές είναι i) οι βασικές προϋποθέσεις (θεσμοί, υποδομές, μακροοικονομική σταθερότητα, υγεία, βασική εκπαίδευση),

ii) οι παράγοντες ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας (ανώτατη εκπαίδευση, αποτελεσματικότητα της αγοράς αγαθών-εργασίας, εκσυγχρονισμός χρηματοπιστωτικής αγοράς, μέγεθος αγοράς και επίπεδο της τεχνολογίας),

iii) η καινοτομία και η επιχειρηματικότητα (χρηματοδότηση για επιχειρήσεις, κυβερνητικά προγράμματα, εκπαίδευση σχετικά με την επιχειρηματικότητα, μεταφορά τεχνολογίας, εμπορικές και νομικές υποδομές για την επιχειρηματικότητα, ρυθμίσεις εισόδου στην αγορά),

iv) οι στάσεις (αντίληψη ευκαιριών και ικανοτήτων),

v) η δραστηριότητα (επιχειρηματίες αρχικών σταδίων/καθιερωμένοι και εγκατάλειψη της επιχειρηματικής δραστηριότητας) και

vi) οι φιλοδοξίες (μεγέθυνση, καινοτομία, δημιουργία αξίας για την κοινωνία).

Στη συνέχεια αναφέρεται ο δείκτης επιχειρηματικότητας όπως ορίζεται από την παγκόσμια τράπεζα, ο οποίος χρησιμοποιείται και στην παρούσα έρευνα ως εξαρτημένη μεταβλητή.

Ο δείκτης αφορά τις επιχειρήσεις που δήλωσαν εγγραφή ανά έτος και ανά χώρα.

1.10 Δείκτης Επιχειρηματικότητας Παγκόσμιας Τράπεζας

Η βάση δεδομένων για την επιχειρηματικότητα της Παγκόσμιας Τράπεζας παρέχει έναν δείκτη νέας εγγραφής επιχειρήσεων, που επιτρέπει τη μέτρηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε ολόκληρη την περιοχή οικονομίες και με την πάροδο του χρόνου. Τα πιο πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι μέχρι το 2012 μόνο το 56% των οικονομιών σε όλο τον κόσμο είχε φθάσει στο επίπεδο νέας δημιουργίας επιχείρησης που είχαν επιτύχει πριν από την παγκόσμια οικονομική κρίση που έπληξε το 2007. Ο ρυθμός δημιουργίας νέας επιχείρησης ήταν ελαφρώς ισχυρότερος στην ανάπτυξη σε σχέση με τις ανεπτυγμένες οικονομίες. Οι αναπτυσσόμενες οικονομίες με ετήσια αύξηση του ρυθμού δημιουργίας επιχειρήσεων είναι τώρα υψηλότερες στην ανάπτυξη από ό, τι στον ανεπτυγμένο κόσμο.

Η βάση δεδομένων για την επιχειρηματικότητα συγκεντρώνει συγκρίσιμα στοιχεία μεταξύ των χωρών σχετικά με τη νέα εγγραφή επιχειρήσεων, με στόχο να διευκολύνει την καλύτερη κατανόηση της δυναμικής των ιδιωτικών επιχειρήσεων σε όλο τον κόσμο. Τα δεδομένα επιτρέπουν επίσης μια βαθύτερη κατανόηση των τάσεων στη δημιουργία νέας επιχείρησης, στη σχέση μεταξύ της επιχειρηματικότητας και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της επίδρασης των οικονομικών διαταραχών στην επιχειρηματική δραστηριότητα.

Αυτός ο δείκτης αφορά και την εξαρτημένη μεταβλητή της τρέχουσας ερευνητικής εργασίας πάνω στην οποία έχει εξετάζονται οι υπόλοιποι παράγοντες που συσχετίζονται και θα αναλυθούν στα παρακάτω κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Ανάλυση Ερευνών – Επιχειρηματικότητα και εκπαίδευση

Το επίπεδο εκπαίδευσης, αποτελεί βασική παράμετρο για την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ένταξη του ατόμου, καθώς τα άτομα με χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα ή όχι, βρίσκονται αντιμέτωπα με το φάσμα της υψηλής ανεργίας και των χαμηλών αμοιβών κατά την είσοδο τους στην αγορά εργασίας, και η μειονεκτική τους θέση επιβαρύνεται με την πάροδο του χρόνου. Μάλιστα, τονίζεται ότι τα άτομα και κυρίως οι νέοι/ες με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, η οποία ενισχύεται από το γεγονός ότι η αγορά εργασίας προσφέρει περιορισμένες θέσεις για ανειδίκευτους ή για άτομα με χαμηλά τυπικά προσόντα.

Είναι επομένως, παραδεκτό ότι η επίδραση της τυπικής εκπαίδευσης στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη είναι καθοριστικής σημασίας. Αυτή η επίδραση μεταξύ άλλων αφορά την προσωπική ανάπτυξη των ατόμων, και την ενίσχυση των ικανοτήτων τους προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις των καιρών. Στο πλαίσιο αυτό, η τυπική εκπαίδευση σε πολλές χώρες του κόσμου, συμβάλει στην ενίσχυση των γνώσεων και δεξιοτήτων των ατόμων για την είσοδό τους στην αγορά εργασίας, ώστε να αποκτήσουν τα απαραίτητα εφόδια και να καταστούν ανταγωνιστικοί στον επαγγελματικό στίβο. Επιπλέον, φαίνεται, ότι το γενικό επίπεδο εκπαίδευσης συμβάλει θετικά στη νέα, αλλά και στην υφιστάμενη επιχειρηματικότητα ως παράμετρο επαγγελματικής αποκατάστασης.

Πολλές είναι οι έρευνες που καταδεικνύουν ότι το γενικό επίπεδο εκπαίδευσης, δηλαδή τα έτη τυπικής εκπαίδευσης που έχει ένα άτομο παρακολουθήσει (Robinson, Sexton, 1994), συνδέεται με την επιχειρηματική δραστηριότητα. Σύμφωνα με την έρευνα του Global Entrepreneurship Monitor – GEM (Levesque, Minniti, 2006), που αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες έρευνες για την επιχειρηματικότητα παγκοσμίως, καθώς εκπονείται σε περισσότερες από 28 χώρες και με δείγμα μεγαλύτερο των 80.000 ατόμων, φαίνεται ότι τα άτομα με λυκειακή ή πανεπιστημιακή εκπαίδευση συμμετέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό, στην επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων από όσους έχουν παρακολουθήσει μόνο ορισμένες τάξεις του σχολείου. Η επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων αφορά τους

επίδοξους επιχειρηματίες, οι οποίοι έχουν ξεκινήσει τους τελευταίους 12 μήνες προκαταρκτικές ενέργειες, στην κατεύθυνση της έναρξης μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Επίσης, στην ίδια έρευνα τονίζεται ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο των χωρών επηρεάζει την προοπτική των ατόμων για τη δημιουργία επιχείρησης καθώς παρατηρείται ότι, όσο υψηλότερο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο τόσο υψηλότερη είναι και η επιχειρηματική δραστηριότητα. Αυτό το συμπέρασμα φαίνεται να ισχύει τόσο στις χώρες χαμηλού όσο και στις χώρες υψηλού εισοδήματος και ισχύει αφενός για την επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων και αφετέρου για την καθιερωμένη επιχειρηματικότητα, η οποία αναφέρεται σε επιχειρήσεις που ήδη λειτουργούν (Levesque, Minniti, 2006).

Το ζήτημα της συσχέτισης του εκπαιδευτικού επιπέδου με την επιχειρηματικότητα προσπάθησαν να το προσεγγίσουν και άλλοι ερευνητές και να αναδείξουν τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης για τους νέους, τους επίδοξους, αλλά και για τους ήδη υφιστάμενους επιχειρηματίες. στην κατεύθυνση αυτή, οι Robinson, Sexton (1994) παρατήρησαν σημαντικά θετική συσχέτιση μεταξύ των ετών τυπικής εκπαίδευσης που παρακολούθησε ένα άτομο και της πιθανότητας να γίνει αυτοαπασχολούμενο, και υποστήριξαν ότι για κάθε έτος εκπαίδευσης η πιθανότητα να γίνει ένα άτομο αυτοαπασχολούμενο αυξάνεται κατά 0,8%. Φαίνεται, μάλιστα, ότι για τους άνδρες η συσχέτιση αυτή είναι περισσότερο ισχυρή από ότι για τις γυναίκες.

Η έρευνά τους έδειξε, επίσης, ότι η ίδια θετική συσχέτιση παρατηρείται μεταξύ του γενικού επιπέδου εκπαίδευσης και της επιτυχίας που μπορεί να έχει ένα άτομο ως αυτοαπασχολούμενο (Robinson, Sexton, 1994, Delmar, Davidsson, 2000) και συμπεραίνουν ότι η εκπαίδευση συσχετίζεται σημαντικά με την επιχειρηματικότητα, ότι δηλαδή, υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης αυξάνει την πιθανότητα να γίνει κάποιος επιχειρηματίας.

Άλλες δημοσιευμένες επιστημονικές εργασίες αναφέρουν ότι οι επιχειρηματίες έχουν κατά μέσο όρο υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης από άτομα με εξαρτημένη σχέση εργασίας και αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι οι ιδρυτές επιχειρήσεων είναι περισσότερο εκπαιδευμένοι από τους υπόλοιπους εργαζόμενους (Bowen, Hisrich 1986, Bates 1995) και από το γενικό πληθυσμό (Robinson, Sexton, 1994). Τα ερευνητικά δεδομένα αυτά ενισχύουν τον ισχυρισμό ότι η εκπαίδευση συσχετίζεται θετικά με την επιχειρηματικότητα.

Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και ο Hannon (2005) ο οποίος στη βιβλιογραφική ανασκόπηση που παραθέτει, τεκμηριώνει ότι η εκπαίδευση συμβάλει στην ανάπτυξη της επιθυμίας για την αυταπασχόληση, καθώς αναφέρει ότι η δημόσια τυπική εκπαίδευση επιδρά σε σημαντικό βαθμό στην επιχειρηματικότητα (Donkels, 1991), προετοιμάζοντας τους μαθητές για τη δημιουργία επιχειρήσεων ή για την εξαρτημένη εργασία (Chamard, 1989). Μάλιστα, είναι σημαντική η άποψη ότι η δευτεροβάθμια εκπαίδευση συμβάλει σε ένα βαθμό στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού δυναμικού και των στάσεων των μαθητών (Gasse, 1985) απέναντι στην επιχειρηματικότητα.

Από τα παραπάνω, φαίνεται ότι το επίπεδο επιχειρηματικότητας συσχετίζεται με το επίπεδο εκπαίδευσης, όμως διαφορετικούς ισχυρισμούς, ως προς τη συμβολή του εκπαιδευτικού επιπέδου, διατυπώνουν άλλοι ερευνητές, υποστηρίζοντας ότι το επίπεδο εκπαίδευσης και το τυπικό σύστημα εκπαίδευσης δεν ευνοούν την επιχειρηματικότητα (Robinson, Sexton, 1994), αλλά προετοιμάζουν τους φοιτητές για την εξαρτημένη εργασία (Timmons, 1994), αφού καταστέλλουν τη δημιουργικότητα του ατόμου, η οποία είναι απαραίτητη για την ίδρυση και ανάπτυξη επιχειρήσεων (Chamard, 1989. Plaschka, Welsch, 1990).

Αυτή η διάσταση απόψεων μεταξύ των μελετητών, αλλά και η σαφής έλλειψη εμπειρικών δεδομένων, αναδεικνύουν την αναγκαιότητα της περαιτέρω διερεύνησης του ζητήματος και, ιδιαίτερα, του κατά πόσο το εκπαιδευτικό επίπεδο επιδρά στην επιχειρηματικότητα, καθώς η σχέση μεταξύ της επιχειρηματικής δραστηριότητας και του εκπαιδευτικού επιπέδου παραμένει ασαφής. Είναι, επομένως, σημαντικό, να αναδειχθεί ο βαθμός κατά τον οποίο το εκπαιδευτικό επίπεδο συμβάλει στην αύξηση του επιχειρηματικού επιπέδου και δυναμικού των ατόμων και κατά πόσο αυτό συνδέεται με την ίδρυση επιχειρήσεων.

Φυσικά, μία τέτοια διερεύνηση συναντά πολλές δυσκολίες, καθώς δεν είναι εύκολος ο συσχετισμός του γενικού εκπαιδευτικού επιπέδου, με την επιχειρηματική δραστηριοποίηση των αποφοίτων ένα χρονικό διάστημα μετά το πέρας των σπουδών τους, καθώς είναι πιθανό στο διάστημα αυτό να υπεισέρχονται και επιδρούν και άλλοι παράγοντες, οι οποίοι δεν είναι εύκολο να εντοπισθούν. Για το λόγο αυτό, μία σχετικά πιο ασφαλής διερεύνηση, μπορεί να διεξαχθεί για τις προθέσεις των ατόμων για την έναρξη μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας και τη συσχέτισή τους με το εκπαιδευτικό επίπεδο, για την οποία όμως δε φαίνεται να υπάρχουν εμπειρικά και ερευνητικά δεδομένα που να συσχετίζουν τις δύο μεταβλητές.

Αποτελεί, επομένως, ένα σημαντικό ερευνητικό κενό και, ταυτόχρονα, ερευνητικό ερώτημα εάν το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα και το εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων συσχετίζονται με τις επιχειρηματικές τους προθέσεις και με τις προβλεπτικές αυτών μεταβλητές. Δηλαδή, δεν έχει ερευνηθεί επαρκώς έως σήμερα, το κατά πόσο το εκπαιδευτικό επίπεδο, συνδέεται με το βαθμό επιθυμίας ενός ατόμου για την επιχειρηματικότητα, αλλά και με το βαθμό στον οποίο μπορεί να θεωρήσει εφικτή την ίδρυση μιας επιχείρησης.

Επιπλέον, δεν έχει διερευνηθεί η συσχέτισή του με τους αντιλαμβανόμενους από το άτομο κοινωνικούς κανόνες, καθώς επίσης και με την αντιλαμβανόμενη αυτεπάρκεια, διερεύνηση που θα οδηγήσει και στη συσχέτισή του και την επίδραση στις επιχειρηματικές προθέσεις.

2.1.1 Η σημασία της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα

Η επιχειρηματικότητα, ως αντικείμενο εκπαίδευσης, κάνει για πρώτη φορά την εμφάνισή της το 1945 στο πανεπιστήμιο του Harvard, αλλά ενώ έως τη δεκαετία του 1970 τα πανεπιστήμια που πρόσφεραν προγράμματα επιχειρηματικότητας ήταν μόνο δεκαέξι (16) σε όλο τον κόσμο, το έτος 1995, τα αντίστοιχα τριτοβάθμια ιδρύματα ανέρχονταν σε τετρακόσια (400) (Vesper, Gartner, 1997). Σήμερα, ο αριθμός τους είναι ιδιαίτερα μεγάλος και πλειάδα πανεπιστημίων έχουν ενσωματώσει την επιχειρηματικότητα, είτε ως ξεχωριστό εκπαιδευτικό αντικείμενο είτε ως μάθημα στο πλαίσιο άλλων προγραμμάτων σπουδών (Kuratko, 2005).

Ακόμη και με μία απλή έρευνα στο διαδίκτυο μπορεί εύκολα να διαπιστώσει κανείς ότι ο αριθμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και των προγραμμάτων κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα είναι εξαιρετικά μεγάλος (Brenner, Pringle, Greenhaus, 1991. Hart, Harrison, 1992. Fleming, 1994. Kolvereid, 1996).

Τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε προπτυχιακούς και σε μεταπτυχιακούς φοιτητές πανεπιστημίων, αλλά και σε στελέχη επιχειρήσεων, ανέργους, εργαζομένους με τη μορφή σεμιναρίων κατάρτισης. Έτσι, το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα τις τελευταίες δεκαετίες έχει ενσωματώσει στα προγράμματα σπουδών του τόσο σε τριτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο, αλλά ακόμη και σε πρωτοβάθμιο επίπεδο, την εκπαίδευση σε αντικείμενα επιχειρηματικότητας με στόχο την

ενίσχυση του επιχειρηματικού πνεύματος των μαθητών και των φοιτητών αλλά και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων επιχειρηματικότητας, δηλαδή των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την ίδρυση, λειτουργία και ανάπτυξη επιχειρήσεων.

Προκειμένου να ερμηνεύσουν αυτή την αυξητική τάση οι Jack, Anderson (1999) διακρίνουν τρεις παράγοντες που ενισχύουν τη ζήτηση του συγκεκριμένου αντικειμένου εκπαίδευσης: Ο πρώτος παράγοντας είναι το ενδιαφέρον των κυβερνήσεων, σε διεθνή κλίμακα, για την εισαγωγή της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, που συνεπάγεται η επιχειρηματικότητα. Ο δεύτερος παράγοντας είναι το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων κάθε βαθμίδας και τύπου εκπαίδευσης και κυρίως των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Ειδικότερα, παρατηρείται μια αυξανόμενη ζήτηση για την εκπαίδευση σε θέματα επιχειρηματικότητας, που μπορεί να αποδοθεί, στην πρόθεση μεγάλου αριθμού φοιτητών να αναπτύξουν τη δική τους επιχειρηματική δραστηριότητα, καθώς η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα φαίνεται να συσχετίζεται θετικά με την επιχειρηματική ανάπτυξη αλλά και με την επιχειρηματική δραστηριότητα γενικότερα (Vasiliadis, Vitsilaki, Efthimiou, 2008).

Επιπλέον, το ενδιαφέρον αυτό αποδίδεται στη σημασία που αποδίδουν οι φοιτητές σε αυτό το αντικείμενο εκπαίδευσης προκειμένου να λειτουργήσουν αποτελεσματικότερα ως στελέχη επιχειρήσεων και αυτή η τάση έχει ως συνέπεια η εκπαίδευση σε θέματα επιχειρηματικότητας να μην περιορίζεται μόνο στους επιχειρηματίες ή στους εν δυνάμει επιχειρηματίες, αλλά να περιλαμβάνει και μελλοντικούς εργαζομένους των επιχειρήσεων.

Ο τρίτος παράγοντας είναι ο τομέας των εκπαιδευτικών υπηρεσιών, ο οποίος τείνει να καλύψει τις δύο προηγούμενες πηγές ζήτησης με την προσφορά ολοένα και περισσότερων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, διαφοροποιημένων τόσο ως προς το επίπεδο, όσο και ως προς το περιεχόμενο. Εκτός αυτού, είναι πλέον εμφανές ότι σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση καταγράφεται, σαφώς, μια σημαντική στροφή όσον αφορά στην προώθηση της επιχειρηματικής κουλτούρας μέσω της εκπαίδευσης και έχουν καταγραφεί πολλά παραδείγματα καλών πρακτικών σε όλες τις χώρες. Μάλιστα οι Μάνος, Τερζή, Κιομουρτζή, Μάνου, (2006) υποστηρίζουν ότι:

- Σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχει πολιτική δέσμευση σε κυβερνητικό επίπεδο για την προώθηση της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος.

- Οι πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην προώθηση της ανάπτυξης του επιχειρηματικού πνεύματος των μαθητών εξακολουθούν να σπανίζουν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μολονότι εντοπίζονται ορισμένα παραδείγματα ορθής πρακτικής στον τομέα αυτό.
- Η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας απαντάται όλο και συχνότερα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αν και εξαρτάται, πολύ συχνά, από πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται από τις εκπαιδευτικές μονάδες.
- Τα συστήματα αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση των περισσότερων χωρών, δεν είναι επαρκώς προσανατολισμένα στην αυταπασχόληση και την επιχειρηματικότητα.
- Η κατάρτιση στην επιχειρηματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση απευθύνεται, προς το παρόν, κυρίως στους φοιτητές των οικονομικών και επιχειρηματικών κλάδων.
- Τα προγράμματα βασισμένα στη «μάθηση μέσα από την πράξη», στα οποία οι εκπαιδευόμενοι δημιουργούν και διαχειρίζονται πολύ μικρές επιχειρήσεις, αποτελούν μια ευρέως διαδεδομένη πρακτική σε πολλές χώρες για την ανάπτυξη επιχειρηματικών ικανοτήτων, ιδίως στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- Η ειδική επιμόρφωση που παρέχεται, σήμερα, στους εκπαιδευτικούς, σε θέματα επιχειρηματικότητας, είναι ανεπαρκής και αυτό συνιστά σοβαρό εμπόδιο για την εισαγωγή του αντικειμένου της επιχειρηματικότητας στις αίθουσες διδασκαλίας.
- Οι δεσμοί μεταξύ σχολείων και επιχειρήσεων, με στόχο την προώθηση της επιχειρηματικότητας, είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένοι στις περισσότερες χώρες, σε πολλές περιπτώσεις, ως αποτέλεσμα πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται ανεξάρτητα και σε τοπικό επίπεδο, από μεμονωμένους οργανισμούς ή από εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Εκτός των παραπάνω διαπιστώσεων, προτάσεις για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση, διατύπωσαν ορισμένοι εμπειρογνώμονες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Commission, 2002), στις οποίες περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων:

- Η θέσπιση «Ευρωπαϊκής ημέρας εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα».
- Η υλοποίηση περισσότερων προγραμμάτων ειδικής κατάρτισης για εκπαιδευτικούς.
- Η εντονότερη προώθηση των υπαρχόντων διεθνών προγραμμάτων, που στηρίζονται στη μάθηση μέσα από την πράξη.

- Η δημιουργία πλαισίου (σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο) για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα.
- Η μετουσίωση της πολιτικής δέσμευσης σε συγκεκριμένες δράσεις (δηλαδή τροποποίηση του εθνικού προγράμματος σπουδών, στις περιπτώσεις που το σύστημα είναι συγκεντρωτικό ή / και παροχή συνδρομής και κινήτρων, στις περιπτώσεις που τα σχολεία έχουν την ευχέρεια να καθορίσουν το δικό τους πρόγραμμα).

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι η σύνδεση της επιχειρηματικότητας με την εκπαίδευση αποτελεί βασική πολιτική αρκετών χωρών, πολιτική η οποία υποστηρίζεται από δράσεις που έχουν να κάνουν με την εισαγωγή της στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά και στο σύστημα της συνεχιζόμενης κατάρτισης.

Επιπλέον, αν και τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, καταδεικνύουν τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα, ωστόσο η επίδραση των σχετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας δεν έχει αποσαφηνιστεί επαρκώς (Matlay, 2006. Brockhaus, Hills, Klandt, και Welch, 2001), καθώς δεν υπάρχουν ακόμη ερευνητικά δεδομένα, τα οποία καταδεικνύουν σαφή θετική ή αρνητική συσχέτιση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα με την ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, σε διαφορετικές χώρες και περιοχές.

2.2 Φύλο και Επιχειρηματικότητα

Η βιβλιογραφία σχετικά με τις διαφορές που παρουσιάζουν τα δυο φύλα σε οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς εμπλουτίζονται διαρκώς, συνεπώς υπάρχουν διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις οι οποίες προσπαθούν να ερμηνεύσουν τους παράγοντες που επιδρούν στη διαφοροποίηση των διαφορών αυτών. Η επιλογή επαγγέλματος από τους νέους είναι μία απόφαση, η οποία πολλές φορές αποτελεί ορόσημο για τους ίδιους και σημαντική παράμετρο για την κοινωνική και οικονομική ζωή μιας χώρας.

Με βάση τη σημερινή πραγματικότητα, όπως αποτυπώνεται και στη διεθνή έρευνα του GEM (Levesque, Minniti, 2006), αποκαλύπτονται σημαντικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών. Στην κατηγορία των επίδοξων και νέων επιχειρηματιών, σε όλες τις χώρες φαίνεται ότι οι άνδρες παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με τις γυναίκες, στο

σύνολο του πληθυσμού. Διαπιστώνεται ότι οι άνδρες είναι περισσότερο πιθανό να γίνουν επιχειρηματίες από τις γυναίκες κατά τη διάρκεια των αρχικών σταδίων. Αυτή η διαπίστωση είναι ανεξάρτητη από την ομάδα χωρών που εξετάζεται, αν και οι παρατηρούμενες διαφορές είναι ελαφρώς μεγαλύτερες στις χώρες υψηλού εισοδήματος (Πίνακας 1). Αυτό, ενδεχομένως, σημαίνει ότι οι διαφορές που παρουσιάζουν στην επιχειρηματικότητα τα δύο φύλα, δεν οφείλονται μόνο σε περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως για παράδειγμα η οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Πίνακας 1: Συγκριτική εικόνα διάρθρωσης της επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων με βάση το φύλο ανά κατηγορία χωρών (% ατόμων ηλικίας 18-64 ετών).

	Χώρες μεσαιου εισοδήματος	Χώρες υψηλού εισοδήματος	Ευρώπη	GEM	Ελλάδα
Ανδρική επιχειρηματικότητα	11.63%	8.38%	7.88%	10.51%	9.68%
Γυναικεία επιχειρηματικότητα	8.51%	4.48%	3.75%	6.39%	3.37%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Minniti, (2006).

Στον παραπάνω πίνακα 1 φαίνεται ότι, στις χώρες υψηλού εισοδήματος, η διαφορά στην επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων, μεταξύ ανδρών και γυναικών, είναι μεγαλύτερη απ' ό,τι στις χώρες χαμηλού εισοδήματος. Μία πιθανή ερμηνεία αποτελεί η επιχειρηματικότητα «ανάγκης», δεδομένου ότι στις χώρες χαμηλού εισοδήματος η επιχειρηματικότητα αποτελεί μία διέξοδο βιοπορισμού και ανάγκης καθώς οι θέσεις εργασίας είναι περιορισμένες και είναι δύσκολο, πολλές φορές, για τις γυναίκες να τις καταλάβουν.

Αντίθετα, στις χώρες με υψηλό εισόδημα, η χαμηλή επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων μπορεί να ερμηνευτεί από τις περισσότερες δυνατότητες απασχόλησης που δίνονται στις χώρες αυτές, καθώς και από τις περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης σε ποιοτικές θέσεις εργασίας, γεγονός που συνεπάγεται υψηλότερα εισοδήματα. Έτσι, τα άτομα που είναι ικανοποιημένα από το εισόδημά τους και από τις συνθήκες εργασίας, δεν αισθάνονται την ανάγκη να αλλάξουν αυτή την εργασιακή τους κατάσταση, εκκινώντας μια νέα επιχειρηματική δραστηριότητα.

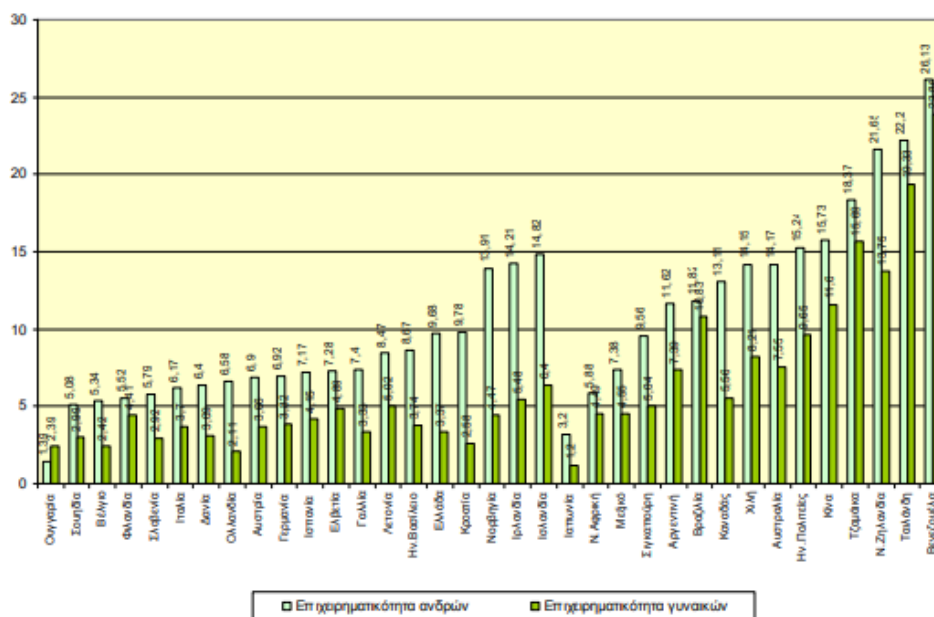
Ιδιαίτερα για τις γυναίκες, σε χώρες υψηλού εισοδήματος, το σύστημα κοινωνικής φροντίδας μπορεί να βοηθήσει τη μητέρα να αναθρέψει καλύτερα τα παιδιά της, με την

παροχή περισσότερων κοινωνικών υπηρεσιών, χωρίς να χρειάζεται να επιλέξει μία απασχόληση, η οποία θα της παρέχει αρκετά ευέλικτο ωράριο εργασίας, όπως η δημιουργία μιας επιχείρησης. Είναι επομένως πιθανό, η μισθωτή εργασία και κατακτά τις προτιμήσεις των γυναικών σε αναπτυσσόμενες χώρες, σε αντίθεση με την προοπτική της επιχειρηματικότητας.

Αλλά και στη χώρα μας, η διαφορά που παρατηρείται στην ανδρική (9,68%) και γυναικεία (3,37%) επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων είναι εξαιρετικά μεγάλη. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικά τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Επιχειρήσεων (European Network for SME Research, 2001), τα οποία αναδεικνύουν το μεγάλο χάσμα μεταξύ της γυναικείας και της ανδρικής επιχειρηματικότητας στο σύνολο της Ευρώπης, το οποίο προσεγγίζει το 56%. Οι άνδρες επιχειρηματίες είναι ιδιοκτήτες του 78% του συνόλου των επιχειρήσεων ενώ οι γυναίκες μόλις του 22%. Η διαφορά αυτή μεγαλώνει ακόμη περισσότερο στη χώρα μας, όπου στους/στις εκατό επιχειρηματίες οι ογδόντα έξι είναι άνδρες και μόλις οι δεκατέσσερις είναι γυναίκες. Αντίστοιχα ευρήματα είχε και η έρευνα που εκπόνησε το Ευρω παρατηρητήριο (Eurobarometer, 2004), στην οποία αναφέρεται ότι περισσότεροι άνδρες παρά γυναίκες (37% έναντι 30%) θεωρούν πιθανό να γίνουν αυτοαπασχολούμενοι/ες την επόμενη πενταετία και περισσότεροι άνδρες (51%) από γυναίκες (39%) δηλώνουν ότι προτιμούν να είναι αυτοαπασχολούμενοι/ες, παρά υπάλληλοι με εξαρτημένη εργασία.

Στο παρακάτω γράφημα αποτυπώνονται οι διαφορές μεταξύ της ανδρικής και της γυναικείας επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων, σε όλες τις χώρες στις οποίες διεξήχθη η έρευνα του GEM (Minniti, 2006).

Γράφημα 1 Η επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων ανά χώρα και ανά φύλο

Πηγή: Minniti και συν. (2006)

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα, σε όλες τις χώρες που εκπονήθηκε η έρευνα, εκτός από την Ουγγαρία, οι γυναίκες δεν εκκινούν μία νέα επιχειρηματική δραστηριότητα στον ίδιο βαθμό με τους άνδρες. Μάλιστα, σε ορισμένες χώρες οι διαφορές είναι πολύ μεγάλες όπως ακριβώς και στην Ελλάδα, στην οποία η διαφορά αγγίζει τις 6,5 ποσοστιαίες μονάδες υπέρ των ανδρών. Αν κάποιος υπέθετε ότι οι διαφορές αυτές είναι παροδικές, ή περιστασιακές, φαίνεται, ότι αυτό δεν ισχύει, καθώς από τα διαχρονικά στοιχεία που δημοσιεύει το GEM, η γυναικεία επιχειρηματικότητα των αρχικών σταδίων κινείται σταθερά σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτή των ανδρών.

Σύμφωνα με την έρευνα, στις δέκα επιχειρήσεις που βρίσκονται σε στάδιο εκκίνησης μόνο οι τρεις περίπου ανήκουν σε γυναίκες. Αντίστοιχη εικόνα παρουσιάζεται και στα προηγούμενα έτη (2004: 25,1% και 2003: 29,4%) στη χώρα μας, αλλά και στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης. Σα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν ότι οι διαφορές στην

επιχειρηματικότητα των δύο φύλων, αφενός, είναι διαχρονικές και, αφετέρου, εμφανίζουν μικρές διακυμάνσεις στην πάροδο των χρόνων.

2.4 Διαφορές που αποδίδονται σε περιβαλλοντικούς παράγοντες

Εκτός, από τις διαφοροποιήσεις που οφείλονται στα προσωπικά χαρακτηριστικά, και οι οποίες επιδρούν στην επιχειρηματικότητα, υποστηρίζεται ερευνητικά και μία δεύτερη κατηγορία, που αφορά στους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Υποστηρίζοντας ότι το περιβάλλον ενισχύει τις διαφορές των δύο φύλων, ο Davidsson (1995) αναφέρεται στα κοινωνικά μοντέλα, τα οποία προωθούν ως πρότυπο τον άνδρα και όχι τη γυναίκα επιχειρηματία, απωθώντας τις γυναίκες από την επιχειρηματικότητα.

Επιπλέον, επιδρούν παράγοντες όπως η αρνητική αντίληψη της κοινωνίας για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα και, κατά συνέπεια, οι μειωμένες ευκαιρίες των γυναικών έναντι των ανδρών και τέλος η έλλειψη εμπιστοσύνης από την κοινωνία στις γυναίκες επιχειρηματίες. Σε κάθε περίπτωση αναδεικνύεται η επίδραση του εκπαιδευτικού συστήματος στην επιλογή του επαγγέλματος των ανδρών και των γυναικών, καθώς πολλές έρευνες υποστηρίζουν ότι η διαφοροποίηση των δύο φύλων οφείλεται, εν μέρει, και στο σχολείο (Byrne 1978, Methuen 1986), διότι η διαπαιδαγώγηση των γυναικών, τόσο από την οικογένεια όσο και από το σχολείο, επιβάλλει περιορισμούς στην ελεύθερη επιλογή τους.

Έτσι, ενώ οι διαφορές στην επιλογή των επαγγελμάτων μεταξύ των ανδρών και γυναικών είναι σημαντικές και καταγράφονται ερευνητικά, οι λόγοι για τους οποίους υφίστανται αυτές οι διαφορές δε μελετώνται διεξοδικά. Μόνο μία παλιότερη μελέτη (Κασσωτάκης, 1992) σε Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια (ΤΕΛ), αναλύει μία σειρά παραγόντων για τους οποίους δεν επιλέγουν οι μαθήτριες τη φοίτηση στα ΤΕΛ. Οι παράγοντες αυτοί είναι η δομή της απασχόλησης, η ασυμφωνία των αντίστοιχων τεχνικών επαγγελμάτων με τις κρατούσες απόψεις της κοινωνίας, η αρνητική στάση των γονέων κ.α., δηλαδή παράγοντες οι οποίοι προσδιορίζονται από την κοινωνία. Μάλιστα, φαίνεται ότι τέσσερα είναι τα πεδία προβληματισμού για τα επιχειρηματικά εμπόδια που συναντούν οι γυναίκες, προκειμένου να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά και σχετίζονται με το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιούνται (Carter, 2000).

Το πρώτο αφορά στις μειωμένες δυνατότητές τους να εντοπίζουν και να εκμεταλλεύονται τα επιχειρηματικά κεφάλαια εκκίνησης, το δεύτερο στις πολύ υψηλές εγγυήσεις που ζητούν οι εξωτερικοί χρηματοδότες μιας επιχείρησης, το τρίτο αφορά στην έλλειψη διαρκούς χρηματοδότησης της επιχείρησης, και το τέταρτο τέλος στην αρνητική σχέση των γυναικών επιχειρηματιών με τις τράπεζες. Μάλιστα, οι Carter και Rosa, (1998) ισχυρίζονται ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες χρησιμοποιούν μικρότερο κεφάλαιο εκκίνησης της επιχείρησης από τους άνδρες, γεγονός που έχει πολύ αρνητικό αποτέλεσμα, στη μειωμένη απόδοση αυτών των επιχειρήσεων, σε σχέση με τις υπόλοιπες που διαθέτουν επαρκή επιχειρηματικά κεφάλαια εκκίνησης. Αργότερα, σε έρευνά της, η Humbert (2015), αναφέρεται ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, κατά σειρά σπουδαιότητας, και σχετίζονται με το περιβάλλον δραστηριοποίησής τους, είναι τα παρακάτω:

- Η έλλειψη κεφαλαίου εκκίνησης
- Η ελλιπής χρηματοδότηση για την ανάπτυξη
- Οι διακρίσεις φύλου από τους προμηθευτές
- Η αδυναμία εισόδου σε νέες αγορές
- Η γραφειοκρατία
- Η ελλιπής πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες
- Η αδυναμία πρόσβασης σε υποστηρικτικούς μηχανισμούς

Επιπλέον η Στρατηγάκη (2005) στο βιβλίο της αναφέρει ότι οι γυναίκες ξεκινούν αργά την επιχειρηματική τους δραστηριότητα, είναι ικανότερες σε σχέση με τους άνδρες στους τομείς του μάρκετινγκ, των δημοσίων σχέσεων, της επικοινωνίας, της λογιστικής παρακολούθησης και του επιχειρηματικού προγραμματικού. Αντίθετα οι άνδρες έχουν καλύτερες επιδόσεις στην ευελιξία, την προσαρμοστικότητα στις αλλαγές, την αξιολόγηση των αλλαγών στο επιχειρηματικό περιβάλλον και στην ποιότητα της πρόσβασης στην πληροφόρηση.

Γίνεται, δηλαδή, φανερό ότι στις διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των δύο φύλων, συμβάλουν σημαντικά ορισμένα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, σχετικά με την ίδρυση επιχειρήσεων (Pelligrino, Reece, 1982, Carter, Cannon, 1992) ή σχετικά με άλλους μακρο-οικονομικούς παράγοντες (π.χ. εισόδημα, ανεργία) (Kovalainen, Arenius, Galloway, 2002, Reynolds 2002, Minniti, Arenius, Langowitz, 2005).

Ένας ακόμη λόγος για τον οποίο οι γυναίκες υποκινούνται να ιδρύσουν τη δική τους επιχειρηματική δραστηριότητα σχετίζεται με την οικογενειακή τους ζωή. Συγκεκριμένα, υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην επαγγελματική δραστηριοποίηση ανδρών και γυναικών, καθώς οι τελευταίες βιώνουν τη σύγκρουση μεταξύ της οικογένειας και της καριέρας, αφού αφιερώνουν λιγότερο χρόνο στην εργασία σε σχέση με τους άνδρες (Parasuraman, Purohit, Godshalk, Beutell, 1996). Συνεπώς, οι γυναίκες υποκινούνται για την ίδρυση μιας επιχείρησης, λόγω της ευελιξίας που τους προσφέρει σε σχέση με τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις (Chaganti, 1986, Scott, 1986, Brush, 1992). Ωστόσο, είναι πιθανό άλλοι οικογενειακοί λόγοι να εμποδίζουν την ανάπτυξη των γυναικείων επιχειρήσεων, όπως και η έλλειψη χώρων φύλαξης παιδιών ή το υψηλό κόστος για τη χρήση των χώρων αυτών.

Αντίθετα, η επιχειρηματικότητα μπορεί να παράσχει ευελιξία ως προς το ωράριο στον/στην επιχειρηματία, ενώ και η οικογένεια μπορεί να λειτουργήσει ως υποστηρικτικός μηχανισμός στη λειτουργία αυτής. Ειδικότερα παρατηρείται ότι εάν οι άνδρες γίνουν επιχειρηματίες, είναι πιθανό οι σύζυγοι τους να λειτουργήσουν ως συν-βοηθούντα μέλη στην επιχείρηση, άμισθοι, χωρίς όμως το αντίθετο να είναι τόσο πιθανό να συμβεί (Verheul, Van Stel, Thurik, 2006), ενώ οι μισές από τις επιχειρήσεις που διοικούνται από γυναίκες, σχετίζονται με οικογενειακές επιχειρήσεις (Φασσίδ, Καραγιάννης, 1999).

Οι γυναίκες, σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες, δημιουργώντας μία επιχείρηση, θέτουν και στόχους κοινωνικούς ή σχέσεων, προκειμένου να δημιουργήσουν το δικό τους περιβάλλον εργασίας, ώστε να ανταπεξέλθουν εξίσου, στην εργασία και στις οικογενειακές τους υποχρεώσεις (Holmquist, Sundin, 1990). Επιπλέον, παρατηρούνται διαφορές στην επιχειρηματικότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών εξαιτίας της εκπαίδευσης (Στρατηγάκη, 2005), καθώς υπάρχουν διαφορές στην εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα, με τους άνδρες να είναι περισσότερο εκπαιδευμένοι σε αντικείμενα που σχετίζονται με την παραγωγή προϊόντων (Fischer, Stanley, 1993).

Αντίστοιχα, ο Gatewood, (1995) διαπίστωσε διαφορές στα δύο φύλα, ως προς τις δραστηριότητες που ακολουθούν, ενώ επιλέγει και διαφορετικές προσεγγίσεις για τη δημιουργία επιχειρήσεων, καθώς έχουν διαφορετικές εκπαιδευτικές εμπειρίες και εμπειρίες απασχόλησης (Brush, 1992). Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στην επιχειρηματικότητα μεταξύ των ανδρών και των γυναικών, όσον αφορά τόσο στα προσωπικά χαρακτηριστικά, όσο και στους

περιβαλλοντικούς παράγοντες που σχετίζονται με αυτή. Έως τώρα εξετάσθηκαν οι διαφορές που εμφανίζουν οι άνδρες και οι γυναίκες στην καθιερωμένη επιχειρηματικότητα, χωρίς, όμως, να έχει θιγεί το ζήτημα των διαφορών που, ενδεχομένως, παρουσιάζονται στο στάδιο πριν από την έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας και, ιδιαίτερα, στο στάδιο διαμόρφωσης των επιχειρηματικών προθέσεων.

2.5 Επιχειρηματικότητα και ανεργία

Η σχέση μεταξύ της επιχειρηματικότητας και της ανεργίας έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ερευνών κατά το παρελθόν. Επίσης, έχει απασχολήσει και σε μεγάλο βαθμό τους φορείς χάραξης οικονομικής πολιτικής σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Υψηλό ποσοστό ανεργίας που δε μειώνεται εύκολα σε συνδυασμό με περιορισμένη οικονομική ανάπτυξη έχει οδηγήσει αυτούς τους φορείς στο να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην επιχειρηματικότητα, ως ένας τρόπος να ενισχυθεί και να επιταχυνθεί η οικονομική πρόοδος και να μειωθεί η ανεργία (Baptista, Thurik, 2007, Ghavidel, Farjadi, Mohammadpour, 2011). Η σχέση μεταξύ επιχειρηματικότητας και ανεργίας μπορεί να είναι μία κυκλική σχέση, με ισχυρή αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο αυτών παραμέτρων.

Αναφορικά με τις start-up επιχειρήσεις, απασχολούνται εργαζόμενοι, το οποίο μπορεί να οδηγήσει στη μείωση του ποσοστού ανεργίας (Faria, Cuestas, Alana, 2009). Η θετική επίδραση της επιχειρηματικότητας στην οικονομική ανάπτυξη μέσω της απασχόλησης προσωπικού αναφέρεται ως 'Schumpeter effect' (Ghayidel, 2011). Από την άλλη πλευρά, όμως, το υψηλό ποσοστό της ανεργίας μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση της start-up δραστηριότητας, καθώς το κόστος ευκαιρίας ίδρυσης μίας νέας επιχείρησης είναι χαμηλότερο για τους ανέργους (Faria, 2009). Αυτή η σχέση οδηγεί σε έναν κύκλο, όπου οι μεταβλητές, δηλαδή η επιχειρηματικότητα και η ανεργία, επηρεάζουν η μία την άλλη με δυναμικό τρόπο.

Έτσι, όταν η ανεργία είναι υψηλή, περισσότερα άτομα επιλέγουν την ίδρυση νέων επιχειρήσεων, οι οποίες με τη σειρά τους προσλαμβάνουν εργαζομένους, μειώνοντας το ποσοστό ανεργίας σε μία οικονομία. Μία αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων που λειτουργούν σημαίνει υψηλότερο ανταγωνισμό, κάτι το οποίο οδηγεί στη μείωση της

δημιουργίας νέων επιχειρήσεων. Επίσης, μπορεί να οδηγήσει στο κλείσιμο λιγότερο ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, το οποίο οδηγεί στην αύξηση της ανεργίας (Faria , 2009).

Κατά συνέπεια, ένα χαμηλό ποσοστό των νεοσύστατων επιχειρήσεων μπορεί επίσης να είναι συνέπεια των χαμηλών επιπέδων οικονομικής ανάπτυξης, τα οποία συσχετίζονται με υψηλότερα επίπεδα ανεργίας. Οι επιχειρηματικές ευκαιρίες δεν είναι μόνο το αποτέλεσμα της επίδρασης (απειλής) της ανεργίας, αλλά και της επίδρασης (έλξης) που παράγεται από μια ακμάζουσα οικονομία, καθώς και από επιχειρηματικές δραστηριότητες κατά το παρελθόν (Baptista, Thurik, 2007, Ghayidel, 2011, Musa, Samasinghe, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Παράγοντες και Ρυθμιστικοί κανόνες Επιχειρηματικότητας

Σύμφωνα με το επιχειρηματικό περιβάλλον που αναπτύχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, με τη βοήθεια του μοντέλου PEST , η επιχειρηματικότητα επηρεάζεται από το ευρύτερο μακρο- περιβάλλον αλλά και το μικρο- περιβάλλον. Οι παράγοντες και οι ρυθμίσεις που μελετήθηκαν σε αυτή την εργασία αφορούν την πολιτική, οικονομική , παγκόσμια και κοινωνική διάσταση.

Υπάρχουν και οι ρυθμιστικοί κανόνες των κρατών που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την επιχειρηματικότητα. Οι ρυθμιστικοί αυτοί κανόνες αφορούν τους κανονισμούς που ορίζουν τα κράτη, όπως οι απαιτήσεις για τη σύσταση μιας εταιρείας, οι φορολογίες που επιβάλλονται στις εταιρείες , τα κόστη εισόδου, η γραφειοκρατία, η διαφθορά. Αυξάνεται η άποψη ότι οι κανονισμοί αυτοί εμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη (Djankov 2002, World Bank, 2004), και τα υψηλότερα ρυθμιστικά έξοδα έχουν δυσμενείς επιπτώσεις (Djankov, 2002).

Σύμφωνα με τους Djankov, Laporta, Silanes, Shleifer(2002), οι χώρες διαφέρουν σημαντικά στον τρόπο με τον οποίο ρυθμίζουν την είσοδο νέων επιχειρήσεων. Υποστήριξαν ότι οι χώρες στις οποίες η ρύθμιση των επιχειρήσεων ήταν πιο επαχθής είναι πιθανότερο να είναι αντιδημοκρατικές, και χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη διαφθορά, έχουν χαμηλότερα επίπεδα πλούτου. Το εύρημα αυτό είχε μεγάλη επιρροή, προκαλώντας την εισαγωγή της νομοθεσίας σε χώρες ώστε να μειώσουν τα «εμπόδια» στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Οι χώρες της ΕΕ, όπου υπήρχαν υψηλά εμπόδια, ανταποκρίθηκαν. Μεταξύ του 1999 και το 2006 η Γαλλία μείωσε τον αριθμό των ημερών που απαιτούνταν για να ξεκινήσει μια επιχείρηση από 53 σε 8. Η Ισπανία μείωσε τον αριθμό των ημερών από 82 σε 47 και η Ιταλία από 62 σε 13.

Οι κυβερνήσεις διαθέτουν πολιτικές που επιτρέπουν στις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ) να δημιουργηθούν και να αναπτυχθούν. Η απλή αιτιολόγηση για τέτοιες πολιτικές είναι ότι οι ΜΜΕ αποτελούν πρωτίστως πηγές δημιουργίας θέσεων απασχόλησης,

καινοτομίας και ανταγωνιστικότητας σε μια σύγχρονη οικονομία και ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να προωθήσουν αυτά τα χαρακτηριστικά προκειμένου να βελτιώσουν την ευημερία των πολιτών τους. Σύμφωνα με τους Lundström, Stevenson (2002) <<Ο γενικός στόχος της Πολιτικής για τις ΜΜΕ είναι η ενίσχυση της υπάρχουσας βάσης των μικρών επιχειρήσεων εξασφαλίζοντας ότι μπορούν να ανταγωνιστούν στην αγορά και δεν υπονομεύονται λόγω του μικρού τους μεγέθους σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις>>.

Μια επιλογή πολιτικής, είναι να μειωθούν τα εμπόδια για εκείνα τα άτομα που ήδη δραστηριοποιούνται σε ΜΜΕ. Τέτοια εμπόδια μπορεί να περιλαμβάνουν τις δυσκολίες πρόσληψης και εκτόπισης εργασίας, την πρόσβαση στην πίστωση, τη σοβαρότητα του φορολογικού καθεστώτος ή τις δυσκολίες κλεισίματος μιας επιχείρησης. Μια επιπλέον επιλογή πολιτικής, είναι η χρήση δημόσιων πόρων για την άμεση και έμμεση χρηματοδότηση ή η παροχή πληροφοριών, κατάρτισης και παροχής συμβουλών υποστήριξη τόσο των ατόμων που εξετάζουν την έναρξη μιας επιχείρησης.

Οι Stel, Storey, Thurik (2007) επισημαίνουν πως οι επιλογές που ακολουθούν τα κράτη για τις νεοσύστατες επιχειρήσεις είναι είτε κατεύθυνση χαμηλής ρύθμισης, όπου επιτρέπει την είσοδο της επιχείρησης όσο το δυνατόν ταχύτερα και φθηνότερα. Η δεύτερη κατεύθυνση είναι η ελαχιστοποίηση του αριθμού και του βαθμού αυστηρότητας των κανονισμών όσο είναι στο εμπόριο.

Η επιχειρηματικότητα είναι ένα κρίσιμο μέρος της διαδικασίας δημιουργικής καταστροφής που υποστήριξε ο Schumpeter (1911) είναι τόσο σημαντικό για τον συνεχή δυναμισμό της σύγχρονης οικονομίας. Το γεγονός ότι συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη έχει τεκμηριωθεί σε προηγούμενες μελέτες (Hause, Du Rietz, 1984, Black, Strahan, 2002).

Σύμφωνα με τους Klapper, Laeven, Raian(2006), ορισμένες χώρες θεσπίζουν κανονισμούς που καθιστούν δυσκολότερη την ίδρυση νέας επιχείρησης και οι δαπανηρές ρυθμίσεις εμποδίζουν την εγκαθίδρυση επιχειρήσεων και εμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη (De Soto, 1990, Djankov, 2002, World Bank, 2004). Το υψηλότερο κανονιστικό κόστος έχει πραγματικά αρνητικές συνέπειες. Ενώ ο Djankov(2002) διαπιστώνει ότι οι χώρες με υψηλότερο κόστος εισόδου έχουν μεγαλύτερη διαστρέβλωση και μεγαλύτερες ανεπίσημες οικονομίες - γεγονός που υποδηλώνει ότι τα κίνητρα για αυτές τις ρυθμίσεις δεν είναι εντελώς καλοήγη, δεν μετράνε το άμεσο αντίκτυπο ή το κόστος εισόδου, το οποίο είναι το επίκεντρό.

Οι Klapper, Laeven, Rajan(2006), εξετάζουν εάν το κόστος εισόδου επηρεάζει την έκταση της ενσωμάτωσης, απαραίτητο πρώτο βήμα για να προσδιοριστεί εάν οι εν λόγω κανονισμοί έχουν κάποιο αποτέλεσμα. Εστιάζουν στα τομεακά φαινόμενα αλληλεπίδρασης μεταξύ των χωρών. Δηλαδή, ρωτάνε αν το κλάσμα των νέων εταιρειών είναι χαμηλότερο σε μια βιομηχανία με υψηλότερη φυσική τάση εισόδου όταν η χώρα έχει το κόστος της συμμόρφωσης με τις γραφειοκρατικές απαιτήσεις για ενσωμάτωση.

Η μεθοδολογία, ακολουθώντας το Rajan, Zingales (1998), τους επιτρέπει να επινοήσουν μια σειρά προβλημάτων που συνδέονται με τις πιο παραδοσιακές παλινδρομήσεις μεταξύ χωρών, όπως το πρόβλημα ότι μια υγιής οικονομία αποδίδει καλά σε μια σειρά μεταβλητών μεταξύ των χωρών, γεγονός που δυσχεραίνει την εκτίμηση το άμεσο αποτέλεσμα κάθε μεταβλητής σε μια παλινδρόμηση μεταξύ των χωρών (και εξίσου δύσκολο να διορθωθεί για όλες τις πιθανές μεταβλητές χώρες που μπορεί να έχουν σημασία). Με την εστίαση στις αλληλεπιδράσεις, μπορούν να απορροφήσουν τις μεταβλητές σε επίπεδο χώρας και να εξετάσουν αντίθετα τις διαφορικές επιδράσεις των μεταβλητών σε επίπεδο χώρας σε βιομηχανίες που μπορεί να τους ανταποκρίνονται περισσότερο. Το μειονέκτημα αυτής της μεθοδολογίας, βεβαίως, είναι ότι, αν και μπορεί να τους προκύψει εάν η ρύθμιση εισόδου λειτουργεί με προβλεπόμενους οικονομικούς τρόπους, δεν μπορεί να τους πει το μέγεθος του αποτελέσματος, μόνο το σχετικό μέγεθος στις βιομηχανίες «φυσικά υψηλής εισόδου». Αλλά επειδή το πρωταρχικό τους ενδιαφέρον είναι να εξετάσουν αν οι γραφειοκρατικές ρυθμίσεις επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα, αυτό δεν αποτελεί σοβαρό πρόβλημα.

Θεωρούν ότι ο ρυθμός δημιουργίας νέων εταιρειών σε βιομηχανίες υψηλής φυσικής εισόδου είναι σχετικά χαμηλότερος σε χώρες με υψηλότερο κόστος εισόδου, γεγονός που υποδηλώνει ότι αυτές οι δαπάνες είναι σημαντικές. Συμφέροντα, έχουν μεγαλύτερη σημασία στις πλουσιότερες χώρες ή στις χώρες που δεν είναι διεφθαρμένες, όπου οι κανόνες για τα βιβλία είναι πιο πιθανό να εφαρμοστούν. Τα ευρήματά τους υποδεικνύουν ότι το άμεσο κόστος που συνδέεται με την εκπλήρωση των γραφειοκρατικών κανονισμών για την εγγραφή νέας εταιρείας στην Ιταλία είναι 20% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε σύγκριση με το 10% σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Δεύτερον, μελετούν την επίδραση των γραφειοκρατικών κανονισμών εισόδου στο μέσο μέγεθος των μεγάλων επιχειρήσεων. Δεδομένου ότι το υψηλό κόστος εισόδου καθορίζεται

σε μεγάλο βαθμό, θα πρέπει να αντικατοπτρίζεται σε αύξηση του μέσου μεγέθους των νεοεισερχόμενων σε βιομηχανίες υψηλής εισόδου σε χώρες με υψηλό κόστος. Αυτό πράγματι συμβαίνει. Η μέση προστιθέμενη αξία των νέων επιχειρήσεων στις βιομηχανίες υψηλής εισόδου είναι δυσανάλογα υψηλότερη στις χώρες που έχουν υψηλότερο κόστος εισόδου. Αυτό σημαίνει ότι όχι μόνο οι κανονισμοί αυτοί αποθαρρύνουν τις μικρές επιχειρήσεις από το να δημιουργήσουν, αλλά και τους άλλους να αναπτυχθούν χωρίς την προστασία της περιορισμένης ευθύνης μέχρι να φτάσουν σε μια κλίμακα που θα κοστίζει το κόστος της ενσωμάτωσης σε προσιτές τιμές. Αν, αντιθέτως, οι κανονισμοί εισόδου είναι αποτελεσματικοί κατά τον έλεγχο, οι παλαιότερες επιχειρήσεις που έχουν έρθει μέσω της διαδικασίας διαλογής θα μπορούσαν να είναι καλύτερες επιχειρήσεις και περισσότερο ικανές να αυξήσουν την παραγωγικότητα.

Θέτουν το ερώτημα κατά πόσον οι κανονισμοί εισόδου επηρεάζουν την αύξηση της παραγωγικότητας των υφισταμένων επιχειρήσεων. Διαπιστώνεται ότι η αύξηση της προστιθέμενης αξίας ανά εργαζόμενο για τις επιχειρήσεις ηλικίας άνω των δύο ετών είναι σχετικά χαμηλότερη στις βιομηχανίες με υψηλή φυσική εισροή, όταν η βιομηχανία βρίσκεται σε χώρα με υψηλότερους γραφειοκρατικούς φραγμούς εισόδου, σύμφωνα με την υπόθεση ότι οι κανονισμοί για την ταξινόμηση διακρίνονται αδιακρίτως από μικρές νέες επιχειρήσεις αναστέλλουν τις πειθαρχικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού.

Μπορούν επίσης να αναμένουν ότι οι επιπτώσεις της απουσίας ανταγωνισμού θα γίνουν πιο προωθημένες με την πάροδο του χρόνου, ενώ οι παλαιότεροι φορείς εκμετάλλευσης προστατευόμενων βιομηχανιών θα καταστούν περισσότερο εξαρτημένοι από τα ενοίκια από την κυρίαρχη εταιρεία παρά από τα κέρδη απόδοσης. Αυτό συμβαίνει στην πραγματικότητα. Η προστιθέμενη αξία ανά υπάλληλο για τους παλαιότερους υφιστάμενους φορείς αναπτύσσεται σχετικά πιο αργά στις βιομηχανίες υψηλής φυσικής εισόδου σε χώρες με δαπανηρές γραφειοκρατικές φραγμοί, αν και αυτό το αποτέλεσμα είναι για τους νέους κατεστημένους φορείς.

Έτσι, οι δαπανηρές ρυθμίσεις εισόδου είναι μια μορφή προστασίας που έχει το πιο επιβλαβές αποτέλεσμα στις επιδόσεις των έμπειρων φορέων εκμετάλλευσης. Σχετικά με αυτό, η σύγκριση μεταξύ της υψηλής εισόδου ρύθμισης της Ιταλίας και της χαμηλής εισόδου ρύθμισης Ηνωμένο Βασίλειο είναι ιδιαίτερα ξεκάθαρη.

Σε όλες τις βιομηχανίες, οι επιχειρήσεις ξεκινούν να μεγαλώνουν όταν είναι νέοι στην Ιταλία, αλλά αυξάνονται με βραδύτερο ρυθμό έτσι ώστε οι επιχειρήσεις στο Ηνωμένο

Βασίλειο να είναι διπλάσιες σε ηλικία δέκα ετών. Αυτό υποδηλώνει ότι η Ιταλία έχει μικρές επιχειρήσεις επειδή δεν υπάρχει υπερβολική εισοδος, αλλά επειδή υπάρχει πολύ λίγη.

Τέλος, για να ελεγχτεί εάν οι κανονισμοί εισόδου για άλλους τομείς του επιχειρηματικού περιβάλλοντος ενδέχεται να έχουν αντίκτυπο στην είσοδο, όπως η χρηματοοικονομική ανάπτυξη, η εργασιακή ρύθμιση και η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, συμπεριλαμβάνονται αυτές οι περιβαλλοντικές μεταβλητές που αλληλεπιδρούν με τα χαρακτηριστικά της βιομηχανίας και είναι πιθανότερο να επηρεάσουν. Διαπιστώνεται ότι αυτές οι πτυχές του επιχειρηματικού περιβάλλοντος έχουν σημασία, αλλά κυρίως για το ρυθμό ενσωμάτωσης και όχι για το μέγεθος των νεοεισερχομένων ή την αύξηση της παραγωγικότητας των αγαθών.

Είναι ιδιαιτέρως αξιοσημείωτο ότι η επίδραση των κανονισμών εισόδου εξακολουθεί να υφίσταται, παρά τη συμπερίληψη αυτών των άλλων αλληλεπιδράσεων. Σε σχετικό έγγραφο, οι Desai, Hines (2003) χρησιμοποιεί μια προσέγγιση μεταξύ των χωρών και βρίσκει επίσης ότι οι κανονισμοί για τη θεματολογία έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην είσοδο της επιχείρησης. Η προσέγγιση μεταξύ χωρών έχει ορισμένους περιορισμούς. Συγκεκριμένα, οι αποκλίσεις στην κάλυψη της βάσης δεδομένων μεταξύ των χωρών θα μπορούσαν να επηρεάσουν τα ευρήματα, μια κριτική που είναι λιγότερο εφαρμόσιμη σε μια διατομεακή προσέγγιση. Παρόλα αυτά, τα συμπεράσματά τους είναι συμπληρωματικά με τα δικά μας.

Μια άλλη σχετική διεθνής μελέτη είναι από τους Hemmings, Scarpetta, Tressel, Woo, (2002), ο οποίος χρησιμοποιεί στοιχεία έρευνας σε επίπεδο επιχείρησης από χώρες του ΟΟΣΑ για την ανάλυση της εισόδου και της εξόδου από την επιχείρηση. Διαπιστώνει ότι οι υψηλότερες αγορές προϊόντων και οι εργασιακοί κανονισμοί συσχετίζονται αρνητικά με την είσοδο μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στις χώρες του ΟΟΣΑ. Οι Bertrand, Kramarz (2002) εξετάζουν τις αποφάσεις επέκτασης των γάλλων λιανοπωλητών σύμφωνα με τους νέους κανονισμούς χωροταξίας που εισήχθησαν στη Γαλλία και βρίσκουν ισχυρή σχέση μεταξύ οι αυξήσεις στην αποτροπή εισόδου (όπως η απόρριψη των αποφάσεων εισόδου για επεκτάσεις) και η μείωση της αύξησης της απασχόλησης.

Σε άλλη μελέτη που πραγματοποιήθηκε από τους Divanbeigi, Ramalho (2015), δοκιμάζεται η σχέση μεταξύ επιχειρηματικών κανονισμών, δημιουργίας και ανάπτυξης επιχειρήσεων, χρησιμοποιώντας τους δείκτες της Παγκόσμιας Τράπεζας και Doing Business. Οι δείκτες αυτοί δημοσιεύονται ετησίως, μετρούν την αποτελεσματικότητα και τη δύναμη των νόμων, κανονισμών και θεσμών που σχετίζονται με τις εγχώριες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους. Ο δείκτης εκκίνησης μιας επιχείρησης αξιολογεί τους κανονισμούς εισόδου επιχειρήσεων.

Βασίζεται στη μεθοδολογία που αναπτύχθηκε από τον Djankov (2002). Μετράει όλες τις διαδικασίες που απαιτούνται για την έναρξη και την τυπική λειτουργία μιας βιομηχανικής ή εμπορικής επιχείρησης, καθώς και το χρόνο και το κόστος για την ολοκλήρωσή τους καθώς και την ελάχιστη κεφαλαιακή απαίτηση. Όλοι οι παρακάτω δείκτες βασίζονται στον Djankov.

Ο δείκτης διαχείρισης αδειών κατασκευής καταγράφει τις διαδικασίες που απαιτούνται για μια επιχείρηση στον κατασκευαστικό κλάδο για την κατασκευή μιας αποθήκης. Αυτές οι διαδικασίες περιλαμβάνουν την υποβολή εγγράφων σχετικών με το έργο -όπως σχέδια οικοδόμησης και χάρτες τοποθεσιών - προς τις αρχές και λήψη όλων των απαραίτητων εγκρίσεων, αδειών, αδειών και πιστοποιητικών. Άλλες διαδικασίες αφορούν την ολοκλήρωση όλων των απαιτούμενων κοινοποιήσεων και τη λήψη όλων των αναγκαίων επιθεωρήσεων.

Ο εγγεγραμμένος δείκτης περιουσιακών στοιχείων καταγράφει τη διαδικασία που απαιτείται για μια επιχείρηση να αγοράσει ένα ακίνητο από άλλη επιχείρηση.

Οι διαδικασίες που απαιτούνται για τη μεταβίβαση του τίτλου ιδιοκτησίας στο όνομα του αγοραστή, έτσι ώστε ο αγοραστής να μπορεί να χρησιμοποιήσει το ακίνητο για την επέκταση των δραστηριοτήτων του, να χρησιμοποιήσει το ακίνητο ως ασφάλεια για τη λήψη νέων δανείων ή, εάν είναι απαραίτητο, να πωλήσει το ακίνητο σε άλλη επιχείρηση.

Ο δείκτης ανάληψης πίστωσης καλύπτει δύο τομείς που σχετίζονται με την πρόσβαση σε πιστώσεις για τις επιχειρήσεις και βασίζεται στη μεθοδολογία που αναπτύχθηκε από τον Djankov (2002). Ο πρώτος τομέας καλύπτει τα νόμιμα δικαιώματα των δανειοληπτών και των δανειστών όσον αφορά τις ασφαλισμένες συναλλαγές. Συγκεκριμένα, ο δείκτης εξετάζει κατά πόσο υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά που διευκολύνουν τη χορήγηση δανείων στο πλαίσιο των εφαρμοστέων ασφαλειών και των πτωχευτικών νόμων. Το

δεύτερο είναι ο βαθμός στον οποίο η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με την πίστωση γίνεται με γνώμονα την κάλυψη, την εμβέλεια και την προσβασιμότητα των πιστωτικών πληροφοριών που διατίθενται μέσω δημόσιων μητρώων πιστωτικών ιδρυμάτων γραφεία.

Ο δείκτης προστασίας των επενδυτών αξιολογεί τη δύναμη της προστασίας των μειοψηφούντων μετόχων έναντι της χρήσης των εταιρικών περιουσιακών στοιχείων από τους διευθυντές για προσωπική απόκτηση. Ο δείκτης καλύπτει τις διαστάσεις της προστασίας των επενδυτών: τη διαφάνεια των συναλλαγών με συνδεδεμένα μέρη, την ευθύνη για αυτοεξυπηρέτηση και την ικανότητα των μετόχων να μηνύουν αξιωματούχους και διευθυντές για παράπτωμα

Ο δείκτης φόρων επί των φόρων μετράει το ποσό των φόρων και των υποχρεωτικών εισφορών που πρέπει να καταβάλει μια μεσαία επιχείρηση σε ένα δεδομένο έτος και αξιολογεί το διοικητικό φόρτο που σχετίζεται με τις φορολογικές πληρωμές και εισφορές. Ο συνολικός φορολογικός συντελεστής μετρά το ποσό των φόρων και των υποχρεωτικών εισφορών που επιβαρύνουν την επιχείρηση κατά το δεύτερο έτος λειτουργίας, εκφραζόμενο ως μερίδιο του εμπορικού κέρδους. Αυτό είναι το άθροισμα όλων των διαφορετικών φόρων και εισφορών που καταβάλλονται μετά την καταμέτρηση των επιτρεπόμενων εκπτώσεων και απαλλαγών.

Ο δείκτης εμπορίου πέραν των συνόρων μετρά το χρόνο και το κόστος και τον αριθμό των απαιτούμενων εγγράφων που συνδέονται με την εξαγωγή και την εισαγωγή τυποποιημένου φορτίου αγαθών με θαλάσσιες μεταφορές. Όλα τα έγγραφα που απαιτούνται για την εκκαθάριση από τις αρμόδιες υπηρεσίες - συμπεριλαμβανομένων των υπουργείων, των τελωνείων, των λιμενικών αρχών και άλλων φορέων ελέγχου - καλύπτονται. Ο χρόνος εξαγωγής και εισαγωγής καταγράφεται σε ημερολογιακές ημέρες και ξεκινά από τη στιγμή που ξεκινά κάθε διαδικασία μέχρι την ολοκλήρωσή της. Δεν περιλαμβάνεται ο χρόνος θαλάσσιας μεταφοράς. Το κόστος μετρά τα τέλη που εισπράττονται σε δοχείο των 20 ποδιών σε δολάρια ΗΠΑ.

Ο δείκτης συμβάσεων εκτέλεσης μετρά την αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος για την επίλυση μιας εμπορικής διαφοράς.

Ακολουθεί τη βήμα προς βήμα εξέλιξη μιας εμπορικής διαφοράς πώλησης ενώπιον των τοπικών δικαστηρίων και παραγόντων του συνολικού χρόνου, του κόστους και του αριθμού

των διαδικασιών που απαιτούνται σε κάθε χώρα για να επιτύχει και να επιβάλει την απόφαση του δικαστηρίου. Το κόστος καταγράφεται ως ποσοστό της απαίτησης, το οποίο θεωρείται ότι ισοδυναμεί με το 200% του κατά κεφαλήν εισοδήματος

Ο δείκτης επίλυσης του δείκτη αφερεγγυότητας μετράει τον χρόνο, το κόστος και την έκβαση των διαδικασιών αφερεγγυότητας στις οποίες συμμετέχουν εγχώριες εταιρείες. Ο χρόνος που ισχύει για τον πιστωτικό φορέα καλύπτει την πίστωση τους καταγράφεται σε ημερολογιακά έτη και κυμαίνεται από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων των εταιρειών μέχρι την πληρωμή των οφειλών προς την τράπεζα. Το κόστος της διαδικασίας καταγράφεται ως ποσοστό της αξίας του περιουσιακού στοιχείου του οφειλέτη. Το ποσοστό ανάκτησης καταγράφεται ως σεντ για το δολάριο που εισπράττονται από τους πιστωτές μέσω διαδικασιών αναδιοργάνωσης, εκκαθάρισης ή εκτέλεσης χρεών (αποκλεισμού).

Οι δείκτες Business Doing μπορούν να χωριστούν σε δύο υποομάδες με βάση τη φύση αυτών που μετράνε. Η πρώτη ομάδα δεικτών σχετίζεται με τη δύναμη των νομικών θεσμών που σχετίζονται με τη ρύθμιση των επιχειρήσεων. Επικεντρώνονται στο νομικό και κανονιστικό πλαίσιο για τη λήψη πιστώσεων, την προστασία των επενδυτών, την επιβολή των συμβάσεων και την επίλυση της αφερεγγυότητας. Παραδείγματος χάριν, εξετάζουν τους νόμους περί εταιρειών και καταγράφουν τις απαιτήσεις γνωστοποίησης για συναφείς συναλλαγές. Ή εξετάζουν τους αστικούς νόμους και καταγράφουν τον αριθμό των αναγκαίων διαδικασιών για την επίλυση μιας διαμάχης εμπορικής πώλησης⁵ πριν από τα τοπικά δικαστήρια. Η δεύτερη ομάδα δεικτών σχετίζεται με την πολυπλοκότητα και το κόστος των ρυθμιστικών διαδικασιών. Αυτοί οι δείκτες μετρούν την αποτελεσματικότητα στην επίτευξη ενός ρυθμιστικού στόχου, όπως ο αριθμός των διαδικασιών για την απόκτηση άδειας οικοδόμησης ή ο χρόνος που απαιτείται για τη χορήγηση νομικής ταυτότητας σε μια επιχείρηση. Συγκεκριμένα, εστιάζουν στην ίδρυση επιχειρήσεων, στην κατασκευή αδειών, στη μεταβίβαση ακινήτων, στους φόρους και στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές. Με βάση τις περιπτωσιολογικές μελέτες χρόνου και κινήσεων από την άποψη της επιχείρησης, αυτοί οι δείκτες μετρούν τις διαδικασίες, το χρόνο και το κόστος που απαιτούνται για την ολοκλήρωση μιας συναλλαγής σύμφωνα με τους σχετικούς κανονισμούς.

Στη τρέχουσα διπλωματική εργασία εξετάζεται κατά πόσο ρυθμίσεις και παράγοντες που αναλύονται στη συνέχεια επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα σε ένα μεγάλο δείγμα χωρών και ετών. Οι συγκεκριμένοι παράγοντες και ρυθμίσεις αποτελούν στοιχεία τα οποία αντλήθηκαν από μελέτες της παγκόσμιας τράπεζας ,του ΟΟΣΑ, του παγκόσμιου παρατηρητηρίου επιχειρηματικότητας (GEM) και χρησιμοποιούνται σε αυτή την εργασία, με σκοπό να επεξεργαστούν ως μεταβλητές είτε ανεξάρτητες είτε ελέγχου, και να παρατηρηθεί το μέγεθος του βαθμού που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα , εάν την επηρεάζουν σημαντικά ή όχι. Μετά την επεξεργασία αυτών, θα αναλυθεί ο βαθμός επηρεασμού τους ανάλογα με τα στατιστικά στοιχεία που θα προκύψουν από αυτή την επεξεργασία.

3.2 Ανάλυση παραγόντων και ρυθμίσεων

3.2.1 Ανεξάρτητες μεταβλητές

Οι βασικές ανεξάρτητες μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν για την επεξεργασία και την εξαγωγή των αποτελεσμάτων είναι ο **κρατικός έλεγχος, η ρύθμιση αγοράς προϊόντων , οι φραγμοί σε διεθνές εμπόριο, οι φραγμοί στην επιχειρηματικότητα, τα κυβερνητικά προγράμματα, και η διαφάνεια εσωτερικής αγοράς**. Αποτελούν τις έξι βασικές ανεξάρτητες μεταβλητές της τρέχουσας εργασίας.

Πρόκειται για δείκτες που έχουν συλλεχθεί από μελέτες και στοιχεία του ΟΟΣΑ , της παγκόσμιας τράπεζας και της εθνικής έρευνας εμπειρογνώμων (GEM), οι οποίοι δεν βασίζονται σε δημοσκοπήσεις.

Οι μεταβλητές των κυβερνητικών προγραμμάτων και της διαφάνειας εσωτερικής αγοράς που πηγάζουν από το Global Entrepreneurship Monitor (GEM) προκύπτουν από τη συλλογή δεδομένων που συντονίζεται κεντρικά. Οι εμπειρογνώμονες των δεδομένων GEM συνεργάζονται στενά με τις Εθνικές Ομάδες της GEM για να εγγυηθούν την ποιότητα των δεδομένων. Η έρευνα κάθε χώρας υπόκειται σε σειρά ελέγχων προτού ξεκινήσει η συλλογή δεδομένων. Τα δεδομένα που προκύπτουν ελέγχονται επανειλημμένα πριν από την

απελευθέρωση. Αυτές οι διαδικασίες, που αναπτύχθηκαν εδώ και πολλά χρόνια, διασφαλίζουν ότι τα δεδομένα GEM είναι πολύ υψηλής ποιότητας. Στο GEM, κάθε χώρα εκπροσωπείται από μια «Εθνική Ομάδα», με επικεφαλής ένα ακαδημαϊκό ή ερευνητικό ίδρυμα, υπεύθυνο για τη συλλογή των δεδομένων και την αναφορά των ευρημάτων τους.

Το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα (Global Entrepreneurship Monitor, GEM) αποτελεί ένα ερευνητικό πρόγραμμα, το οποίο εστιάζει στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της επιχειρηματικότητας και της ανάπτυξης μίας χώρας και στην παραγωγή αποτελεσμάτων που μπορούν να συγκριθούν μεταξύ τους (benchmarking). Έτσι, το GEM μετρά το επίπεδο επιχειρηματικότητας στις χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα και παρέχει εξηγήσεις σχετικά με τις διαφορές ανάμεσα στις χώρες αυτές.

Επίσης, προσδιορίζει τους παράγοντες εκείνους που μπορούν να συμβάλλουν σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο επιχειρηματικότητας. Τέλος, προτείνει πολιτικές που συμβάλλουν στην αύξηση της επιχειρηματικότητας. Το μοντέλο αυτό καλύπτει όλο το φάσμα της επιχειρηματικής δραστηριότητας: τη σύλληψη της ιδέας, τη δημιουργία επιχείρησης και την επιβίωση. Έτσι, το GEM αναγνωρίζει τους επίδοξους επιχειρηματίες, τους νέους επιχειρηματίες, τους επιχειρηματίες αρχικών σταδίων, τους καθιερωμένους επιχειρηματίες, τη συνολική επιχειρηματική δραστηριότητα, την επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικών σταδίων υψηλών προσδοκιών μεγέθυνσης, καθώς και το ποσοστό αναστολής της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Για τα στάδια αυτά, το GEM έχει δημιουργήσει ορισμένους δείκτες, όπως είναι ο δείκτης επιχειρηματικής δραστηριότητας αρχικών σταδίων (TEA1) ο οποίος αποτελεί τον πρωταρχικό και θεμελιώδη δείκτη της επιχειρηματικής δραστηριότητας μιας χώρας. Ο δείκτης αυτός προκύπτει ως το άθροισμα των επίδοξων και των νέων επιχειρηματιών, οι οποίοι διακρίνονται στη βάση των πληρωμών αμοιβών για διάστημα περισσότερο από τρεις μήνες. Επίσης, υπάρχει και ο συνολικός δείκτης επιχειρηματικής δραστηριότητας, που αφορά και τους καθιερωμένους επιχειρηματίες, δηλαδή εκείνους που συνεχίζουν και επιβιώνουν μετά από 3,5 έτη λειτουργίας και καταβάλλουν μισθούς για περισσότερο από 42 μήνες.

Συνολικά, οι δείκτες που χρησιμοποιούνται από το GEM διακρίνονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες, που περιγράφονται παρακάτω. Συνολικά, αυτοί οι δείκτες διαμορφώνουν ένα πλαίσιο που αντιπροσωπεύει ένα συνεκτικό σύνολο μέτρων, που συμβάλλουν στον αντίκτυπο που έχει η επιχειρηματικότητα στην κοινωνία, αλλά και το βαθμό στον οποίον

μία κοινωνία υποστηρίζει την επιχειρηματικότητα (Kelley, Brush, Greene, Herrington, Ali, Kew, 2016).

1. Αντιλήψεις των κοινωνικών αξιών σχετικά με την επιχειρηματικότητα:

- α) η επιχειρηματικότητα αποτελεί μία καλή ευκαιρία καριέρας,
- β) υψηλό κύρος για τους επιχειρηματίες,
- γ) προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης για την επιχειρηματικότητα

2. Ατομικές αυτό-αντιλήψεις σχετικά με την επιχειρηματικότητα:

- α) αντιλαμβανόμενες ευκαιρίες,
- β) αντιλαμβανόμενες ικανότητες,
- γ) επιχειρηματικές προθέσεις,
- δ) ποσοστό φόβου αποτυχίας

3. Δείκτες επιχειρηματικής δραστηριότητας:

- α) δείκτης συνολικής επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων (TEA),
- β) δείκτης υποκίνησης (λόγος του ευκαιριακού TEA προς τον TEA αναγκαιότητας),
- γ) ποσοστό καθιερωμένης επιχειρηματικότητας,
- δ) ποσοστό διακοπής επιχειρήσεων,
- ε) δραστηριότητα εργαζομένων σε επιχειρήσεις (EEA).

4. Αντιλαμβανόμενη ποιότητα του επιχειρηματικού οικοσυστήματος:

- α) χρηματοδοτική υποστήριξη,
- β) κυβερνητικές πολιτικές (υποστήριξη και σχετικότητα, φορολογία και γραφειοκρατία),
- γ) κυβερνητικά επιχειρηματικά προγράμματα,
- δ) επιχειρηματική εκπαίδευση στο σχολείο και μετά το πέρας αυτού,
- ε) μεταφορά έρευνας και ανάπτυξης,

στ) εμπορική και επαγγελματική Υποδομή,

ζ) εσωτερική δυναμική αγορών, εμπόδια και νομοθεσία εισόδου επιχειρήσεων,

η) υλική υποδομή,

θ) πολιτισμικά και κοινωνικά πρότυπα.

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα (Global Entrepreneurship Monitor, GEM), υπάρχουν οι Διαστάσεις του Επιχειρηματικού Πλαισίου (Entrepreneurial Framework Conditions), δηλαδή οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα (Ιωαννίδης, Γιωτόπουλος, 2015). Οι παράγοντες αυτοί εντάσσονται σε ένα ευρύ πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Αυτό που έχει σημασία να τονιστεί είναι πως, οι Διαστάσεις του Επιχειρηματικού Πλαισίου διαφέρουν ανάμεσα στις χώρες, στη βάση του επιπέδου ανάπτυξής τους. Οι βασικές συνθήκες για όλες τις χώρες είναι κάποιοι βασικοί θεσμοί, βασικές υποδομές, το επίπεδο υγείας και εκπαίδευσης, καθώς και η μακροοικονομική σταθερότητα, που ασκούν επίδραση στο συνολική οικονομική δραστηριότητα μίας χώρας.

Ως εκ τούτου, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις καθιερωμένες οικονομικές δραστηριότητες και όχι στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Επίσης, υπάρχουν και διαστάσεις που συνδέονται με την προώθηση της αποτελεσματικότητας (π.χ. η ανώτατη εκπαίδευση, το μέγεθος των αγορών, η αποτελεσματικότητα των αγορών προϊόντων και εργασίας). Οι διαστάσεις αυτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις καθιερωμένες οικονομικές δραστηριότητες, αλλά και στην επιχειρηματικότητα, σε όρους δημιουργίας νέων επιχειρήσεων. Αυτό ισχύει διότι αυτές οι διαστάσεις συμβάλλουν στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας, μέσα από την επίτευξη οικονομιών εύρους και κλίμακας, αλλά και στην ύπαρξη νέων ευκαιριών στην αγορά εργασίας, που οδηγούν στη νέα επιχειρηματικότητα.

Ωστόσο, υπάρχουν και διαστάσεις που σχετίζονται με την καινοτομία (π.χ. η ύπαρξη κυβερνητικών προγραμμάτων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, η μεταφορά τεχνολογίας, η ευκολία της επιχειρηματικής χρηματοδότησης) και που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επιχειρηματικότητα, ιδίως στο πλαίσιο της εισαγωγής καινοτομιών. Οι δύο αυτές δέσμες διαστάσεων ασκούν σημαντική επίδραση στις τρεις πλευρές της επιχειρηματικότητας:

- α) τις επιχειρηματικές στάσεις (αντίληψη ευκαιριών και ικανοτήτων),
- β) την επιχειρηματική δραστηριότητα (επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων, καθιερωμένη επιχειρηματικότητα, εγκατάλειψη της επιχειρηματικής δραστηριότητας) και
- γ) τις επιχειρηματικές φιλοδοξίες (καινοτομία, μεγέθυνση, δημιουργία αξίας για την κοινωνία).

Το παγκόσμιο παρατηρητήριο για την επιχειρηματικότητα συλλέγει πρωταρχικά εμπειρικά δεδομένα με σταθερό τρόπο. Υπάρχουν τρεις πηγές δεδομένων:

Πρώτον, η Έρευνα για τον Πληθυσμό των Ενηλίκων (APS) παρέχει τυποποιημένα στοιχεία για τις επιχειρηματικές δραστηριότητες σε κάθε χώρα.

Δεύτερον, η Εθνική Έρευνα Εμπειρογνομόνων (NES) διερευνά τις εθνικές συνθήκες πλαισίου για την επιχειρηματικότητα μέσω τυποποιημένων ερωτηματολογίων και, τρίτον, διεξάγονται ποιοτικές προσωπικές συνεντεύξεις (National Expert Interviews) για να κατανοήσουμε βαθύτερα τις δυνάμεις και τις αδυναμίες των επιχειρηματιών.

Οι υπόλοιπες τέσσερις μεταβλητές ελέγχου , που συλλέχθηκαν από τον ΟΟΣΑ, μετρούν τους ρυθμιστικούς φραγμούς στην είσοδο και τον ανταγωνισμό σε ένα ευρύ φάσμα βασικών τομέων πολιτικής, από την αδειοδότηση και τις δημόσιες προμήθειες έως τη διοίκηση των κρατικών επιχειρήσεων, τους ελέγχους τιμών, την αξιολόγηση νέων και υφιστάμενων κανονισμών και το εξωτερικό εμπόριο.

Οι πληροφορίες που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή των δεικτών κάθε έτους συλλέγονται μέσω ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει πάνω από 1000 ερωτήσεις σχετικά με κανονιστικές διατάξεις που αφορούν την οικονομία ή τη βιομηχανία.

Οι πληροφορίες που συλλέγονται μέσω του ερωτηματολογίου κάθε έτους βαθμολογούνται και συγκεντρώνονται στους δείκτες σύμφωνα με τα οικονομικά σχέδια των δεικτών και τα τομεακά συστήματα των δεικτών.

Ο πρώτος δείκτης και ανεξάρτητη μεταβλητή, αφορά τον **κρατικό έλεγχο**, ο οποίος σχετίζεται με τις καταναγκαστικές μορφές ρύθμισης, όπως τα μέτρα διοίκησης και ελέγχου, τον έλεγχο τιμών και την κρατική παρέμβαση στις επιλογές των δημόσιων ή ιδιωτικών

επιχειρήσεων. Όσον αφορά τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, ένας τέτοιος έλεγχος είναι τα έσοδα που λαμβάνει ένα κράτος από τις πηγές του, φορολογικά έσοδα.

Στον τομέα των επιχειρήσεων συναντώνται φόροι συναλλαγών, εισοδήματος ή κεφαλαίου. Στις δημόσιες επιχειρήσεις, ανήκουν έλεγχοι δημόσιας επιχειρηματικής δραστηριότητας όπως λιμάνια και αεροδρόμια ή σιδηρόδρομοι κρατών.

Όσον αφορά τη ρύθμιση του ανταγωνισμού της αγοράς προϊόντων, μπορεί να επιτευχθεί αύξηση βιοτικού επιπέδου. Πολλές μελέτες έχουν δείξει πως με βάση αυτή τη ρύθμιση είναι δυνατόν να αυξηθεί η παραγωγή κατά κεφαλήν και οι επενδύσεις ενθαρρύνοντας τις επιχειρήσεις να είναι περισσότερο αποδοτικές και καινοτόμες. Ο συγκεκριμένος δείκτης του ΟΟΣΑ καλύπτει τους κανονισμούς της αγοράς προϊόντων που επηρεάζουν την οικονομία γενικά αντί να εστιάζει σε συγκεκριμένους τομείς.

Στη συνέχεια, η **ρύθμιση μείωσης φραγμών** αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Η έλλειψη κυβερνητικών κανονισμών που ενισχύουν την αγορά χρησιμεύει ως εμπόδιο στην επιχειρηματικότητα.

Οι κακώς καθορισμένοι νόμοι συμβάσεων και ιδιοκτησίας, η ασυντόνιστη επιβολή κανονισμών, επιτρέπουν την ανεξέλεγκτη διαφθορά σε κρατικό επίπεδο.

Οι **κυβερνητικοί κανόνες**, η φορολογία, οι περιβαλλοντικοί κανονισμοί, οι απαιτήσεις δανεισμού και η λήψη επιχειρηματικών αδειών, αποτελούν εμπόδια στην επιχειρηματικότητα.

Οι **διαδικασίες εισόδου ή η γραφειοκρατία**, διαφέρουν από κράτος σε κράτος με αποτέλεσμα οι επιχειρηματίες να χρειάζονται πολύ λιγότερο χρόνο για να δηλώσουν μια επιχείρηση σε μια χώρα από μια άλλη. Άλλοι φραγμοί στην επιχειρηματικότητα είναι η έλλειψη δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και τα φορολογικά μειονεκτήματα.

Βέβαια οι φραγμοί αφορούν ειδικότερα την επιχειρηματικότητα, με το **διεθνές εμπόριο και τις επενδύσεις** να σχετίζονται με περιορισμούς για τη συμμετοχή ξένων εταιρειών στο πλαίσιο επενδυτικών σχεδίων που αναλαμβάνονται από κρατικές επιχειρήσεις.

Οι εμπορικοί φραγμοί περιλαμβάνουν όλα τα μέτρα των δημόσιων αρχών ή του ιδιωτικού τομέα που περιορίζουν την πρόσβαση των αγαθών στην αγορά.

Πρόκειται για φραγμούς που μπορούν να πάρουν πολλές μορφές , όπως υψηλούς τελωνειακούς δασμούς εισαγωγικές, εξαγωγικές ή τελωνειακές διατυπώσεις που είναι αναποτελεσματικές, άδειες εισαγωγής και εξαγωγής, περιορισμοί εξαγωγής και εισαγωγής και απαγορεύσεις . Λειτουργούν με την αρχή της επιβολής κόστους στο εμπόριο το οποίο θα αυξάνει την τιμή των εμπορεύσιμων προϊόντων. Τα είδη των προϊόντων μπορεί να είναι αγροτικά και είδη αλιείας, φαρμακευτικά, αλκοολούχα ποτά ή να σχετίζονται με τομείς αυτοκινητοβιομηχανίας, παιχνιδιών ή τομείς χαλύβων και σιδήρου.

Η επόμενη ανεξάρτητη μεταβλητή σχετίζεται με τη ρύθμιση των **κυβερνητικών προγραμμάτων** για την επιχειρηματικότητα. Στη συγκεκριμένη μελέτη , πρόκειται για δείκτη της εθνικής έρευνας εμπειρογνώμων (GEM) που αφορά την παρουσία και την ποιότητα των προγραμμάτων που βοηθούν άμεσα τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και γενικότερα την επιχειρηματικότητα σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης (εθνικό, περιφερειακό, δημοτικό).

Ο δείκτης προκύπτει από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί και μελετούν τα δημόσια προγράμματα, τις ειδικές πρωτοβουλίες για επιχειρηματίες, για γυναίκες, για νέους, μετανάστες, άλλες κοινωνικές ομάδες, προγράμματα για την ύπαιθρο, βοηθήματα ή επιδοτήσεις για συγκεκριμένα είδη έργων σε πρωτογενή ή δευτερογενή τομέα.

Η τελευταία ρύθμιση που μελετάται αφορά **την κατάσταση και τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε αγοράς** σε επίπεδο κράτους, την κατάσταση της ζήτησης, τον εφοδιασμό , τις εισαγωγές , τις εξαγωγές τις ενισχύσεις στην είσοδο, την ύπαρξη ή την έλλειψη των ευκαιριών. Πρόκειται για το βαθμό ελευθερίας των επιχειρήσεων να εισέλθουν στις υπάρχουσες αγορές.

Οι παραπάνω μεταβλητές αφορούν τις βασικές ανεξάρτητες μεταβλητές της τρέχουσας έρευνας, σε σχέση με όλες τις μεταβλητές που ακολουθούν και θα αναλυθούν παρακάτω, όπου όλες αποτελούν μεταβλητές ελέγχου.

3.2.2 Μεταβλητές ελέγχου

Οι μεταβλητές που ακολουθούν και θα αναλυθούν παρακάτω, αφορούν μεταβλητές ελέγχου, και συλλέχθηκαν και αυτές από μελέτες και στοιχεία του ΟΟΣΑ , της παγκόσμιας τράπεζας και της εθνικής έρευνας εμπειρογνώμων (GEM). Οι δείκτες έχουν προκύψει με την ίδια διαδικασία που έχουν προκύψει και οι παραπάνω ανεξάρτητες μεταβλητές.

Μια πολύ σημαντική μεταβλητή είναι ο **ρυθμός ανάπτυξης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος** (GDP growth). Αναφέρεται στην αύξηση της παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών σε μία οικονομία με την πάροδο του χρόνου. Το ετήσιο ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ καθορίζεται σε τιμές αγοράς βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Ο δείκτης αυτός υπολογίζεται χωρίς την υποτίμηση των κατασκευαζόμενων ακινήτων ή την καταστροφή των φυσικών πόρων (Παγκόσμια Τράπεζα, 2013). Η μέτρηση του ΑΕΠ μπορεί να είναι περίπλοκη, αλλά στον πιο βασικό του υπολογισμό, ο υπολογισμός μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: είτε προσθέτοντας τα έσοδα σε ένα έτος (εισοδηματική προσέγγιση) είτε προσθέτοντας τα ποσά που δαπανήθηκαν (μέθοδος δαπανών). Λογικά, και τα δύο μέτρα θα πρέπει να φθάσουν περίπου στο ίδιο σύνολο.

Επιπροσθέτως, ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας της επιχειρηματικότητας και μεταβλητή ελέγχου, θεωρείται ο **πληθωρισμός** ενός κράτους. Ο πληθωρισμός , είναι μια σταθερή αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών αγαθών και υπηρεσιών σε μια οικονομία για μια χρονική περίοδο. Όταν το επίπεδο των τιμών αυξάνεται, κάθε μονάδα νομίσματος αγοράζει λιγότερα αγαθά και υπηρεσίες. Συνεπώς, ο πληθωρισμός αντικατοπτρίζει τη μείωση της αγοραστικής δύναμης ανά μονάδα χρήματος . Υπάρχουν διάφορα διαφορετικά μέτρα πληθωρισμού που χρησιμοποιούνται. Οι πιο συχνά αναφερόμενοι και πιο σημαντικοί είναι ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή και ο Δείκτης Τιμών Λιανικής.

Στη συνέχεια, μια ακόμα μεταβλητή που μελετήθηκε, αφορά την **χρηματοδοτική υποστήριξη**. Σχετίζεται με τη διαθεσιμότητα των χρηματοοικονομικών πόρων για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις όπου περιλαμβάνονται οι επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις, και εξετάζει βασικά ερωτήματα που προκαλούνται σε όλους τους επιχειρηματίες όπως πόσα χρήματα μπορούν και πρέπει να αντλήσουν , πως δομούνται οι συμβάσεις χρηματοδότησης

και οι αποφάσεις εξόδου. Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση αποτελεί βασική κινητήρια δύναμη στη δημιουργία, την επιβίωση και την ανάπτυξη καινοτόμων νέων επιχειρήσεων. Η έλλειψη χρηματοδότησης συνήθως εμποδίζει τις νέες επιχειρήσεις να επενδύσουν σε καινοτόμα έργα, να βελτιώσουν την παραγωγικότητά τους, να χρηματοδοτήσουν την ανάπτυξή τους, να καλύψουν τις ανάγκες κεφαλαίου κίνησης και να καλύψουν τη ζήτηση της αγοράς.

Επιπλέον, οι **κυβερνητικές πολιτικές**, αφορούν το βαθμό που η επιχειρηματικότητα υποστηρίζεται από τις δημόσιες πολιτικές ως σχετικό οικονομικό ζήτημα και οι τρόποι με τους οποίους οι πολιτικές διακυβέρνησης επιδρούν στην κατανομή πόρων μέσω νομοθεσίας και κρατικών θεσμών.

Με βάση αυτόν το βαθμό, προστίθεται ο παράγοντας των **ρυθμιστική ποιότητα**, που περιλαμβάνει έναν δείκτη ο οποίος καταγράφει τις αντιλήψεις για την ικανότητα της κυβέρνησης να διατυπώνει και να εφαρμόζει υγιείς πολιτικές και κανονισμούς που επιτρέπουν και προάγουν την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα. Αφορά τα εξής: α) την ύπαρξη εθνικών, περιφερειακών και τοπικών κυβερνητικών προγραμμάτων για νέες και αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις, β) την ποιότητα αυτών των προγραμμάτων, γ) την ευκολία πρόσβασης σε αυτά από μέρους των επιχειρήσεων, δ) την ποιότητα, την ικανότητα και τη διαθεσιμότητα του κυβερνητικού προσωπικού στη διαχείριση αυτών των προγραμμάτων, ε) την αποτελεσματικότητα των δημοσίων υπηρεσιών. Η εκτίμηση του συγκεκριμένου δείκτη παρέχει τη βαθμολογία της χώρας στον συνολικό δείκτη, σε μονάδες κανονικής κανονικής κατανομής, δηλαδή από περίπου -2,5 έως 2,5.

Παράλληλα, ένας παράγοντας που συνδέεται με την κυβερνητική πολιτική, αφορά τον **έλεγχο της διαφθοράς**. Ο έλεγχος της διαφθοράς καταγράφει τις αντιλήψεις για το βαθμό στον οποίο η δημόσια εξουσία ασκείται για ιδιωτικό όφελος, περιλαμβανομένων και των μικρών και μεγάλων μορφών διαφθοράς, καθώς και η «σύλληψη» του κράτους από τις ελίτ και τα ιδιωτικά συμφέροντα. Η εκτίμηση του συγκεκριμένου δείκτη παρέχει τη βαθμολογία της χώρας στον συνολικό δείκτη, σε μονάδες κανονικής κανονικής κατανομής, δηλαδή από περίπου -2,5 έως 2,5.

Οι μορφές διαφθοράς ποικίλλουν, αλλά περιλαμβάνουν τη δωροδοκία, την εκβίαση την εμπορική επιρροή και την υπεξαίρεση. Η διαφθορά μπορεί να διευκολύνει τις εγκληματικές

επιχειρήσεις όπως η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Οι δραστηριότητες που συνιστούν παράνομη διαφθορά διαφέρουν ανάλογα με τη χώρα ή τη δικαιοδοσία. Για παράδειγμα, ορισμένες πολιτικές πρακτικές χρηματοδότησης που είναι νόμιμες σε ένα μέρος μπορεί να είναι παράνομες σε μια άλλη.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι έχουν ευρείες ή ακατάλληλες εξουσίες, γεγονός που δυσχεραίνει τη διάκριση μεταξύ νομικών και παράνομων ενεργειών. Σε παγκόσμιο επίπεδο, μόνο η δωροδοκία υπολογίζεται ότι περιλαμβάνει πάνω από 1 τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η διαφθορά θεωρείται ως μια πρόθεση να αναζητηθούν ορισμένες ευνοϊκές μορφές όπως η προώθηση της εργασίας, η απόρριψη προκειμένου να κερδηθεί μια σύμβαση, η απασχόληση ή η απαλλαγή από ορισμένα καθήκοντα μιας επιχείρησης.

Αντιθέτως, ο επόμενος παράγοντας σχετίζεται με το **κράτος δικαίου** και πρόκειται για έναν δείκτη ο οποίος καταγράφει τις αντιλήψεις σχετικά με το βαθμό στον οποίο οι πολίτες έχουν εμπιστοσύνη στους κανόνες της κοινωνίας, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, την αστυνομία αλλά και την δικαστική εξουσία. Οι άνθρωποι σε θέσεις εξουσίας πρέπει να ασκούν την εξουσία τους μέσα σε ένα περιοριστικό πλαίσιο καθιερωμένων δημόσιων προτύπων και να λειτουργούν εντός ενός πλαισίου δικαίου. Από την πλευρά των πολιτών, θα πρέπει να σέβονται και να συμμορφώνονται με τους νομικούς κανόνες, ακόμη και όταν διαφωνούν με αυτούς. Η τιμή αυτού του δείκτη προκύπτει με την ίδια διαδικασία όπως και του δείκτη της διαφθοράς, δηλαδή παρέχει βαθμολογία χώρας στο συνολικό δείκτη σε μονάδες κανονικής κατανομής από περίπου -2.5 έως 2.5.

Ένας ακόμα παράγοντας αναφέρεται ως **ελευθερία των επιχειρήσεων**, που αποτελεί γενικό δείκτη της αποτελεσματικότητας της κυβερνητικής ρύθμισης των επιχειρήσεων. Η ποσοτική βαθμολογία προέρχεται από μια σειρά μετρήσεων της δυσκολίας εκκίνησης, λειτουργίας και κλεισίματος μιας επιχείρησης. Ο βαθμός ελευθερίας των επιχειρήσεων για κάθε χώρα στη συγκεκριμένη μελέτη, είναι ένας αριθμός μεταξύ 0 και 100, με το 100 να ισοδυναμεί με το πιο ελεύθερο επιχειρηματικό περιβάλλον. Η βαθμολογία βασίζεται σε 10 παράγοντες, χρησιμοποιώντας στοιχεία από μελέτες της παγκόσμιας τράπεζας.

Οι φόροι και η γραφειοκρατία, αποτελούν μια ακόμα μεταβλητή ελέγχου, και αφορούν τους κανονισμούς που είναι είτε ουδέτεροι ως προς το μέγεθος, ή ενθαρρύνουν νέες μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Μία επιπλέον μεταβλητή είναι η **Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη**, που αναφέρεται σε καινοτόμες δραστηριότητες που αναλαμβάνουν κυβερνήσεις με σκοπό την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών και προϊόντων ή τη βελτίωση των υφιστάμενων υπηρεσιών και προϊόντων. Αφορά τα εξής:

- α) την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε έρευνα και ανάπτυξη,
- β) το βαθμό στον οποίον η έρευνα και η ανάπτυξη συμβάλλει στη δημιουργία επιχειρηματικών ευκαιριών σε εθνικό επίπεδο,
- γ) το θεσμικό πλαίσιο σχετικά με την έρευνα και ανάπτυξη,
- δ) τη διαθεσιμότητα και την ποιότητα της υποδομής που στηρίζει πρωτοβουλίες υψηλής τεχνολογίας.

Η εκπαίδευση επιχειρηματικότητας, αναφορικά με το επίπεδο ενσωμάτωσης της δημιουργίας ή της κατάρτισης ή της διαχείρισης στο σύστημα εκπαίδευσης, είτε σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια είτε σε ανώτατη εκπαίδευση όπως σε πανεπιστημιακά ιδρύματα. Επίσης αφορά την ποιότητα, τη χρησιμότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης αλλά και την ικανότητα του εκπαιδευτικού προσωπικού.

Ευκολία πρόσβασης σε φυσικούς πόρους, υπηρεσίες κοινής ωφελείας , μεταφορές αφορά το βαθμό στον οποίο τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα ενθαρρύνουν ή επιτρέπουν ενέργειες που οδηγούν σε επιχειρηματικές δραστηριότητες. Οι φυσικές υποδομές και εγκαταστάσεις όπως δίκτυα μεταφοράς, αεροδρόμια, σιδηρόδρομοι , ταχυδρομικές και τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες επηρεάζουν τις αποφάσεις σχετικά με την τοποθεσία οικοδόμησης τους ή επέκτασης τους σε ένα κράτος.

Η εμπορική και επαγγελματική υποδομή, σχετίζεται με την επιτυχή διαχείριση εμπορικών προγραμμάτων και την ανάπτυξη της εμπορικής δραστηριότητας σε προγράμματα υποδομής, όπως οδικές, σιδηροδρομικές, ενεργειακές ή τηλεπικοινωνίες όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Αφορά α) την πρόσβαση σε πηγές ενημέρωσης και εκπαίδευσης (π.χ. διαδίκτυο, περιοδικά και σεμινάρια σχετικά με την κατάρτιση επιχειρηματικού σχεδίου, την

πορεία της εθνικής και διεθνούς οικονομίας κλπ), β) την επίδραση υπηρεσιών (π.χ. λογιστικών και νομικών) στη δημιουργία / ανάπτυξη επιχειρήσεων.

Το κόστος εκκίνησης επιχείρησης, αφορά την εγγραφή μιας επιχείρησης και εξομαλύνεται με την παρουσίασή της ως ποσοστό του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος (ΑΕΕ) ανά κάτοικο. Τα στοιχεία συλλέγονται από την Παγκόσμια Τράπεζα με μια τυποποιημένη έρευνα που χρησιμοποιεί μια απλή επιχειρησιακή περίπτωση για να εξασφαλίσει τη συγκρισιμότητα μεταξύ των οικονομιών και με την πάροδο του χρόνου, με παραδοχές σχετικά με τη νομική μορφή της επιχείρησης, το μέγεθός της, τη θέση της και τη φύση της τη λειτουργία της.

Ο φόρος εταιρικών κερδών, αποτελεί τον συνολικό φορολογικό συντελεστή, και μετρά το ποσό των φόρων και των υποχρεωτικών εισφορών που καταβάλλουν οι επιχειρήσεις αφού υπολογίσει τις επιτρεπόμενες μειώσεις και απαλλαγές ως μερίδιο των εμπορικών κερδών. Οι φόροι που παρακρατούνται (όπως φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων) ή εισπράττονται και παραδίδονται στις φορολογικές αρχές (όπως φόροι προστιθέμενης αξίας, φόροι επί των πωλήσεων ή φόροι αγαθών και υπηρεσιών) εξαιρούνται.

Ο φόρος εισοδήματος, είναι ο φόρος που καταβλήθηκε στο προσωπικό εισόδημα του ατόμου ξεχωριστά από τον φόρο που καταβλήθηκε στα κέρδη της επιχείρησης. Σε μια εταιρία, οι ιδιοκτήτες (μέτοχοι) καταβάλλουν φόρους τόσο στο εισόδημα (κέρδη) της επιχείρησής τους (μισθό ή μερίσματα από την επιχείρηση). Στις εταιρικές σχέσεις και στην αποκλειστική ιδιοκτησία, ο φόρος καταβάλλεται μόνο μία φορά για τα κέρδη της επιχείρησης.

Τα πολιτιστικά πρότυπα και οι κοινωνικοί κανόνες, εξηγούν κατά πόσο τα πολιτιστικά και κοινωνικά πρότυπα ενθαρρύνουν ή επιτρέπουν επιχειρηματικές δράσεις που οδηγούν σε νέες επιχειρήσεις, μεθόδους ή επιχειρηματικές δραστηριότητες που μπορούν να αυξήσουν το προσωπικό εισόδημα. Αφορά την ευρύτερη στάση απέναντι στην επιχειρηματικότητα (π.χ. αποτυχία, ρίσκο, δημιουργία πλούτου), τα κοινωνικά πρότυπα στην επιχειρηματική συμπεριφορά (π.χ. απαξίωση / κύρος του επιχειρηματία), τον αντίκτυπο των πολιτισμικών και κοινωνικών προτύπων στην επιχειρηματικότητα από μέρους μειονοτικών ομάδων. Ο πολιτισμός είναι ένας από τους κύριους καθοριστικούς παράγοντες για τον τρόπο διεξαγωγής μίας επιχείρησης και φανερώνει πως οι κάτοικοι μιας χώρας εκτιμούν την επιχειρηματική δραστηριότητα και την καινοτόμο σκέψη.

Αυτό που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να τονιστεί είναι πως, οι Διαστάσεις του Επιχειρηματικού Πλαισίου επιδρούν στην οικονομική ανάπτυξη μέσα από δύο τρόπους. Ο πρώτος είναι η λειτουργία των καθιερωμένων επιχειρήσεων, που συμβάλλουν στο ΑΕΠ της

χώρας και ενισχύουν την απασχόληση. Ο δεύτερος είναι η δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Οι νέες επιχειρήσεις αλληλεπιδρούν με τις καθιερωμένες, οι οποίες και αυτές, όπως και οι νέες, δημιουργούν νέα προϊόντα, υπηρεσία και δραστηριότητες, με αποτέλεσμα τη μεγέθυνσή τους.

Οι Huggins, Williams (2011) τονίζουν την τεράστια σημασία που έχουν οι περιφερειακές πολιτικές στην επιχειρηματικότητα. Ο σημαντικός τους ρόλος οφείλεται στο γεγονός ότι η περιφέρεια αποτελεί μία σημαντική πηγή οικονομικής ανάπτυξης, δεδομένου ότι μπορεί να παράσχει στις επιχειρήσεις τις κατάλληλες συνθήκες και τους απαραίτητους πόρους για τη λειτουργία και την περαιτέρω ανάπτυξή τους. Άλλωστε, υποστηρίζεται πως η επιχειρηματικότητα στοχεύει και συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση που κατευθύνεται από το κέντρο προς την περιφέρεια, κάτι που καθιστά την περιφέρεια ακόμα πιο σημαντική, ως προς την παροχή εκείνων των προϋποθέσεων που θα ευνοήσουν τη δημιουργία και ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας (Mendez-Picazo, Galindo-Martin, Ribeiro-Soriano, 2012). Σε αυτό το πλαίσιο, μία σημαντική προϋπόθεση που θα πρέπει να συντρέχει στην περιφέρεια είναι η ύπαρξη μίας κατάλληλης επιχειρηματικής κουλτούρας. η κουλτούρα αυτή θα πρέπει να υποστηρίζει την επιχειρηματικότητα, ούτως ώστε να μπορεί να προσελκύσει επενδύσεις, επιχειρηματίες, αλλά και κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό (Huggins, Williams, 2011).

Προκειμένου να δημιουργηθούν αυτές οι προϋποθέσεις, οι κυβερνητικές πολιτικές και συνεπώς οι κρατικοί θεσμοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Ο ρόλος αυτός οφείλεται στο πλαίσιο αλληλοεπίδρασης που διαμορφώνεται μεταξύ των κρατικών θεσμών και των επιχειρήσεων.

Από τη μία πλευρά οι κρατικοί θεσμοί, μέσα από τις αποφάσεις, τις πολιτικές και τη λειτουργία τους μπορούν να ευνοήσουν την ανάπτυξη των επιχειρήσεων ή αντίθετα να αποτελέσουν εμπόδια σε αυτήν. Από την άλλη πλευρά, η επιχειρηματικότητα μπορεί να επηρεάσει τις πολιτικές που εφαρμόζονται σε αυτόν τον τομέα, για παράδειγμα η καινοτομία μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση νέας νομοθεσίας και πολιτικών για τις επιχειρήσεις υψηλής καινοτομίας.

Η αλληλοεπίδραση αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο της θεσμικής επιχειρηματικότητας, η οποία αφορά ακριβώς αυτή τη συνεργασία μεταξύ της θεσμικής θεωρίας και της επιχειρηματικότητας. Η θεσμική επιχειρηματικότητα χρησιμοποιείται προκειμένου να

περιγράψει εκείνους τους οργανωμένους παράγοντες, οι οποίοι συμβάλλουν ενεργά στην υποστήριξη και αποδοχή νέων νομοθεσιών, ρυθμίσεων και κρατικών πολιτικών, που εξυπηρετεί τα συμφέροντα των επιχειρήσεων (Kalantaridis, Fletcher, 2012).

Ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα που εντάσσεται στο πλαίσιο της θεσμικής επιχειρηματικότητας είναι οι κυβερνητικές πολιτικές για την έναρξη των επιχειρήσεων. Οι πολιτικές αυτές αφορούν την υποστήριξη των επιχειρήσεων σε όρους τεχνογνωσίας, πρόσβασης σε χρηματοδότηση και σε ανθρώπινο κεφάλαιο, αλλά και προώθησης των επιχειρηματικών ιδεών, ιδίως σε περιοχές που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, όπως για παράδειγμα απομακρυσμένες περιοχές (Huggins, Williams, 2011).

Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελούν διάφορες συμπληρωματικές πολιτικές, που αφορούν την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε διάφορες μορφές χρηματοδότησης, καθώς και σε δίκτυα συνεργασίας (clusters). Τα δίκτυα αυτά, ως επί το πλείστον αφορούν δίκτυα διαπεριφερειακής συνεργασίας, και για το λόγο αυτό χαρακτηρίζονται από την τεράστια σημασία που έχουν για την περιφερειακή ανάπτυξη μέσω της οικονομικής ανάπτυξης και μεγέθυνσης που προσφέρεται δια μέσου της επιχειρηματικότητας (Huggins, Williams, 2011).

Επιπρόσθετα παραδείγματα κυβερνητικών πολιτικών αφορούν την υποστήριξη των επιχειρήσεων όχι μόνο σε οικονομικούς όρους, αλλά και σε άλλες υπηρεσίες, στη βάση των αναγκών τους (Vecchio, 2003). Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται επί παραδείγματα κυβερνητικές πολιτικές που αφορούν την υποστήριξη των επιχειρήσεων σε θέματα εκπαίδευσης και φορολόγησης, αλλά και πολιτικές που καταπολεμούν τη διαφθορά, ενισχύουν την αποτελεσματική διακυβέρνηση, και συμβάλλουν στη δημιουργία και στη διάχυση γνώσης (Soriano, Martn, 2012).

Όλοι αυτοί οι παράγοντες είναι σημαντικοί στην ανάπτυξη και περαιτέρω ενίσχυση της επιχειρηματικότητας. Ιδίως οι κυβερνητικές πολιτικές σχετικά με τη διακυβέρνηση υποστηρίζεται ότι διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση που επιτυγχάνεται δια μέσου της επιχειρηματικότητας (Méndez-Picazo, 2012). Εκτός από τη διαπεριφερειακή επιχειρηματικότητα και η διασυνοριακή επιχειρηματικότητα, που αναφέρεται στην επιχειρηματική δραστηριότητα εκτός των εθνικών συνόρων μίας χώρας, διαδραματίζει εξαιρετικά κρίσιμο ρόλο στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Ο ρόλος αυτός έγκειται στο ότι οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα

εισόδου σε νέες αγορές, στόχευσης σε νέες ομάδες πελατών, καθώς και πρόσβασης σε τεχνογνωσία, κεφάλαιο και ανθρώπινο δυναμικό.

Με τον τρόπο αυτό, οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης, μέσα από τη μείωση των λειτουργικών τους εξόδων (π.χ. κόστος εργατικού δυναμικού) (Smallbone, Welter, 2012). Επιπρόσθετα, αναφορά θα πρέπει να γίνει και στα δίκτυα συνεργασίας που διαμορφώνονται εντός του πλαισίου αναφοράς της διασυνοριακής επιχειρηματικότητας, τα οποία συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην καινοτομία, αλλά και την παράκαμψη των γραφειοκρατικών διαδικασιών που μπορεί να χαρακτηρίζουν μία χώρα (Smallbone, Welter, 2012).

Αυτό που θα πρέπει να τονιστεί είναι ότι σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας στην περίπτωση της διασυνοριακής επιχειρηματικότητας, όπως και της περιφερειακής, είναι η κουλτούρα. Οι διάφορες πολιτισμικές διαφορές που χαρακτηρίζουν τις χώρες μπορούν να συμβάλλουν ή αντίθετα να αποτρέψουν την επιχειρηματικότητα σε εθνικό, ή ακόμα και περιφερειακό επίπεδο (Klyver, Foley, 2012). Εκτός των παραπάνω, αξίζει να αναφερθεί πως, οι πολιτισμικές διαφορές και η διαφορετική κουλτούρα θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και σε επίπεδο κοινότητας (Mendez-Picazo, Ribeiro-Soriano, Galindo-Martin, 2012, Verdujin, Essers, 2013). Επί παραδείγματι, η κουλτούρα που υπάρχει σε επίπεδο κοινότητας σχετικά με την επιχειρηματικότητα συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού (π.χ. γυναίκες), μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην ανάπτυξη αυτής, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

3.3 Στατιστική ανάλυση των ρυθμιστικών κανόνων

Οι παράγοντες και οι ρυθμίσεις που προαναφέρθηκαν χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση και στην εξαγωγή των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας. Ο κάθε ένας από αυτούς χρησιμοποιήθηκε ως ανεξάρτητη μεταβλητή όπως παραδείγματος χάρη ο πληθωρισμός ή ο ρυθμός αύξησης ΑΕΠ ανά έτος . Ως εξαρτημένη μεταβλητή χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης που ορίστηκε στην παρούσα εργασία ως δείκτης επιχειρηματικότητας και ορίζει τη νέα

πυκνότητα των επιχειρήσεων , δηλαδή τις νέες καταχωρίσεις επιχειρήσεων ανά 1000 άτομα ηλικίας 15 έως 64 ετών.

Με τη βοήθεια της παλινδρόμησης συσχετίζουμε τις ανεξάρτητες μεταβλητές του δείγματος με την εξαρτημένη, κατηγοριοποιώντας το δείγμα μας που αποτελείται από κράτη ανά έτος για την εξαρτημένη αλλά και για κάθε ανεξάρτητη μεταβλητή. Με τη συγκεκριμένη διαδικασία προσπαθούμε να διαπιστώσουμε ποιες από αυτές τις ανεξάρτητες μεταβλητές σχετίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό με την εξαρτημένη μεταβλητή ώστε να καταφέρουμε να εξάγουμε το αποτέλεσμα , το οποίο αναφέρεται στον βαθμό σχετικότητας των ανεξάρτητων αυτών μεταβλητών επηρεασμού της επιχειρηματικότητας.

Οι παλινδρομήσεις πραγματοποιήθηκαν με τη βοήθεια του λογισμικού stata ώστε να ληφθούν τα απαραίτητα συμπεράσματα από την στατιστική ανάλυση.

Οι παρακάτω πίνακες παρουσιάζουν όλες τις ανεξάρτητες μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στο δείγμα, τον αριθμό των παλινδρομήσεων, τα αποτελέσματα που προέκυψαν σε κάθε παλινδρόμηση και τον αριθμό των παρατηρήσεων που έλαβαν μέρος σε κάθε μια από αυτές ξεχωριστά. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές και τα αποτελέσματα που έδωσαν σε κάθε παλινδρόμηση ξεχωριστά υποδεικνύονται ανά στήλη και παρουσιάζουν το βαθμό συσχέτισης με την εξαρτημένη μεταβλητή. Σε κάθε μια παλινδρόμηση χρησιμοποιήθηκε διαφορετικός συνδυασμός ανεξαρτήτων μεταβλητών ώστε να

βελτιστοποιηθεί σε ένα σημαντικό βαθμό ο αριθμός των αποτελεσμάτων αλλά και να διερευνηθεί αναλυτικά η σημαντικότητα της κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής.

Από την επεξεργασία των μεταβλητών του δείγματος λήφθηκε υπόψη οι τιμές που

παρουσιάζουν τη στατιστική σημαντικότητα της κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής, και τη στήλη του συντελεστή που ορίζει σε τι βαθμό επηρεάζει η κάθε ανεξάρτητη μεταβλητή αλλά και με ποιον τρόπο είτε θετικά είτε αρνητικά.

Από τις παραπάνω μεταβλητές επιλέχθηκαν έξι ως βασικές μεταβλητές , και αυτές είναι ο κρατικός έλεγχος, η ρύθμιση αγοράς προϊόντων , οι φραγμοί σε εμπόριο και επιχειρήσεις, οι φραγμοί στην επιχειρηματικότητα , τα κυβερνητικά προγράμματα και η διαφάνεια εσωτερικής αγοράς. Οι συγκεκριμένες μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν σε όλες τις παλινδρομήσεις που πραγματοποιήθηκαν είτε όλες μαζί είτε χωρισμένες ανά ζεύγη.

Παρακάτω εμφανίζονται οι πίνακες των αποτελεσμάτων. Οι πρώτοι πίνακες αφορούν τα περιγραφικά στατιστικά του συνόλου των μεταβλητών και τις συσχετίσεις μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών.

Πίνακας 1: Στατιστικά στοιχεία που αφορούν τις επαναλήψεις 1-7

Μεταβλητή	Παρατηρήσεις	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο
Κρατικός έλεγχος	2213	2.4	0.6	1.4	4.0
Ρύθμιση αγοράς προϊόντων	2213	1.7	0.5	0.9	3.1
Φραγμοί σε εμπόριο-επενδύσεις	2213	0.7	0.5	0.1	2.2
Φραγμοί στην επιχειρηματικότητα	2213	1.9	0.5	1.2	3.6
Κυβερνητικά προγράμματα	2213	2.7	0.5	1.8	3.8
Φόρος εταιρικών κερδών	2213	8.8	5.1	3.3	28.9
πληθωρισμός	2213	2.6	2.9	-2.8	23.6
Ρύθμιση αύξησης ΑΕΠ ανά κάτοικο	2213	1.6	2.8	-5.9	24.8
Κοινωνικοί κανόνες	2213	2.8	0.5	1.6	4.4
Έλεγχος διαφθοράς	2213	0.9	0.9	-1.1	2.4
Φόρος εισοδήματος	2213	22.9	9.0	5.7	54.5

Πίνακας 2: Στατιστικά στοιχεία που αφορούν τις επαναλήψεις 8-14.

Μεταβλητή	Παρατηρήσεις	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστο	μέγιστο
Κρατικός έλεγχος	1456	2.4	0.6	1.4	4.0
Ρύθμιση αγοράς προϊόντων	1456	1.7	0.5	0.9	3.1
Φραγμοί Σε εμπόριο Επενδύσεις	1456	0.7	0.5	0.1	2.2
Φραγμοί Στην επιχειρηματικότητα	1456	1.9	0.5	1.2	3.6
πληθωρισμός	1456	2.6	2.9	-2.8	23.6
Φόροι και Γραφειοκρατία	1456	2.6	0.5	1.8	3.2
Ρυθμός αύξησης ΑΕΠ ανά κάτοικο	1456	1.6	2.8	-5.9	24.8
Πανεπιστημιακή εκπαίδευση	1456	2.8	0.2	2.4	3.0

Πίνακας 3: Στατιστικά στοιχεία που αφορούν τις επαναλήψεις 15-19.

Μεταβλητή	Παρατηρήσεις	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο
Κρατικός έλεγχος	2051	2.4	0.6	1.4	4.0
Ρύθμιση αγοράς προϊόντων	2051	1.7	0.5	0.9	3.1
Φραγμοί σε εμπόριο-επενδύσεις	2051	0.7	0.5	0.1	2.2
Φραγμοί στην επιχειρηματικότητα	2051	1.9	0.5	1.2	3.6
Κυβερνητικά προγράμματα	2051	2.7	0.5	1.8	3.8
Διαφάνεια εσωτερικής αγοράς	2051	2.7	0.4	1.8	3.7
Έλεγχος διαφθοράς	2051	0.9	0.9	-1.1	2.4
Επιχειρηματική ελευθερία	2051	77.9	12.7	36	100
Ρυθμιστική ποιότητα	2051	1.1	0.6	-0.5	1.9
Κόστος εκκίνησης επιχείρησης	2051	5.1	6.1	0.00	41.2

Πίνακες αποτελεσμάτων παλινδρομήσεων:

	1	2	3	4	5	6	7
Κρατικός έλεγχος	7.424 (0.004)	6.550 (0.013)		4.840 (0.058)	3.587 (0.044)	3.526 (0.050)	-1.071 (0.086)
					3.465 (0.054)		
Ρύθμιση αγοράς προϊόντων	- 26.669 (0.003)	- 23.715 (0.010)	0.597 (0.809)	- 15.878 (0.086)	-13.413 (0.021)	- 13.803 (0.020)	
					-12.934 (0.024)		
Φραγμοί σε εμπόριο-επενδύσεις	8.386 (0.018)	7.058 (0.052)	-0.912 (0.673)	5.006 (0.195)	3.765 :fe (0.139)	3.031 (0.239)	
					3.368:re (0.146)		
Φραγμοί στην επιχειρηματικότητα	9.283 (0.006)	7.797 (0.025)	-0.852 (0.493)	5.145 (0.137)	3.921 (0.074)	4.118 (0.067)	
					3.842 (0.075)		
Κυβερνητικά προγράμματα	0.664 (0.221)		1.077 (0.051)	0.935 (0.126)	0.429 (0.400)	0.431 (0.426)	
					0.027 (0.958)		
Φόρος εταιρικών κερδών		-0.117 (0.027)		-0.121 (0.034)			
πληθωρισμός	-0.047 (0.447)	-0.009 (0.893)			-0.038 (0.548)		-0.005 (0.931)
					-0.024 (0.703)		
Ρύθμιση αύξησης ΑΕΠ ανά κάτοικο	0.026 (0.437)				-0.003 (0.929)		0.034 (0.342)
					0.008 (0.823)		
Κοινωνικοί κανόνες		1.428 (0.004)		0.319 (0.514)			
Έλεγχος διαφθοράς		0.834 (0.168)				1.255 (0.143)	0.635 (0.275)
Φόρος εισοδήματος			0.216 (0.038)	0.203 (0.053)			

	8	9	10	11	12	13	14
Κρατικός έλεγχος	-0.183 (0.778)	7.450 (0.005)	2.918 (0.091)	4.090 (0.017)	6.492 (0.011)	3.646 (0.028)	3.527 (0.041)
Ρύθμιση αγοράς προϊόντων		- 26.658 (0.004)	- 11.607 (0.038)	- 14.748 (0.009)	- 22.881 (0.013)	- 13.879 (0.009)	- 13.753 (0.017)
Φραγμοί σε εμπόριο- επενδύσεις	-1.297 (0.219)	7.922 (0.030)	3.422 (0.122)	2.810 (0.247)	6.499 (0.082)	4.049 (0.043)	3.064 (0.217)
Φραγμοί στην επιχειρηματικότητα	-0.856 (0.166)	9.312 (0.006)	2.980 (0.162)	4.579 (0.033)	7.756 (0.024)	3.941 (0.054)	4.024 (0.064)
Κυβερνητικά προγράμματα		0.733 (0.208)	0.170 (0.773)	0.090 (0.871)			
Διαφάνεια εσωτερικής αγοράς		0.119 (0.843)	-0.589 (0.301)	-0.458 (0.364)			
Έλεγχος διαφθοράς		-0.876 (0.251)			0.197 (0.825)	0.243 (0.736)	1.574 (0.046)
Επιχειρηματική ελευθερία				-0.057 (0.047)			-0.041 (0.146)
Ρυθμιστική ποιότητα	1.294 (0.061)	2.489 (0.014)		1.938 (0.042)	1.342 (0.188)	1.208 (0.206)	
Κόστος εκκίνησης επιχείρησης	-0.064 (0.063)			-0.092 (0.023)			-0.081 (0.042)

	15	16	17	18	19
Κρατικός έλεγχος	4.169 (0.023)	6.082 (0.021)	3.842 (0.022)	3.438 (0.042)	3.494 (0.035)
Ρύθμιση αγοράς προϊόντων	- 16.323 (0.005)	- 23.279 (0.012)	-15.052 (0.005)	- 13.809 (0.012)	3.494 (0.035)
Φραγμοί Σε εμπόριο Επενδύσεις	5.357 (0.015)	7.475 (0.039)	4.200 (0.040)	4.365 (0.047)	4.266 (0.045)
Φραγμοί Στην επιχειρηματικότητα	5.446 (0.013)	7.806 (0.025)	4.748 (0.021)	4.058 (0.054)	3.701 (0.072)
Κυβερνητικά προγράμματα		0.778 (0.196)	0.308 (0.530)	0.711 (0.217)	0.352 (0.518)
πληθωρισμός	-0.145 (0.001)	-0.012 (0.860)	-0.084 (0.073)	-0.078 (0.074)	-0.077 (0.082)
Φόροι και Γραφειοκρατία				1.058 (0.007)	0.852 (0.025)
Ρυθμός αύξησης ΑΕΠ ανά κάτοικο	0.069 (0.038)	0.032 (0.343)	- 0.020 (0.599)	0.015 (0.626)	0.021 (0.504)
Πανεπιστημιακή εκπαίδευση		0.610 (0.229)		0.067 (0.885)	-0.213 (0.639)

Οι πίνακες των αποτελεσμάτων αποτελούνται από τις στήλες που αφορούν τον αριθμό της παλινδρόμησης , και από τις γραμμές που αφορούν τον κάθε παράγοντα που έχει εξεταστεί καθώς και τον συνδυασμό αυτών σε κάθε παλινδρόμηση. Έχουν διαμορφωθεί ανάλογα με τα ζεύγη των μεταβλητών που χρησιμοποιήθηκαν σε κάθε παλινδρόμηση , και ανάλογα με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από αυτές τις ομαδοποιήσεις. Αναφορικά με τους αριθμούς που συμπληρώνουν το εσωτερικό του πίνακα, από πάνω προς τα κάτω, οι πάνω αριθμοί αφορούν το μέγεθος του βαθμού που επηρεάζει η συγκεκριμένη ανεξάρτητη μεταβλητή και εάν αυτή η επίδραση έχει θετικό πρόσημο τότε είναι θετική ενώ σε αντίθετη περίπτωση αρνητική. Τα p-values που βρίσκονται από κάτω παρουσιάζουν σε τι βαθμό η επίδραση είναι στατιστικά σημαντική. Αν παραδείγματος χάρη ο αριθμός είναι μεγαλύτερος από 0.10 τότε δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική επιρροή, καθώς πάνω από 10% πιθανότητα υπάρχει τα αποτελέσματα να οφείλονται σε τυχαίους παράγοντες.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα , η μεταβολή μείωσης του κρατικού ελέγχου έχει θετική επίδραση μεγάλου βαθμού, στην επιχειρηματικότητα. Η επίδραση αυτή είναι στατιστικά σημαντική σε 18 από τις 19 παλινδρομήσεις (στο 10 % σε 6 από αυτές, 5 % σε 11 φορές και σε 1% σε 1). Αυτό σημαίνει πως ο κρατικός έλεγχος επηρεάζει θετικά τις νέες καταχωρήσεις των επιχειρήσεων, και σύμφωνα με μελέτες του ΟΟΣΑ , ο κρατικός έλεγχος σχετίζεται με τα μέτρα διοίκησης ελέγχου, τον έλεγχο τιμών και την κρατική παρέμβαση στις επιλογές των δημόσιων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Η ρύθμιση αγοράς προϊόντων ,στην περίπτωση της τρέχουσας έρευνας, με την τρέχουσα μορφή έχει αρνητική επίδραση μεγάλου βαθμού , η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε 16 από 17 παλινδρομήσεις (στο 5% σε 9 παλινδρομήσεις, 10 % σε 2 παλινδρομήσεις και στο 1% σε 5 παλινδρομήσεις). Με βάση τις μελέτες του ΟΟΣΑ όπου συλλέχθηκαν και τα παραπάνω στοιχεία και την επεξεργασία τους, το αποτέλεσμα της έρευνας παρουσιάζει πως οι τρέχουσες ρυθμίσεις που επιβάλλονται χρειάζονται μεταβολή ώστε να εμφανιστεί αύξηση της παραγωγής και ενθάρρυνση των επενδύσεων σε όλα τα κράτη.

Ως προς τη μείωση των φραγμών σε εμπόριο και επενδύσεις , έχουν θετική επίδραση, μεγάλου βαθμού , η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε 10 από τις 18 παλινδρομήσεις που ερευνήθηκε στο 5% τις 8 φορές και στο 10% τις υπόλοιπες 2. Συνεπώς μπορούμε να συμπεράνουμε πως με τα τρέχοντα δεδομένα και κανονισμούς, οι διαδικασίες εισόδου και γραφειοκρατίας διαφέρουν και βελτιώνονται.

Η μείωση των φραγμών στην επιχειρηματικότητα επιδρά θετικά σε μεγάλο βαθμό , και είναι στατιστικά σημαντική στις 14 από τις 18 παλινδρομήσεις, και έχει ως αποτέλεσμα την ευκολότερη πρόσβαση αγαθών και εισαγωγή των επιχειρήσεων στην αγορά.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα κυβερνητικά προγράμματα δεν αποτελούν στατιστικά σημαντική επιρροή. Υπάρχει πάνω από 10 % πιθανότητα τα αποτελέσματα να οφείλονται σε τυχαίους παράγοντες, κάτι που παρουσιάστηκε και στις μεταβλητές της ανεργίας, το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ ανά έτος αλλά και ανά κάτοικο , την πανεπιστημιακή επιχειρηματική εκπαίδευση , την βασική σχολική επιχειρηματική εκπαίδευση , τη διαφάνεια εσωτερικής αγοράς , τη δυναμική της εσωτερικής αγοράς.

Επίσης , μερικές επιπλέον ανεξάρτητες μεταβλητές που παρουσίασαν μη στατιστική σημαντική επιρροή είναι η εμπορική-επαγγελματική υποδομή, η χρηματοδότηση των επιχειρηματιών , η ευκολία πρόσβασης πόρων , οι κοινωνικοί κανόνες , το κράτος δικαίου, ο φορολογικός συντελεστής, και η πολιτική σταθερότητα ενός κράτους και για αυτό δεν εξετάστηκαν σε περαιτέρω παλινδρομήσεις.

Σε 1 από 8 παλινδρομήσεις , ο έλεγχος διαφθοράς παρουσίασε θετική επίδραση σε μικρό βαθμό, με βάση τα αποτελέσματα, στατιστικά σημαντική στο 5% , ενώ η ρυθμιστική ποιότητα παρουσίασε θετική επίδραση στατιστικά σημαντική σε 3 από τις 6 παλινδρομήσεις.

Η μεταβλητή του φόρου εισοδήματος παρουσίασε σε μικρό βαθμό (όπου αφορά το φόρο που καταβλήθηκε από το προσωπικό εισόδημα του ατόμου ξεχωριστά από τον φόρο που καταβλήθηκε από τα κέρδη της επιχείρησης), θετική επίδραση και στατιστικά σημαντική και στις 6 παλινδρομήσεις που μελετήθηκε, όπως σε μικρό βαθμό θετική επίδραση και στατιστικά σημαντική είχαν και οι φόροι και γραφειοκρατία, αναφορικά με την ευελιξία των κρατών στη σύσταση νέων επιχειρήσεων και τυχόν τροποποιήσεων.

Αρνητική επίδραση , σε μικρό βαθμό , στατιστικά σημαντική εμφανίστηκε στις μεταβλητές του κόστους εκκίνησης των επιχειρήσεων και στις 6 παλινδρομήσεις που συμμετείχε, και στην έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη, στις 4 από τις 5 παλινδρομήσεις.

Σε 4 από τις 10 παλινδρομήσεις που έλαβε μέρος , ο πληθωρισμός εμφάνισε αρνητική επίδραση σε μικρό βαθμό στατιστικά σημαντική, όπως και η επιχειρηματική ελευθερία, η οποία εμφάνισε αρνητική επίδραση μικρού βαθμού στις 3 από τις 6 παλινδρομήσεις.

Τέλος, η μεταβλητή του φόρου εταιρικών κερδών , παρουσίασε αρνητική επίδραση μικρού βαθμού , στατιστικά σημαντική και στις 4 παλινδρομήσεις .

Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα – προτάσεις

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παραπάνω στατιστικής ανάλυσης , καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως ο κρατικός έλεγχος , η μείωση φραγμών στην επιχειρηματικότητα και η μείωση φραγμών στο εμπόριο και τις επενδύσεις αποτελούν τις μεταβλητές που επιδρούν σε μεγαλύτερο βαθμό θετικά και στατιστικά θεωρούνται σημαντικές.

Παρατηρήθηκε πως η επιχειρηματικότητα αυξάνεται ανά τα κράτη με τη μεταβολή μείωσης του κρατικού ελέγχου, δηλαδή την επιλογή ευέλικτων μέτρων διοίκησης και ελέγχου τη μείωση της συμμετοχής σε επιχειρηματικές δραστηριότητες αλλά και τους ελέγχους τιμών, ελέγχους επιχειρήσεων αλλά και την βελτίωση της επικοινωνίας και απλούστευσης κανόνων και διαδικασιών. Αυξάνεται όσο μειώνονται τα εμπόδια στην διευκόλυνση του εμπορίου , τα νομικά εμπόδια , οι επιβαρύνσεις των εταιρειών , στον τομέα των υπηρεσιών και λόγω διαφορετικής αντιμετώπισης των ξένων προμηθευτών.

Θετική επίδραση , μικρότερου όμως βαθμού παρουσιάστηκε και στις μεταβλητές του φόρου εισοδήματος και στους φόρους και γραφειοκρατία , γεγονός που φανερώνει πως τροποποιήσεις σχετικά με την φορολογική ελάφρυνση των επιχειρηματιών και γενικά των επιχειρήσεων συμβάλλουν στην άμβλυνση της επιχειρηματικότητας, καθώς οι επιχειρήσεις θα ξοδεύουν λιγότερα για την διοίκηση και περισσότερα για την επιχειρηματική δραστηριότητα.

Αρνητική επίδραση μεγάλου βαθμού και στατιστικής σημαντικότητας παρουσίασε η μεταβλητή της ρύθμισης αγοράς προϊόντων, συνεπώς ο τρόπος συμμετοχής των κυβερνήσεων σε επιχειρήσεις αλλά και σε τομείς δικτύων όπως δίκτυα ηλεκτρισμού , φυσικού αερίου , μεταφορών τηλεπικοινωνιών και οι έλεγχοι τιμών που πραγματοποιούνται καθιστούν δυσκολότερη την άμβλυνση της επιχειρηματικότητας.

Σε μικρότερο βαθμό αρνητικής επίδρασης σχετίζεται η μεταβλητή του κόστους εκκίνησης των επιχειρήσεων , η έλλειψη έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης , οι φόροι των εταιρικών κερδών και ο πληθωρισμός.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες έχουν χαρακτηριστεί στατιστικά σημαντικοί είτε θετικά είτε αρνητικά με βάση τα αποτελέσματα της επεξεργασίας.

Συμπερασματικά , θεωρούμε πως η αύξηση του ποσοστού της επιχειρηματικότητας επηρεάζεται από τους συγκεκριμένους παράγοντες, σε διαφορετικό βαθμό όμως ανάλογα το κάθε κράτος. Οι ρυθμίσεις και οι περιορισμοί που αναφέρθηκαν επηρεάζουν όλα τα κράτη στην άμβλυνση ή την όξυνση της επιχειρηματικότητας σε διαφορετικά μεγέθη.

Βιβλιογραφία

- Baptista, R., & Thurik, A. (2007, January). The relationship between entrepreneurship and unemployment:. *Technological Forecasting and Social Change* , 74 (1), σσ. 75-89.
- Bates, T. (1995). Self-employment entry across industry groups. *Journal of Business Venturing* , 10, σσ. 143-156 .
- Bertrand, M., & Kramarz, F. (2002). Does Entry Regulation Hinder Job Creation? Evidence from the French Retail Industry. *The Quarterly Journal of Economics* , 117 (4), σσ. 1369–1413.
- Black, S. E., & Strahan, P. E. (2002). Entrepreneurship and Bank Credit Availability. *The Journal of Finance* , 57 (6), σσ. 2807-2833 .
- Bowen, D. D., & Hisrich, R. D. (1986). The female entrepreneur: A career development perspective. *The Academy of Management Review* , 11 (2), σσ. 393-407 .
- Brenner, O., Pringle, C. D., & Green-haus, J. (1991). Perceived fulfillment of organizational employment versus entrepreneurship:work values and career intentions of business college graduates. *Journal of Small Business Management* , 29 (3), σσ. 62-74.
- Brockhaus, R. H., Hills, G. E., Klandt, H., & Welch, H. P. (2001). *Entrepreneurship education: A global view*. Ashgate Publishing.
- Brush, C. G. (1992). Research on Women Business Owners: Past Trends, a New Perspective and Future Direction. *Entrepreneurship Theory and Practice* , 16 (4), σσ. 5-30.
- Brush, C. G., Bruin, A. d., & Welter, F. (2009). A Gender-Aware Framework for Women's Entrepreneurship. *International Journal of Gender and Entrepreneurship* , 1, σσ. 8-24.
- Byrne, E. M. (1978). *Women and Education*. Tavistock Publications.
- Carter, S. (2000). Improving the numbers and performance of women-owned businesses:some implications for training and advisory services. *Education and Training* , 42 (4/5), σσ. 326-334.
- Carter, S., & Cannon, T. (1992). Women as Entrepreneurs. *Academic Press* .
- Carter, S., & Rosa, P. (1998). Indigenous Rural Firms: Farm Enterprises in the UK. *International Small Business Journal* , 16 (4), σσ. 15-27.
- Chaganti, R. (1986). Management in women-owned enterprises. *Journal of Small Business Management* , 24.
- Chamard, J. (1989). PUBLIC EDUCATION: ITS EFFECT ON ENTREPRENEURIAL CHARACTERISTICS. *Journal of Small Business & Entrepreneurship* , 6, σσ. 23-29.

- D.Reynolds, P., Bygrave, W. D., Autio, E., Cox, L. W., & Hay, M. (2002). *Global Entrepreneurship Monitor, Executive Report*. University of Illinois at Urbana-Champaign's Academy for Entrepreneurial Leadership Historical Research Reference in Entrepreneurship.
- Davidsson, P. (1995). Culture, Structure and Regional Levels of Entrepreneurship. *Entrepreneurship and Regional Development* , 7, σσ. 41-62.
- Delmar, F., & Davidsson, P. (2010). Where do they come from? Prevalence and characteristics of nascent entrepreneurs. *Entrepreneurship & Regional Development* , 12 (1), σσ. 1-23.
- Desai, M. A., & Jr, J. R. (2003). Evaluating International Tax Reform. *National Tax Journal* , 56 (3).
- Divanbeigi, R., & Ramalho, R. (2015). Business Regulations and Growth. *Policy Research Working Paper Series 7299* , 1.
- Djankov, S., & Ramalho, R. (2009). Employment laws in developing countries. *Journal of Comparative Economics* , 37 (1), σσ. 3-13.
- Djankov, S., Laporta, R. L., Silanes, F. L., & Shleiffer, A. (2002). The Regulation of Entry. *The Quarterly Journal of Economics* , 117 (1), σσ. 1-37.
- Donckels, R. (1991). EDUCATION AND ENTREPRENEURSHIP EXPERIENCES FROM SECONDARY AND UNIVERSITY EDUCATION IN BELGIUM. *Journal of Small Business & Entrepreneurship* , 9 (1), σσ. 35-42.
- Faria, J. R., Cuestas, J. C., & A.Gil-Alana, L. (2009). Unemployment and Entrepreneurship: A Cyclical Relation? *Economics Letters* , 105 (3), σσ. 318-320.
- Fischer, S. (1993). The role of macroeconomic factors in growth. *Journal of Monetary Economics* , 32 (3), σσ. 485-512.
- Fleming, P. (1994). The role of structured interventions. *Irish Business and Administrative Research* , 15.
- Freytag, A., & Thurik, R. (2007). Entrepreneurship and its determinants in a cross-country setting. *Journal of Evolutionary Economics* , 17 (2), σσ. 117-131.
- Gasse, Y. (1985). A strategy for the promotion and identification of potential entrepreneurs at the secondary school level. *Frontiers of entrepreneurship research* , σσ. 538-559.
- Gatewood, E. J., G.Shaver, K., & B.Gartner, W. (1995). A longitudinal study of cognitive factors influencing start-up behaviors and success at venture creation. *Journal of Business Venturing* , 10 (5), σσ. 371-391.
- Gelderen, M. v., Thurik, R., & Bosma, N. (2005). Success and Risk Factors in the Pre-Startup Phase. *Small Business Economics* , 24 (4), σσ. 365-380.

- Gerry, J., Richard, W., Duncan, A., Patrick, R., & Kevan, S. (2013). *Exploring Strategy, Texts and Cases*. Pearson Education Limited.
- Ghavidel, S., Farjadi, G., & Mohammadpour. (2011). The Relationship Between Entrepreneurship and Unemployment in Developed and Developing Countries. *The International Journal of Economic Behavior* , σσ. 187-192.
- Hannon, P. D. (2005). Philosophies of Enterprise and Entrepreneurship Education and Challenges for Higher Education in the UK. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation* , 6 (2), σσ. 105-114.
- Hart, M., & Harrison, R. (1992). Encouraging enterprise in Northern Ireland: Constraints and opportunities. *13*, σσ. 104-116.
- Hause, J. C., & Rietz, G. D. (1984). Entry, industry growth, and the microdynamics of industry supply. *Journal of Political Economy* , 92 (4), σσ. 733-757.
- Hemmings, P., Scarpetta, S., Tressel, T., & Woo, J. (2002). The Role of Policy and Institutions for Productivity and Firm Dynamics: Evidence from Micro and Industry Data. *SSRN Electronic Journal* .
- Henley, A. (2007). Entrepreneurial aspiration and transition into self-employment: evidence from British longitudinal data. *Entrepreneurship & Regional Development* , 19 (3), σσ. 253-280.
- Holmquist, C., & Sundin, E. (2006). What's special about highly educated women entrepreneurs? *Entrepreneurship and Regional Development* , 2 (2), σσ. 181-194.
- Hornsby, J. S., Kuratko, D. F., & Zahra, S. A. (2002). Middle managers' perception of the internal environment for corporate entrepreneurship: Assessing a measurement scale. *Journal of Business Venturing* , 17 (3), σσ. 253-273.
- Huggins, R., & Williams, N. (2011). Entrepreneurship and regional competitiveness: The role and progression of policy. *Entrepreneurship and Regional Development* , 23 (9-10), σσ. 907-932.
- Humbert, A. L., & Brindley, C. (2015). Challenging the concept of risk in relation to women's entrepreneurship. *An International Journal* , 30 (1), σσ. 2-25.
- Ioannidis, D. (2001). Sustainable Development and the Shifting Attitudes of Tourism Stakeholders: Toward A Dynamic Framework. *Sustainable Development* , σσ. 55-76.
- Jack, S. L., & Anderson, A. R. (1999). Entrepreneurial education within the enterprise culture. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research* , 5 (3), σσ. 110-125.
- Kalantaridis, C., & Fletcher, D. (2012). Entrepreneurship and institutional change: A research agenda. *Entrepreneurship and Regional Development* , 24 (3), σσ. 199-214.
- Karagiannis, A. D. (1999). *Entrepreneurship and the economy*. Interbooks.

- Kelley, D. J., Baumer, B. S., Brush, C., Greene, P. G., Mahdavi, M., Cole, M. M., και συν. (2016). *GEM Special Report: Women's Entrepreneurship 2015*. Wellesley.
- Klapper, L., Laeren, L., & Raian, R. (2006). Entry regulation as a barrier to entrepreneurship. *Journal of Financial Economics* , 82 (3), σσ. 591-629.
- Klyver, K., & Foley, D. L. (2012). Networking and culture in entrepreneurship. *Entrepreneurship and Regional Development* , 24 (7), σσ. 1-28.
- Knight, F. (1921). *Risk, uncertainty, and profit*.
- Kolvereid, L. (1996). Prediction of employment status choice intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice* , 21 (1), σσ. 47-58 .
- Kovalainen, A., Arenius, P., & Galloway, L. (2002). *Entrepreneurial activity of women in the global economy: analysis of data from 29 countries*. Babson Kauffman Entrepreneurship Research Conference.
- Kuratko, D. F. (2005). The Emergence of Entrepreneurship Education: Development, Trends, and Challenges. *Entrepreneurship: Theory and Practice* , 29 (5), σσ. 577-597.
- Levesque, M., & Minniti, M. (2006). The Effect of Aging on Entrepreneurial Behavior. *Journal of Business Venturing* , 21 (2), σσ. 177-194.
- Linan, F., Rodríguez-Cohard, J. C., & Rueda-Cantuche, J. M. (2011). Factors Affecting Entrepreneurial Intention Levels: A Role for Education. *International Entrepreneurship and Management Journal* , 7 (2), σσ. 195–218.
- Lundstrom, A., & Stevenson, L. (2002). On the road to entrepreneurship policy. *Swedish Foundation for Small Business Research* .
- Matlay, H. (2008). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurial outcomes. *Journal of Small Business and Enterprise Development* , 15 (2), σσ. 382-396.
- Méndez-Picazo, M.-T., Galindo-Martín, M.-Á., & Ribeiro-Soriano, D. (2012). Governance, entrepreneurship and economic growth. *An International Journal* , 24 (9-10), σσ. 865-877.
- Minnity, M., & Langowitz, N. (2007). The Entrepreneurial Propensity of Women. *Entrepreneurship Theory and Practice* , 31 (3), σσ. 341-364.
- Musa, M., & Samasinghe, D. (2013). *Entrepreneurship and unemployment: a literature review*. International Conference on Business & Information.
- Parasuraman, S., Purohit, Y. S., Godshalk, V. M., & Beutell, N. J. (1996). Work and Family Variables, Entrepreneurial Career Success, and Psychological Well-Being. *Journal of Vocational Behavior* , 48 (3), σσ. 275-300.
- Pellegrino, E. T., & Reece, B. (1982). Perceived formative and operational problems encountered. *Journal of Small Business Management* , 20 (2), σσ. 15-25.

- Plaschka, G., & Welsch, H. (1990). Emerging Structures in Entrepreneurship Education: Curricular Designs and Strategies. *Entrepreneurship Theory and Practice* , 14 (3), σσ. 55-71.
- Polar, H. d. (2002). *The Other Path: The Economic Answer to Terrorism*. Basic Books.
- Rajan, R. G., & Zingales, L. (1998). Financial Dependence and Growth. *The American Economic Review* , 88 (3), σσ. 559-586.
- Robinson, P. B., & Sexton, E. A. (1994). The effect of education and experience on self-employment success. *Journal of Business Venturing* , 9 (2), σσ. 141-156.
- Robinson, P. B., Stimpson, D. V., Huefner, J. C., & Hunt, K. (1991). An Attitude Approach to the Prediction of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory & Practice* , 15 (4), σσ. 13-32.
- Schapper, M., & Volery, T. (2007). *Entrepreneurship and small business - a pacific rim perspective*. Wiley.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*.
- Scott, J. W. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *Oxford University Press* , 91 (5), σσ. 1053-1075.
- Shane, S., & Baron, R. (2007). *Entrepreneurship: A Process Perspective*.
- Stel, A. v., Storey, D. J., & Thurik, R. (2007). The Effect of Business Regulations on Nascent and Young Business Entrepreneurship. *Small Business Economics* , 28 (2-3), σσ. 171-186.
- Storey, D. J., & Greene, F. (2010). *Small business and entrepreneurship*. Financial Times/Prentice Hall.
- Stratigaki, M. (2005). Gender Mainstreaming vs Positive Action, An Ongoing Conflict in EU Gender Equality Policy. *European Journal of Women s Studies* , 12 (2), σσ. 165-186.
- Timmons, J. A. (1994). *New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st century*. McGraw-Hill.
- Toma, S.-G., Grigore, A.-M., & Marinescu, P. (2014). Economic Development and Entrepreneurship. *Procedia Economics and Finance* , 8, σσ. 436-443.
- Vasiliadis, A., Vitsilaki, C., & Efthimiou, H. (2008). *Entrepreneurship and entrepreneurial intentions in Higher education*. 6th International Conference "New Horizons in Industry, Business and Education".
- Vecchio, R. P. (2003). Entrepreneurship and Leadership: Common Trends and Common Threads. *Human Resource Management Review* , 13 (2), σσ. 303-327.
- Verdujin, K., & Essers, C. (2013). Questioning dominant entrepreneurship assumptions: the case of female ethnic minority entrepreneurs. *Entrepreneurship & Regional Development* , 25 (7-8), σσ. 612-630.

- Verheul, I., Stel, A. V., & Thurik, R. (2006). Explaining Female and Male Entrepreneurship at the Country Level. *Entrepreneurship and Regional Development* , 18 (2), σσ. 151-183.
- Vesper, K. H., & Gartner, W. (1997). Measuring progress in entrepreneurship education. *Journal of Business Venturing* , 12 (5), σσ. 403-421.
- Welter, F., Smallbone, D., & Pobol, A. (2015). Entrepreneurial activity in the informal economy: a missing piece of the entrepreneurship jigsaw puzzle. *Entrepreneurship & Regional Development* , 27 (5-6), σσ. 292-306.
- Wilson, F., Kickull, J., Marlino, D., Barbosa, S. D., & Griffiths, M. D. (2009). An Analysis of the Role of Gender and Self-Efficacy. *Journal of Developmental Entrepreneurship* , 14 (02), σσ. 105-119.
- Zahra, S. A. (1993). Environment, corporate entrepreneurship, and financial performance: A taxonomic approach. *Journal of Business Venturing* , 8 (4), σσ. 319-340.
- Γκαγκάτσιος, Ι. (2011). *Καινοτομία-Επιχειρηματικότητα-Επιχειρήσεις*.
- Ιωαννίδης, Σ., & Γιωτόπουλος, Ι. (2014). Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2012-2013: Ενδείξεις Ανάκαμψης της Μικρής Επιχειρηματικότητας;. *Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών* .
- Καραγιάννης, Α. Δ. (1999). *Επιχειρηματικότητα και οικονομία: Μελέτες*. Interbooks.
- Καραγιάννης, Α., Κορρές, Γ., & Ζαρίφης, Α. (2001). *Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη*.
- Κασσωτάκης, Μ. (1992). *Το αίτημα της αντικειμενικής αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου και τα προβλήματα του. Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου- Βασική κατάρτιση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων Καθηγητών.
- Μάνος, Β., Τερζή, Μ., Κιομουρτζή, Φ., & Μάνου, Δ. (2006). *Μελέτη για τις πρωτοβουλίες και έρευνες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και πολιτικές της*. Δίκτυο Ενίσχυσης της Προσαρμοστικότητας των Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων μέσω της Δια Βίου.
- Παπαδάκης, Β. Μ. (2007). *ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ*. ΜΠΕΝΟΥ.
- Πολυχρονόπουλος, Γ., Κορρές, Γ., & Ρόντος, Κ. (2005). *ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ*. Σταμούλης.
- Χασσίδ, Ι., & Δ.Καραγιάννης, Α. (1999). *Η Επιχειρηματικότητα στην Ελληνική Οικονομία: Οικονομική και Κοινωνική Προσέγγιση*. Interbooks.

